

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**YOKSULLUK BAĞLAMINDA GENÇLERİN SOSYAL DIŞLANMA
DENEYİMLERİ: MARDİN ÖRNEĞİ**

Zehra AĞIRMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Sevim ATİLA DEMİR

HAZİRAN - 2023

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YOKSULLUK BAĞLAMINDA GENÇLERİN SOSYAL
DIŞLANMA DENEYİMLERİ: MARDİN ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zehra AĞIRMAN

Enstitü Anabilim Dalı: Sosyoloji

“Bu tez 22/06/2023 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Sevim ATİLA DEMİR	Başarılı
Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR	Başarılı
Doç. Dr. Handan AKYİĞİT	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

ZEHRA AĞIRMAN

22/06/2023

ÖNSÖZ

Lisans eğitim sürecimden bu yana kendisini her anlamda örnek aldığım, bilgi ve donanımından istifade ettiğim, tez süreci boyunca her türlü desteği sunup özen, sabır ve ciddiyetle geri dönüşlerde bulunan değerli danışmanım Prof. Dr. Sevim ATİLA DEMİR' e bir teşekkürle borcumu ödeyemeyeceğimin bilincindeyim. Bu araştırma, bu yolda ümitsizliğe kapılmadan daima inanç, azim ve sabır ile yürüyeceğime dair kendisine ilk sözümdür. Danışmanım olmadığı hâlde iyi veya kötü hangi ruh hâli içerisinde olursam olayım her zaman yanımda hissettiğim, dinlemekten ve yol göstermekten asla usanmayan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Yaşar SUVEREN' e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Nerede olursam olayım kendisinden öğrendiğim cesaret, sabır ve özveri ile çalışmayı benimseyeceğime dair bir sözüm de kendisinedir.

Zorlu koşullar altında, konu eğitim olunca tüm çocuklarına bıkmadan usanmadan sabır ile her türlü desteği sundukları için sevgili annem ve babama minnettarım.

Deneyimleri, bilgi ve birikiminden fazlasıyla istifade ettiğim, konu ilim ise eğer herkese her türlü desteği sunan sevgili arkadaşım Salih CANBAZ' a teşekkürü bir borç bilirim. Bir teşekkürü de çalışmanın ortaya çıkmasında daha başlangıç aşamasından itibaren yardım ve desteklerini esirgemeyen sevgili M. Enes AK' a borçluyum.

Son olarak; bu çalışmanın ortaya çıkmasında en büyük rolü oynayan katılımcı genç arkadaşlarıma tüm zorlu şartlara rağmen vakitlerini ayırıp, sabır ile içlerini döküp, desteklerini esirgemedikleri ve bu süreçte bu çalışmayı analiz ederken bana öğrettikleri her şey için müteşekkirim.

ZEHRA AĞIRMAN

22/06/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vi
GRAFİK LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE	6
1.1. Yoksulluk	6
1.1.1. Yoksulluk Kavramı ve Tarihsel Çerçevesi.....	6
1.1.2. Yoksulluk Türleri	7
1.1.2.1. Mutlak Yoksulluk	8
1.1.2.2. Görelî/Göreceli Yoksulluk	9
1.1.2.3. Sübjektif/Öznel Yoksulluk	10
1.1.2.4. İnsani Yoksulluk.....	10
1.1.2.5. Geçici Yoksulluk-Kronik Yoksulluk.....	11
1.1.2.6. Kırsal-Kentsel Yoksulluk	11
1.1.2.7. Yapabilirlikten Yoksulluk.....	12
1.1.2.8. Yeni Yoksulluk-Nöbetleşe Yoksulluk.....	13
1.2. Gençlik ve Genç Yoksulluğu.....	13
1.2.1. Dünya’da Yoksulluk ve Genç Yoksulluğu.....	15
1.2.2. Türkiye’de Yoksulluk ve Genç Yoksulluğu.....	18
1.3. Sosyal Dışlanma	22
1.3.1. Sosyal Dışlanma Kavramının Tarihsel Çerçevesi	22
1.3.2. Sosyal Dışlanma Kavramının Tanımı	24
1.3.3. Sosyal Dışlanmanın Boyutları.....	28
1.3.3.1. Sosyal Dışlanmanın Ekonomik Boyutu.....	30
1.3.3.2. Sosyal Dışlanmanın Sosyal Boyutu.....	32
1.3.3.3. Sosyal Dışlanmanın Siyasal Boyutu.....	33

1.3.4. Dışlanmanın Farklı Görünümleri ve Genç Yoksulluk	33
1.3.4.1. Güvenlik	34
1.3.4.2. Sağlık	35
1.3.4.3. Eğitim	36
1.3.4.4. Barınma.....	37
1.3.4.5. Toplum Kaynakları	39
1.3.4.6. İstihdam	40
1.3.4.7. Maddi Kaynaklar	41
1.3.4.8. Sosyal Kaynaklar	42
BÖLÜM 2: TÜRKİYE’DE GENÇLİK POLİTİKALARI	44
2.1. Hukuki Düzenlemelerde Gençlik Politikaları.....	44
2.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 58. Maddesi.....	44
2.1.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu.....	44
2.1.3. 5393 Sayılı Belediye Kanunu.....	45
2.1.4. 638 sayılı Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.....	45
2.1.5. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik	46
2.1.6. Kalkınma Planı ve Hükümet Programlarında Gençlik Politikaları	46
BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ.....	48
3.1. Araştırmanın Metodolojisi	48
3.1.1. Araştırmanın Deseni ve Kullanılan Araştırma Tekniği.....	48
3.1.2. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği	49
3.1.3. Araştırma Evreni ve Örneklemi	50
3.1.3.1. Araştırmaya Katılan Gençlerin Sosyo-Demografik Özellikleri	51
3.1.4. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği.....	55
3.1.5. Araştırmanın Veri Toplama Süreci	57
3.1.6. Araştırmanın Veri Analiz Süreci	58
3.2. Saha Bulgularının Değerlendirilmesi	59
3.2.1. Güvenlik Boyutu Üzerine Görüşler.....	61
3.2.1.1. Güvensiz Bir Çevrede Yaşamak ve Bu Çevrede Yaşamamanın Hissettirdikleri	61
3.2.2. Barınma Boyutu Üzerine Görüşler.....	64

3.2.2.1. Yaşanılan Yerin Özellikleri ve Hissettirdikleri	64
3.2.2.2. Yaşanılan Mekân Sebebiyle Karşılaşılan Dışlanma	65
3.2.3. Sağlık Boyutu Üzerine Görüşler	67
3.2.3.1. Genel Sağlık Durumları (Fiziksel ve Ruhsal) ve Yaşamlarına Etkileri	67
3.2.3.2. Sağlık Kapsamında Yaşanılan Zorluklar	70
3.2.4. Toplum Kaynakları Boyutu Üzerine Görüşler	71
3.2.4.1. Toplum Hizmetlerine Erişim	71
3.2.4.2. Markete Erişim	72
3.2.4.3. Park ve Spor Alanlarına Erişim	73
3.2.4.4. Toplu Taşıma Hizmetlerine Erişim	74
3.2.5. Maddi Kaynaklar Boyutu Üzerine Görüşler	75
3.2.5.1. Maddi Durumlarının Yaşamlarına Etkileri	75
3.2.6. İstihdam Boyutu Üzerine Görüşler	79
3.2.6.1. Çalıştıkları İşyeri ve Özellikleri.....	79
3.2.6.2. İşyerinde Çalışmanın Etkileri	80
3.2.6.3. Çalıştıkları İşyerlerinde Karşılaştıkları Sıkıntılar.....	81
3.2.7. Eğitim Boyutu Üzerine Görüşler.....	82
3.2.7.1. Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Dışlanma-Ayrımcılık Durumları ...	82
3.2.7.2. İnternete, Kütüphanelere ve Gerekli Ders Çalışma Ortamına Erişim	86
3.2.8. Sosyal Kaynaklar Boyutu Üzerine Görüşler	89
3.2.8.1. Sosyal İlişkilerde Yaşanılan Zorluklar	89
3.2.8.2. Geleceğe Dair Beklentiler.....	91
SONUÇ	96
KAYNAKÇA.....	110
EK	119
ÖZGEÇMİŞ	124

KISALTMALAR

UNDP	: United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
SAGP	: Satın alma Gücü Paritesi
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
BM	: Birleşmiş Milletler
TUİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
İBBS	: İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AB	: Avrupa Birliği
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
NEET	: Not in Education, Employment, or Training (Öğretimde, İstihdamda veya Eğitimde Değil)
KPSS	: Kamu Personel Seçme Sınavı

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksulluk Oranı (%), 2012-2021.....	18
Tablo 2: Araştırmaya Katılan Gençlerin Sosyo-Demografik Özellikleri.....	50
Tablo 3: Geçerlilik ve Güvenilirlik Ölçüt ve Teknikleri.....	54
Tablo 4: Sosyal Dışlanmanın Boyutları ve Alt Boyutları.....	58

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Medyan Gelirin Yüzde 50'sine Göre Yoksulluk Oranı (%), İBBS 2. Düzey, 2021.....	20
Şekil 2: Sosyal Dışlanmanın Üç Boyutu.....	29

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Maddi Yoksunluk Oranı ve Bir Önceki Yıla Göre Fark, 2017-2021.....	19
Grafik 2: Sürekli Yoksulluk Oranı ve Bir Önceki Yıla Göre Fark, 2017-2021.....	19
Grafik 3: Yaş Grubuna Göre Genç Nüfus Oranı, 2021.....	21

ÖZET

Başlık: Yoksulluk Bağlamında Gençlerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri: Mardin Örneği

Yazar: Zehra AĞIRMAN

Danışman: Prof. Dr. Sevim ATİLA DEMİR

Kabul Tarihi: 22/06/2023

Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 118 (ana kısım) + 5 (ek)

Yoksulluğun ortaya çıkardığı risklerden birçok grup etkilenmektedir. Bu gruplar içerisinde en çok etkilenen gruplardan biri de gençler olmaktadır. Gençlerin yoksulluk bağlamında yaşadığı sosyal dışlanmayı ortaya çıkarabilmek için gençlerin yaşadığı sorunların belirlenip ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bu çerçevede bu çalışmada, Mardin’de ikamet eden gençlerin sosyal dışlanma deneyimlerinin ortaya çıkarılması hedeflenmiş ve bu hedefe ulaşmak adına güvenlik, sağlık, eğitim, barınma, toplum kaynakları, istihdam, maddi kaynaklar ve sosyal kaynaklar gibi alt amaçlar belirlenmiştir. Araştırmanın metodolojisi, yorumlayıcı paradigma çerçevesinde, nitel araştırma yöntemi ile olgu bilim deseni kullanılarak ortaya çıkarılmıştır. Mardin evreni içerisinde amaçlı örneklem tekniklerinden biri olan kartopu örnekleme yoluyla belirlenmiş yoksul gençler ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formuna gençlerin verdikleri cevaplar alt temalar haline getirilerek, metin içerisinde kodlanmıştır. Birinci bölümde yoksulluk, genç yoksulluğu ve sosyal dışlanma hakkında kuramsal bilgi; ikinci olarak, Türkiye’deki gençlik politikaları; son olarak da, metodoloji ve bulguların analizi tartışılmıştır. Sonuç olarak gençler; yaşadıkları yerlerde madde kullanımı ve şiddet olaylarının yaygın olmasından ötürü huzursuz hissetmekte, ekonomik koşulları sosyal ilişkilerini olumsuz etkilemekte, güvencesiz işlerde düşük ücretlerle çalıştırılmakta, yaşadıkları evin fiziksel görünümünden ve bu yerlerde banka, spor mekânları, toplu taşıma araçları gibi kaynakların yetersizliğinden ötürü dışlanmış hissetmekte, eğitimde maddi yetersizliklerden ötürü arkadaş ortamlarında dışlanmakta ve son olarak kütüphane ve internet gibi kaynaklara erişimde sorunlar yaşamaktadırlar. Yoksulluğun ağır koşulları altında var olmaya çalışan gençlerin deneyimledikleri yoğun ve çok katmanlı dışlanmayı idrak edebilmek ve bu döngüyü bozmak da yalnızca çok boyutlu politikalar ile mümkündür. Bu anlamda, geliştirilecek politikalara bu çalışmanın rehberlik edeceği düşünülmektedir ve ilerideki çalışmaların ise eksik görülen alanlar üzerine gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Genç, Genç Yoksulluğu, Yoksulluk, Sosyal Dışlanma, Sosyal Dışlanma Boyutları

ABSTRACT	
Title of Thesis: Social Exclusion Experiences of Young People in the Context of Poverty: The Example of Mardin	
Author of Thesis: Zehra AĞIRMAN	
Supervisor: Prof. Dr. Sevim ATİLA DEMİR	
Accepted Date: 22/06/2023	Number of Pages: ix (pre text) + 118 (main body) + 5 (add)
<p>Many groups are affected by the risks posed by poverty. One of the most affected groups among these groups is the youth. In order to reveal the social exclusion experienced by young people in the context of poverty, it is necessary to identify and reveal the problems experienced by young people. In this context, in this study, it was aimed to reveal the social exclusion experiences of young people residing in Mardin, and in order to achieve this goal, sub-objectives such as security, health, education, housing, community resources, employment, financial resources and social resources were determined. The methodology of the research was revealed within the framework of the interpretative paradigm, using the qualitative research method and the phenomenology design. In-depth interviews were conducted with poor young people who were determined by snowball sampling, which is one of the purposive sampling techniques in the Mardin universe. The answers given by the young people to the semi-structured interview form were turned into sub-themes and coded in the text. In the first part, theoretical information about poverty, youth poverty and social exclusion; secondly, youth policies in Turkey; Finally, the methodology and analysis of the findings are discussed. As a result, young people; They feel uneasy because of the prevalence of substance use and violence in the places they live, their economic conditions negatively affect their social relations, they are employed in insecure jobs with low wages, they feel excluded due to the physical appearance of the house they live in and the inadequacy of resources such as banks, sports venues, and public transport in these places. They are excluded from their friend circles due to inadequacies and finally they have problems in accessing resources such as libraries and the internet. It is only possible with multidimensional policies to understand the intense and multi-layered exclusion experienced by young people who are trying to exist under the harsh conditions of poverty and to break this cycle. In this sense, it is thought that this study will guide the policies to be developed, and it is recommended that future studies be carried out on the areas that are found to be lacking.</p>	
Keywords: Youth, Youth Poverty, Poverty, Social Exclusion, Social Exclusion Dimensions	

GİRİŞ

Toplumların ilerlemesi eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ile gerçekleşmektedir. Bu noktada ilerleme kavramı eşitlik kavramıyla bağıntılı olmaktadır. Yoksulluk temelli eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için geçtiğimiz yüzyıl boyunca birçok devlet pek çok anlaşma, sözleşme yapmış olmasına rağmen yoksulluk ve eşitsizliklerin tüm boyutlarıyla ortadan kaldırıldığını söylemek mümkün değildir. Yoksulluğu azaltmak adına yürütülmüş çalışmalara rağmen yaklaşık olarak iki milyardan fazla insan çok boyutlu yoksulluk sistemi içerisinde yaşamlarını idâme ettirmeye çalışmaktadırlar. Bu da çok boyutlu yoksulluğa karşı dünya nüfusunun %15'inden fazlasının risk içerisinde olduğunu göstermektedir (UNDP Türkiye).

Yoksulluk, günümüz toplumunda hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerin en önemli toplumsal sorunlarından biri olmaktadır. Yoksulluk kavramının literatürde tam bir tanımı yapılamamaktadır, bunun en büyük sebebi ise yoksulluk olgusunun tanımlanırken zamana ve mekâna göre değişiklik göstermesidir. Yine de yoksulluk olgusu, kişilerin temel gereksinimlerini giderecek imkanlara ve kişilerin yaşamını idame ettirebileceği minimum fırsatlara sahip olmaması şeklinde ifade edilebilir. Bu noktada yoksulluk gerek ekonomik gerekse toplumsal bir problem olarak görülmektedir. Yoksulluğun belirleyicileri olarak maddi yetersizliklerle beraber kişilerin artık sağlık ve eğitim hizmetlerinden gerektiği ölçüde faydalanamamaları, bilgiye erişememeleri, toplumdaki diğer bireylere göre daha az tüketim faaliyetlerinde bulunmaları gibi ölçütler yer almaktadır.

Yoksulluk her yaş grubunu farklı ölçülerde etkilemektedir. Yetişkinliğe geçiş sürecinde genç, bu dönemde de ekonomik ve sosyal sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Bu sorunlar bu süreçte çözüme kavuşturulamadığı takdirde kişilerin hayatında kısır döngü şeklinde devam etmekte; nesilden nesle bu sorun aktarılmaktadır. Daha açık haliyle ifade edilecek olursa; yoksul bir aileden gelen çocuk, gençlik döneminde yeterli deneyimi kazanamayıp, kendini ve niteliklerini geliştiremediği takdirde gelir düzeyi yüksek ve güvence ile istihdamda yer alamayacaktır. Bu durum ise, geçmişte ailesinde olduğu gibi yoksulluğu devam ettirip aynı şekilde gelecek kuşaklara aktarmış olacak ve bu durum kendini tekrar etmeye devam edecektir.

Türkiye’de yoksulluk olgusu, 2009 küresel krizi öncesine bakıldığında daha düşük bir hızla da olsa azalış göstermiştir. Bin Yıllık Kalkınma Hedefleri doğrultusunda ise Türkiye’de geçtiğimiz yıllara nazaran yoksulluk bağlamında azalma olmuş ve artık açlık sorunundan ziyade yoksulluğa bağlı yeterli beslenememe sorunu kendisini belirgin bir şekilde ortaya çıkarmaya başlamıştır (UNDP). Türkiye’de 2010-2019 yılları döneminde yaklaşık olarak 2,5 puan azalış göstermiştir. Yine aynı dönemde 16-24 yaş arası gençlerde yoksulluk ya da sosyal dışlanma riski içerisindeki insanların oranı 2010 yılı içerisinde %69,7 iken 2019 yılına gelindiğinde bu oran %44,9 ile %24,8’lik bir azalma göstermiştir (Türkiye İstatistik Kurumu(TUİK), 2021).

Yoksulluğun, bireyin faydalanabileceği çoğu imkândan yoksun kalmasının sosyal dışlanma ile olan etkileşimine ve buna ek olarak sosyal dışlanma kavramının çok boyutlu oluşuna odaklanan tanımlamalar bulunmaktadır (Levitas, ve diğerleri, 2007, s. 21). Yoksulluk sistemi içerisindeki gencin maddi ihtiyaçlarının dışında, insan yaşamına yakışır bir biçimde yaşantıyı devam ettirme hakkının oluşu ise yoksulluk-birey arasında meydana gelen ve çok boyutluluğa dikkat çeken sosyal dışlanma kavramı ile belirginleşmektedir. Yıllardır süregelen yoksulluk sorunun sona ermesi ve gençlerin daha düzgün hayat şartlarında yaşamlarını devam ettirebilmeleri amacıyla yoksulluk politikalarının bu çok boyutluluk çerçevesinde günümüzde yeniden düşünülmesi elzemdir.

Araştırmanın Konusu

Hem sosyal dışlanma hem de yoksulluk kavramı, içerisinde toplumsal eşitsizlik ve adaletsizliği barındırmaktadır. Yoksulluk kavramı, düşük gelir temelli geleneksel yaklaşımlarla ilişkilendirildiği takdirde iki kavram arasındaki ayrılık ortaya çıkmaktadır fakat yoksulluk daha hacimli anlamda çok boyutlu dezavantajlılık ve yeterliliklerden yoksunluklar anlamında değerlendirilirse sosyal dışlanmışlığın yoksulluğun bir görüntüsü olduğu düşünülebilir (Rahman, 2003). Gençler, yoksulluğu derinden yaşayan gruplardan biri olmaktadır. Yoksulluk aileden çocuklara aktarılan bir döngüyü içerisinde barındırır. Gençlerin karşı karşıya kaldıkları yoksulluk kendilerinden sonraki nesillere de aktarılacağından ötürü oldukça önem taşımakta ve çok boyutlu yönü bakımından toplumun her kesiminde hissedilmektedir. Bu araştırma, Mardin’de ikamet eden, yoksul gençlerin karşılaştıkları sosyal dışlanma deneyimlerini ele almaktadır. Bu araştırmada da

gençlerin karşı karşıya kaldıkları yoksulluk temelli sosyal dışlanmanın güvenlik, sağlık, eğitim, toplum kaynakları, istihdam, maddi kaynaklar ve sosyal kaynaklar gibi farklı görünüşleri çerçevesinde gençlerin deneyimleri ortaya konulup incelenmiştir.

Çalışmanın çerçevesini oluşturan literatür taramasının sonucunda ilk olarak yoksulluğun çok boyutluluğunu ortaya koyabilmek adına çalışmada kuramsal bilgi verilmiştir. Yoksulluk kavramı ve tarihsel çerçevesi, yoksulluk türleri, genç yoksulluğu, Dünya’da ve Türkiye’de genç yoksulluğu, sosyal dışlanma kavramı ve tarihsel çerçevesi, sosyal dışlanma ve boyutları, dışlanmanın farklı görünüşleri genç yoksulluğu çerçevesinde verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde ise; Türkiye’de Gençlik Politikalarına yer verilmiştir. Araştırmanın son bölümünde de araştırmanın metodolojisinden detaylı bir biçimde bahsedilmiş, araştırmanın bulguları, analizi ve sonucu ortaya konulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, yoksulluk döngüsü içerisindeki gençlerin maruz kaldıkları sosyal dışlanmanın farklı boyutlarına ilişkin deneyimlerinin ne şekilde olduğunu ortaya çıkarmaktır. Bu amaca uygun bir biçimde kuramsal bilgiler temelinde (sosyal dışlanmanın boyutları) araştırmanın alt amaçları şu şekildedir:

Yoksulluk sürecindeki gençlerin:

1. Güvenlik ile ilgili deneyimleri nelerdir?
2. Sağlık ile ilgili deneyimleri nelerdir?
3. Eğitim ile ilgili deneyimleri nelerdir?
4. Barınma ile ilgili deneyimleri nelerdir?
5. Toplum kaynakları ile ilgili deneyimleri nelerdir?
6. İstihdam ile ilgili deneyimleri nelerdir?
7. Maddi kaynaklar ile ilgili deneyimleri nelerdir?
8. Sosyal kaynaklar ile ilgili deneyimleri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Araştırma, yoksulluk sistemi içerisinde hayatlarını sürdürmeye çalışan gençlerin karşı karşıya kaldıkları problemlerin çok boyutluluğuna odaklanması bakımından önem taşımaktadır. Literatürde sosyal dışlanma kavramının çok boyutlu yönü ve buna ek olarak yoksullukla bağıntılı oluşuna dikkat çeken İngilizce araştırmalar bulunması ile birlikte Türkiye’de sorunu bu çerçevede ele alan araştırma ve yayın çok az bulunmaktadır. Araştırmanın bu yönüyle de genç yoksulluğu ve sosyal dışlanma çerçevesinde Türkçe alan yazına katkıda bulunması hedeflenmektedir.

Gençlerin yoksulluk sistemi içerisinde daha çok maddi temelli gereksinimleri görünür olmasına rağmen, hayatlarını hatta geleceklerini şekillendirecek barınma, güvenlik, toplum kaynakları, istihdam, eğitim ve toplumsal kaynaklar gibi alanlardaki yoksulluklarına ve sosyal dışlanmışlıklarına yeterli ölçüde dikkat çekilmemesi önemli bir boşluğu açığa çıkarmakta ve belirginleştirmektedir. Bu çalışma, bunun belirginleştirilip ortaya konulması bakımından da önem teşkil etmektedir.

Bu tezin yoksulluk olgusunun sosyal dışlanma tabanındaki çok boyutluluğuna odaklanması anlamında değerlendirildiğinde ise yoksulluk politikalarının yönüne sağlayacağı olumlu yöndeki katkısı açısından da oldukça önem barındırdığını söylemek gerekmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın temelini oluşturan yoksulluk olgusu ve açığa çıkardığı sosyal dışlanma durumu ekseninde gençlerin yaşamış olduğu deneyimler, nitel yöntemi bu çalışma için kaçınılmaz bir yöntem haline getirmektedir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma literatürünün fenomenolojik araştırma tasarımına uyarlanacağı çalışmada, Mardin ili evreninde yarı-yapılandırılmış mülakat tekniğinin kullanımı tercih edilecektir. Gençlerin yoksulluk bağlamında deneyimlemiş olduğu sosyal dışlanmaya yönelik görüşleri, kuramsal temel alınarak hazırlanan önceden belirlenmiş temalar değiştirilmeden alt temalar beraberliğinde yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği uygun görülerek aktarılıp analiz edilmiştir. Hangi gençlerle görüşme yapılacağına amaçlı örneklem tekniğinden kartopu örneklem tekniğiyle belirlendiği çalışmada, kaç kişiyle görüşme yapılacağı doyum noktasına ulaşıldığında ortaya çıkmış; artık cevapların kendisini tekrar etmediği görüldüğü takdirde saha çalışmasına son verilmiştir. Verilerin analiz aşamasına gelindiğinde; analiz programları eşliğinde programa aktarılan mülakatlar yeniden gözden

geçirilerek, araştırmacı tarafından mühim kısımlar kodlanmıştır. Elde edilen verilerin derinlemesine analizi noktasında önceden belirlenmiş temalara ilave olarak alt temalar oluşturulmuş ve kuramsal temel eşliğinde gençlerin görüş ve deneyimleri yorumlanmış ve analiz edilmiştir.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Yoksulluk

1.1.1. Yoksulluk Kavramı ve Tarihsel Çerçevesi

Yoksulluk, dünya ölçeğinde tüm toplumların karşılaştığı bir sorun olmakla birlikte aynı zamanda geçmişten günümüze de devam eden bir sorundur. Yoksulluğun görünümü, ülke ve bölgelere göre değişiklik göstermektedir. Yoksulluğu sadece insanların aç kalması ve yeterli besine ulaşamaması olarak ifade etmek doğru olmaz. Yoksulluk çok boyutlu bir olgudur ancak bununla birlikte geçmişten günümüze gelişmiş veya gelişmemiş birçok ülkede ekonomik boyutu özellikle hissedilmiştir. Yoksulluk kavramının tanımlanmasında ortak bir anlaşma/uyuşma bulunmamaktadır, farklı perspektiflerden bakıldığında farklı tanımlamaların olduğu ortaya çıkmaktadır. Toplumsal yapı ve zaman değişkenleri yoksulluk tanımlamalarının da farklılık göstermesinin en önemli sebeplerindedir. Bu sebeple politik tartışmalarda ve literatürde yoksulluk çok boyutlu bir problem olarak ortaya konulmaktadır.

Yoksulluk kavramı; ilk olarak 1880'lerde Booth tarafından İngiltere'de ortaya konulmuştur fakat geliştirilmiş hali ile ilk defa 1899 yılında Rowntree tarafından kullanıldığı görüşü hakimdir. Daha sonra 1870' de İngiltere'de ortaya çıkan İlkokullar Yasası'na göre il milli eğitim müdürlükleri tarafından yürütülen eğitim masraflarını ödeyemeyen ailelerin tespiti baz alınarak yapılmıştır (Şenses, 2009, s. 108).

Uluslararası literatüre bakıldığında yoksulluk kavramının ilk olarak 1901'de Seebohm Rowntree tarafından kullanıldığı kabul edilmektedir. Bu tanıma göre yoksulluk; bireyin sahip olduğu tüm gelirinin kendisinin biyolojik varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan en alt seviyedeki yiyecek, giyim gibi maddeleri bile karşılayamamasıdır (Öztornacı & Demirdögen, 2015, s. 7).

Kalkınma iktisatçısı Amartya Sen için yoksulluk tanımlaması; belli bir asgari kabiliyeti karşılayamama durumudur. Bu tanımlamaya göre yoksulluk, kişilerin sahip oldukları maddi-manevi varlıklar, eğitim, öz varlığı, beceri ile kişilerin yaşam kalitelerinden duydukları tatmine bağlıdır (Ceyhan, 2016, s. 47).

Lipton (1997), yoksulluk kavramını birey başına özel tüketimin belli bir seviyenin altında kaldığı durum olarak açıklarken, Drewnowski (1977) bireylerin kendilerini tatmin edecek

ya da asgari gereksinimlerini giderebilecek bir kazanıma sahip olamama durumu şeklinde tanımlar. Dünya bankasının tanımlamasına göre ise yoksulluk; asgari yaşam standartlarına erişememe durumu olarak tanımlanmaktadır (Aktan & Vural, 2002, s. 3).

Literatürde yoksulluk kavramı çeşitli biçimlerde tanımlansa da yoksulluğun ilk dikkatleri çeken yönü olan “maddi kaynakların yetersizliği/eksikliği” yoksulluk kavramını çoğunlukla “parasalcı” bir yaklaşım temelinde ele almaktadır. Yoksulluk bu anlamda “gelir ya da tüketimdeki” dikkatleri çekecek derece eksiklik olarak tanımlanmaktadır ancak bu tanımlama kavramın sahip olduğu çok boyutluluğu ortaya koymadığından dolayı eleştirilmektedir. Bununla birlikte Amartya Sen tarafından ortaya konulan “kapasite yaklaşımı” ise yoksulluk kavramını çok boyutlu olarak ele alıp sadece ekonomik koşullara değil, toplumsal yönlerini de hesaba katan bir tutuma sahiptir. Bu yaklaşıma göre ise yoksulluk kavramı refahtaki belirgin bir eksiklik olarak görülür fakat refah kavramının tanımı “toplumda yaşamak için gerekli işlevleri yerine getirebilecek kapasiteye sahip olmak” şeklinde tanımlandığından yoksulluk da “temel kapasitelerin yitirilmesi” şeklinde açıklanmaktadır (Haughton & Khandker, 2009, s. 2-3). Kapasite yaklaşımı parasalcı yaklaşıma göre yoksulluğu çok boyutlu olarak ele alması sebebiyle daha kapsamlı ve realist bir tanımlama sunmakla beraber ölçüm sorunlarından dolayı ağırlıklı olarak tüketim ve geliri ele alan parasalcı yaklaşım kullanılmaktadır. Genel anlamda literatürde bu iki yaklaşım ağırlıklı olarak kabul görse de yoksulluğun “toplumsal dışlanma”, “savunmasızlık” ve insan hakları” temelinde de açıklandığı ve farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir (Yüksel Arabacı, 2021, s. 5-6).

1.1.2. Yoksulluk Türleri

Literatürde pek çok yoksulluk tanımı olduğu gibi pek çok yoksulluk türleri de bulunmaktadır. Yoksulluk türlerinin çeşitlenmesinde bazıları gıda ihtiyaçlarını baz alırken bazıları da sosyo-kültürel ihtiyaçları baz almaktadır.

Uluslararası literatürde yoksulluk analizi; mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk ve öznel yoksulluk şeklinde üç kategori üzerinden ele alınmaktadır fakat küreselleşme olgusu ile yoksulluk sorunu derinleşerek bu sorunun farklı türleri de ortaya çıkmıştır.

1.1.2.1. Mutlak Yoksulluk

En temel anlamda mutlak yoksulluk, kişinin hayatta kalıp yaşamını idame ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu yemek, su, uygun kıyafet ve barınma gibi ihtiyaçlardan yoksun olması, bu ihtiyaçlara erişememesidir. Bu yoksulluk türüne aşırı yoksulluk da denebilmektedir (Beaudoin, 2006, s. 16). Mutlak yoksulluk, objektif olarak tanımlanan mutlak bir asgari düzeyden daha azına sahip olmaktır (Hagenaars & De Vos, 1988, s. 212). Asgari düzeyin belirlenmesinde kıstas temel ihtiyaçlar yaklaşımıdır, dar anlamda en temel ihtiyaç gıda olmaktadır. Gıda ihtiyacının karşılanması yaşamın devamlılığı için bir zorunluluktur fakat insan ihtiyaçlarını sadece gıda ile sınırlı tutmak toplumsal yaşam içerisinde kişinin ortaya çıkan ihtiyaçları ile örtüşmemektedir. Bu sebeple gıda, barınma, giyim, eğitim ve sağlık gibi gereklilikleri de içeren daha genel bir temel ihtiyaçlar tanımı yapılmaktadır. Mutlak yoksulluk tanımı sadece gıda ihtiyacının karşılanamaması şeklinde yapıldığı takdirde yoksul kişi sayısında mevcut sayıya erişilemeyecektir (Yüksel Arabacı, 2021, s. 7-8). Temel ihtiyaçlarını karşılayacak aynı ve nakdi gelire sahip olmayan kişi, “mutlak yoksulluk” sınırının altında kalmaktadır (Bilen, Şan, & Aydın, 2005, s. 4). Buradaki “mutlaklık” vurgusu ve asgari seviyeyi yetkililer ya kalori alımı ya da dengeli ve düzenli beslenme maaliyetiyle belirler. Bir dereceye kadar Amerikan yaklaşımı bu şekildedir. ABD yönetimi yoksulluk sınırını, Sosyal Güvenlik Kurumu ekonomisti olan Molly Orshansky tarafından 1963’te geliştirilen Orshansky Skalası’na göre hesap etmiştir. Bu skala dengeli ve düzenli beslenmenin asgari maaliyetini ele alır ve sonrasında hayati olduğu düşünülen diğer maaliyetlerle de bunu artırır, işte bu ek maaliyetlerle de ABD hükümeti yoksulluğun mutlak sınırının üzerine geçer. Bu temel ihtiyaçların fiyatları ülkelere göre değişiklik gösterebilir, bu da yoksulluğa dair değerlendirmeleri ülkeden ülkeye değiştirebilmektedir. Bundan dolayı araştırmacılar, tüketim ölçeği için çoğunlukla “SAGP doları” (PPP dollars) veya “satın alma gücü paritesi doları” ifadesini kullanmaktadırlar. SAGP doları, bir para biriminin satın alma gücünü göstermektedir ve tüm dünyada benzer mal ve hizmetlerin her bir para birimindeki mali tutarını yansıtır. Bu da toplumdan topluma ya da ülkeden ülkeye yaşamı devam ettirebilmek için gereken yalın asgari miktarın belirlenmesini sağlar. Dünya Bankası’na göre gelişen dünyada mutlak yoksulluk sınırı 1985’teki satın alma gücü paritesi dolarına göre günlük 1 SAGP dolar olmaktadır (Beaudoin, 2006, s. 16-17).

Birleşmiş Milletler ise yoksulluğu her zaman daha geniş bir yaklaşımla ele almıştır. Yaşamı devam ettirebilmek için gerekli gelir ve üretken kaynakların yetersizliği, açlık ve yeterli beslenememe, sağlık durumunun iyi olmayışı, eğitim ve diğer hizmetlere ulaşma kısıtlılığı, yaygın hastalık durumu ve hastalığa bağlı ölümler, evsizlik ve yetersiz barınma, güvensiz çevre ve toplumsal ayrımcılık-dışlanma, ayrıca karar alma süreçleri ile sivil, sosyal ve kültürel hayata dahil olma eksikliği olarak daha geniş bir perspektifle açıklar. Birleşmiş Milletler 1995 Kopenhag Deklarasyonunda kullandığı bu yoksulluk tanımını yaparken yoksulluğun çok boyutluluğuna dikkat çekmiştir (Yüksel Arabacı, 2021, s. 9).

1.1.2.2. Göreli/Göreceli Yoksulluk

Görelî yoksulluk kavramının temel kıstası toplumsal normlardır. Bir toplumdaki ortalama yaşam standardını, refah seviyesini baz alarak, bu standardın net bir biçimde altında kalanlar göreli yoksul olarak adlandırılmaktadır. Yani kısaca; toplumdaki ortalama yaşam standardına uygun yaşamı sürdürememek göreli yoksulluktur. İkinci Dünya Savaşı öncesinde temel ihtiyaçlara göre mutlak yoksulluk kavramı kullanılmıştır fakat İkinci Dünya Savaşı sonrasında sosyal bilimler alanında yoksulluk olgusu tekrardan tartışılarak göreli yoksulluk kavramının gelişimine yol açmıştır (Yüksel Arabacı, 2021, s. 10).

Görelî/nispi fakirlik tanımlamasına göre toplumda, toplumdaki ortalama bir ailenin gelirinin yarısından daha azına bir ailenin sahip olması yoksulluktur (Brinker & Klas, 1976, s. 49). Görelî yoksulluk kavramı, bireyin hayatta kalabilmesi için ihtiyaç duyduğu sadece temel biyolojik gereksinimleri karşılamasını yetersiz görerek bununla birlikte insan onuruna yaraşır bir yaşantı sürmesini de gerekli gören bir anlayıştır (Altan, 2004, s. 117).

Adam Smith'in tanımlamasına göre, temel gereksinimlerini mutlak olarak karşılayabilen ama kişisel kaynakların yetersiz oluşundan dolayı toplumun yaygın refah seviyesinin altında kalan ve topluma sosyal açıdan katılım sağlamaları engellenmiş olan kişiler göreceli yoksullar olarak adlandırılmaktadır. Göreceli yoksulluk daha çok gelir ve refahın dağılımındaki farklılıklara odaklanmaktadır (Arpacıoğlu & Yıldırım, 2011, s. 63). Bu anlamda göreli yoksulluk temelinde ortaya çıkan en önemli sorun, yoksulluğun temelinde var olan "yoksullukları" ayırt edememesidir (Marx & Van Den Bosch, 2007, s. 2).

Townsend (1979), bireylerin ihtiyaçlarının ait oldukları ve içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri toplumun şartlarına bağlı olup değiştiğini dile getirip bu ihtiyaçlarına toplumdaki topluma değişmekle birlikte aynı toplum içerisinde bile zamana bağlı olarak değişiklik gösterebileceğini belirtmiştir (Townsend, 1979, s. 38).

Gelişmekte olan ülkeler daha çok göreli yoksulluk kavramını kabul etmektedirler. 1975 yılında Avrupa Konseyi, “içinde yaşadıkları toplumda kabul edilen yaşam koşullarına sahip olmalarına engel olabilecek kadar yetersiz gelir ve kaynaklara sahip olanları” yoksul olarak görmektedir. Bu konsey yoksulluğun işsizlik, gelir düşüklüğü, barınma yetersizliği, sağlık hizmetlerindeki yetersizlik ve hayat boyu öğrenme, kültür, spor faaliyetlerine erişememe gibi çok yönlü dezavantajlar ortaya çıkararak marjinalleşmeye neden olduğunu, temel insan haklarına erişimi kısıtladığını belirtmektedir (Eurostat, 2013).

1.1.2.3. Sübjektif/znel Yoksulluk

Bu yaklaşımda yoksulluk tanımlanırken kişilerin tercihleri (fayda yaklaşımı) n planda olur. Bu yaklaşım çerçevesinde hane halklarına bir anket yapılıp kişilerin kendilerini yoksul görüp görmedikleri belirlenir. Bu yaklaşım, 1970’li yıllarda yoksulluğun bir “his” olduğunu ve psikolojik bileşenlerinin belirlenmesi gerektiğini belirten Goedhart vd. (1977) tarafından ortaya konulmuştur. Goedhart ve arkadaşları uzmanlar tarafından hangi tkretim düzeyinin altında kalanların yoksul olduğunun objektif olarak belirlenebileceğini, fakat birçok hane halkının bu yoksulluk çizgisinin üzerinde olduğu halde kendisini yoksul olarak hissedebileceğini belirtmiştir. Bu sebeple subjektif(znel) yoksulluk yaklaşımında hane halkı kendi refah durumlarını kendileri değerlendirir ve yoksul olup olmama durumu hakkındaki fikirlerini kendileri belirtir (Van Praag & Ferrer-i-Carbonell, 2008, s. 136). Kısaca, subjektif (znel yoksulluk) geçinmek için yeterli kaynağa sahip olup olunmadığının hissedilmesidir. Bu hissetme durumu uzmanlar tarafından değil de bizzat hane halkı tarafından olmaktadır.

1.1.2.4. İnsani Yoksulluk

“İnsani Yoksulluk” kavramı ilk defa Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın (UNDP) İnsani Gelişme Raporu’nda kullanılmıştır. Bu kavram, insani gelişme ve insanca yaşama için maddi gelirin de ötesinde iktisadi, sosyal ve kültürel imkân ve fırsatlara da erişmenin

gerekliliğine vurgu yapar. Yoksulluk yalnızca maddi öğelerin eksikliğinin çok daha fazlasıdır. Bu kavram mutlak ve göreceli yoksulluk kavramlarının bir arada oluşudur. Bu iki kavramı da içerir fakat bunlardan çok daha kapsamlıdır. Kişinin mal, hizmet ve altyapıya erişimine engel teşkil eden veyahut kısıtlayan yoksulluğun insani boyutu olarak değerlendirilir. İnsani Yoksulluk Endeksi (Human Poverty Index), (1) Yaşam süresinin kısa oluşu; (2) Temel eğitim hizmetlerinden mahrum kalma; (3) Kamu ve özel kaynaklara erişimin kısıtlılığı gibi insani gelişim çerçevesinden beliren mahrumiyetleri, eksiklikleri, yoksulluğun boyutlarını ve insani gelişim dışında kalmış kişilerin oranını ölçüp belirlemektedir (Topgül, 2013, s. 282-283).

1.1.2.5. Geçici Yoksulluk-Kronik Yoksulluk

Geçici yoksulluk, kısa zamanlı ve dönemlik yaşanan bir yoksulluktur. Bireylerin hayat standartlarında ve refah seviyelerinde dönemselsel olarak görülen değişim ve dalgalanmalar ile ortaya çıkmaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Sadece ortalama gelir seviyesinin altında yer alanları değil aynı zamanda üstünde yer alanları da etkileyebilir. Finansal krizler, doğal afetler, mevsimlik ve geçici işsizlik durumları, yüksek enflasyon oranları ve dışsal borçlar gibi durumlarda belirgin hale gelmektedir (Kaya, 2011, s. 40).

Kronik yoksulluk tanımı, Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından ortaya konulmuştur. Yoksulluğun süresini baz alan bu tanım, yoksulluk süresi beş yıldan fazla sürenleri tanımlamak için geliştirilmiştir (İbrişim, 2008, s. 9).

Kronik yoksulluğun tanımlanması salt tüketim ya da gelir yetersizliği ile açıklanamamaktadır. Kronik yoksulluk, uzun süreli, şiddetli ve kuşaktan kuşağa aktarılan bir yoksulluk türüdür. Kronik yoksulluk kavramı, en temel insani ihtiyaçlarından yoksun kalma durumudur. Kronik yoksulluğu geçici yoksulluktan ayıran temel fark ise kişinin bu döngüyü kırıp yoksulluğu devam ettirmeme olasılıklarının kısıtlı veya hiç olmamasıdır (Temiz, 2008, s. 63).

1.1.2.6. Kırsal-Kentsel Yoksulluk

Dünya genelinde çoğu az gelişmiş ülkede yoksulluğun kırsal alanda yoğunlaştığı görülür. Kırsalda tarım işçileri, toprağı olmayan köylüler, küçük toprak sahibi köylüler arasında kırsal yoksulluk yaygınlık göstermektedir (Öztürk, 2008, s. 611-613).

Kırsal bölgelerde yaşayan yoksullar genellikle tarım, hayvancılık, balıkçılık, ormancılık ve küçük ölçekli sanayi ve hizmetlerde çalışmaktadırlar. Kırsal yoksulluğun temel sebebi, topraksız ve nitelikli olmayan işçilerin var oluşudur (Aktan & Vural, 2002, s. 10). Kırsal yoksulluk kentlere göçe neden olmaktadır. Kentlerdeki eğitim, sağlık, ulaşım, istihdam, toplumsal ve kültürel imkanların çokluğu ve kırsaldaki tarım alanlarının azalması, alınan verimin yeterli olmayışı ve teknolojik yeniliklerin tarıma girmesiyle birlikte kırdan kente yoğun göçler yaşanmaktadır. Kırlardan kentlere göç eden niteliksiz iş gücü kayıt-dışı işlere yönelmektedir ve böylece geçici ve düşük ücretli istihdam kır-kent yoksulluğunu artırmaktadır (Ceyhan, 2016, s. 57). Bu anlamda kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluğun bir yansıması olmaktadır. Kırsal yoksulluk ile halkın kente göç etmesi, kentteki istihdamı daraltmakta ve bu durum ise kent yoksulluğunun ana nedeni olmaktadır. Kent yoksulluğu genellikle kentlerde gecekondulaşmanın artması ekseninde oluşmakta ve kent yoksulluğunun inceleme sahasını da gecekondular oluşturabilmektedir.

1.1.2.7. Yapabilirlikten Yoksunluk

“Yapabilirlik” kavramı Nobel ödüllü ekonomist Amartya Sen tarafından 1979 yılında kendisinin Stanford Üniversitesi’nde verdiği Tanner Konferansı’nda siyaset biliminin, ekonominin, felsefenin, adalet ve eşitlik üzerine yıllar boyunca devam ettirdiği tartışmaya “Neyin Eşitliği?” sorusunu ekleyerek eşitsizliğin değerlendirilmesinde ortaya atılmış bir kavramdır. Amartya Sen’e göre bireyin refahını sağlamak yalnızca bireyin yapabilirliklerine/olabilirliklerine odaklanmak ile mümkündür (Uyan Semerci, ve diğerleri, 2010, s. 4). Sen, yoksulluğu gelir azlığının ötesine taşıyıp temel yapabilirliklerden yoksunluk olarak tanımlamaktadır (Yıldırım alp & Özdemir, 2013, s. 56).

Bu yaklaşımda önemli olan bir kişinin yapabilirliklerini gerçekleştirip gerçekleştirilememesi değil yapabilirliklerine ulaşmasıdır. Gerçekleştirme o kişinin kendi özgür irade ve kararıyla ilişkilidir. Bu ifadenin daha kolay anlaşılabilmesi adına Aygüler’in (2017) verdiği örnek oldukça önemlidir. Eğitim ve öğretim faaliyetine devam eden iki öğrenci düşünebiliriz. Bu öğrencilerden ilki, maddi imkanları olduğu halde ücretli okul servisini kullanmayıp okula yürüyerek gitmekte ve bunun sağlığı için faydalı olduğunu düşünmektedir. Diğer öğrenci ise, maddi imkanları yetersiz olduğu için ücretli okul servisini kullanamayıp okula yürüyerek gitme yükümlülüğündedir. İşte tam olarak

bu ayrımı yapabilirlik yaklaşımı açıklamaktadır. Çünkü ilk öğrenci ile ikinci öğrencinin yapabilirliği farklıdır ve bu farklılık, ayırım yoksulluğu tanımlarken dikkat edilmesi gereken bir ayrıntıdır. Soğukta ve yağmurlu havalarda ilk öğrencinin servise binme yapabilirliği varken ikinci öğrencinin böyle bir yapabilirliği yoktur (Buz & Aygüler, 2017, s. 179).

1.1.2.8. Yeni Yoksulluk-Nöbetleşe Yoksulluk

1980’li yıllardan itibaren Neo-liberalizmin etkisiyle yoksulluğun geçmişteki görünümünden farklı bir görünüme sahip olan yeni yoksulluk kavramı geliştirilmiştir (Sipahi, 2005, s. 37). Yeni yoksulluk kavramı, sosyal dışlanma nedeniyle toplumun dışında kalan ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle sistemin dışında yer alan ve onunla bütünleşmesi zorluklar barındıran kesimi ifade etmek için geliştirilmiştir (UNDP, 2013, s. 21). Yeni yoksulluk kavramı, modern düzenin sonunda tüketim merkezli oluşan gelişmeler sonucunda ortaya çıkmış ve yoksulluk kriteriyle açıklanarak politik bağlamında dışında değerlendirilmiştir (Kayalar, 2019, s. 15). Neo-liberal politikaların hayata geçirilmesi, eşitsizliklerin fazlalaşmasına sebep olurken; yoksulluk kavramına farklı bir muhteva kazandırmıştır. Bu süreçte yoksulluk, kentlerdeki görünümü ile hem daha geniş kitleleri etkilemesi hem de hem de daha kalıcı nitelik barındırması nedeniyle “yeni” olarak nitelendirilmektedir (İpek, 2015, s. 83).

1980 sonrasında kente göç dalgalarına katılım gösteren grupların kendi içlerinde ortaya koydukları bir ortaklık ya da cemaat birleşimi nöbetleşe yoksulluk kavramının gelişmesine zemin hazırlamıştır. Nöbetleşe yoksulluk, kente önceden gelmiş göçmen grupları ile kentte ayrıcalıklı bir konuma sahip bazı grupların kente daha sonradan gelenler ile diğer ayrıcalıksız gruplar üzerinden zenginleşmeleri, bir bakıma yoksulluklarını bu gruplara devredebilmeleridir. Bu bakımdan “eşitsiz güç ilişkileri” kavramı nöbetleşe yoksulluğa karşılık gelmektedir. Nöbetleşe yoksulluk, kent yoksullarının kendi aralarında geliştirdikleri bir ortaklık biçimidir. Bu ortaklığın temel oluşum sebebi ise ekmek kavgası olmaktadır (Işık & Pınarcıoğlu, 2001, s. 155-159).

1.2. Gençlik ve Genç Yoksulluğu

Gençlik kavramına yönelik biyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan farklı tanımlamalar olması sebebiyle halihazırda toplumun her kesimin üzerinde uzlaştığı net bir gençlik

tanımı ve bununla birlikte gençlik yaş aralığı da yoktur (Erikli, 2014, s. 17). Kültürel ve tarihsel değişimlere göre gençlik kavramı çocukluk kavramına bağlı olarak değişme göstermiştir. 15. yüzyıldan önce çocukluk kavramı bugünkü gençlik kavramı ile aynı anlama denk gelirken; 19. yüzyıldan itibaren ise modern ulus-devletlerin okullaşma politikası ile gençlik fiziksel gelişimin dışında zihinsel gelişimi de içerisinde barındırmaya başlamıştır. Bu sebeple gençlik; toplumun sosyal, siyasal ve ekonomik gelişimiyle ilişkin bir kavram olarak literatürde yerini almıştır (Ansell, 2005, s. 8-9).

Gençlik üzerine yapılan tanımlamaların ortak paydası, gençliğin bir geçiş dönemi olmasıdır. Gençlik dönemi yapısı itibariyle dinamik bir yapıya sahiptir, ayrıca toplumsal değişme ve sorunlardan da en çok etkilenen grup olmaktadır (Can , ve diğerleri, 2016, s. 5).

Gençlik dönemi UNESCO tarafından 15-25 yaşa aralığı şeklinde tanımlanırken, Birleşmiş Milletler (BM) gençlik dönemini 12-24 yaş aralığı şeklinde tanımlamaktadır. Türkiye ise BM'nin öngördüğü tanımlamayı uygun görüp gençlik dönemini 12-24 yaş aralığı şeklinde kabul etmektedir. Buradan da fark edileceği üzere gençlik dönemi ergenliğe giriş ile başlamakta ve 18 yaşından sonrası itibariyle de görece olarak yetişkinlik dönemine girmekle sonlanmaktadır denilebilir (Hacettepe Üniversitesi Gençlik Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi, tarih yok). Eurostat verilerine göre ise genç; 15-24 yaş grubunu kapsamaktadır (Mütevelliöğlu, Zanbak, & Mert, 2010, s. 212).

Genç yoksulluğu, akademik anlamda üzerinde araştırmaların az olduğu bir çalışma konusudur. Türkiye'ye benzer şekilde genç nüfusu fazla olan ülkeler bakımından bu çalışma alanı hayati bir önem taşısa da bu konu üzerine literatürde çok fazla araştırma olmadığı gibi genç yoksulluğu ülke politikalarında da yeterli düzeyde yer almamaktadır (Erikli, 2014, s. 22).

Genç yoksulluğu kavramı, 2000'li yılların başından itibaren kullanılmaya başlanmış olup çocuk ve yetişkin yoksulluğuna nazaran daha yakın bir geçmişe sahip olmaktadır. Bir gencin eğitim düzeyi, işgücü piyasasındaki durumu, ailenin sosyo-ekonomik durumu, ailenin yanından erken ayrılma ve tek başına yaşama durumu genç yoksulluğunun riskini belirlemede ön plana çıkan faktörler olabilmektedir (Erikli, 2022, s. 127).

Gençlik dönemi, yoksulluğun çok yönlü bir şekilde hissedildiği bir dönemdir. Çocukluk döneminde sağlık problemleri ve yeterli beslenememe biçiminde kendisini

belirginleştiren yoksulluk sorununa, gençlik döneminde eğitim hizmetlerinden faydalanamama ve istihdam problemi de eklenmektedir. Bunlara ek olarak yoksul gençler, sosyal katılım, sosyalleşme, boş zamanlarını değerlendirme ve ilgi duyup yapmak istediği aktiviteleri gerçekleştirme gibi konularda beliren toplumsal sorunlarla da yüz yüze kalmaktadır. Bu durum gençlerin çevreleriyle, en başta da arkadaş ortamlarıyla olan ilişkilerini etkileyerek özgüven konusunda sorunlar yaşamalarına sebebiyet vermekte ve kendilerini utangaç, dışlanmış ve ayrıca etiketlenmiş olarak hissetmelerine yol açmaktadır (Treanor, 2012).

1.2.1. Dünya’da Yoksulluk ve Genç Yoksulluğu

Gençlik dönemi, çocukluk ve yetişkinlik dönemi arasında yer almaktadır. Gençlik, Avrupa Birliği’nde (Eurostat) 15-29 yaş aralığında bulunan kişiler olarak tanımlanmaktadır (European Statistics (Eurostat), tarih yok). 2000’li yılların başlarından itibaren genç yoksulluğu kavramı kullanılmaya başlanmıştır ve bu sebeple kavram, çocuk ve yetişkin yoksulluğuna nazaran daha yakın bir geçmişe sahiptir (Iacovou & Aassve, 2007).

1970’li yıllarda salt ekonomik büyümenin gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğu yok etme konusunda yeterli olmayacağı anlaşıldı. Gelişmekte olan ülkelerde pozitif anlamda büyümeler gerçekleştiği halde bunun yoksulluğu azaltmadığı fark edildi ve bu durumda bu düşüncenin pekişmesine ön ayak oldu. Ekonomik büyümeye odaklanan Ortodoks kalkınma görüşlerinin sorgulanmaya başlanması ve fiziki sermayenin ekonomik büyümede tahmin edilenden daha az rol oynadığının kabul edilmesi Dünya Bankası’nın yatırımlarını aile planlaması, beslenme, sağlık ve eğitim alanlarına yavaş da olsa kaydırmaya başlamasına neden oldu. 1968 yılında Robert McNamara’nın başkanlığı ile yoksulluğun azaltılması ilk çözülmesi gereken amaç haline gelmeye başlamıştır. McNamara, gelişmekte olan ülkelerdeki yoksulluk sorununa dikkat çekmiş ve salt ekonomik büyüme ile bu sorunların çözülemeyeceğini ortaya koymuştur. McNamara, 1973 yılında yaptığı Nairobi Konuşmasında mutlak ve göreceli yoksulluğa dikkat çekmiştir. Göreceli yoksulluğu, bazı ülkelerin diğer ülkelere göre daha az refah sahibi olması veya belirli bir ülkenin vatandaşlarının kendi çevresine göre daha az kişisel bolluğa sahip olması olarak açıklamıştır. McNamara’ya göre bu daima var olan yıllarca da varlığını sürdüreceği olan bir durumken mutlak yoksulluğun ne denli tehlikeli ve korkunç olduğunu

vurgulamaya çalışmıştır. Mutlak yoksulluk, hastalık eğitimsizlik, beslenme koşullarındaki yetersizlik ve sefaletin sebep olduğu ve kurbanlarının temel insan ihtiyaçlarını karşılamaktan mahrum bırakan yaşam koşulları olarak tanımlanmıştır. Dünya Bankası'nın 1974 Yıllık Raporu, dünya çapında 800 milyon insanın yaşam koşullarının uluslararası yardımlar olmaksızın iyileştirilemeyeceğini belirtmektedir. McNamara'nın Nairobi Konuşması, gelişmekte olan ülkelerde heyecan uyandırmış ve banka yoksulluğun azaltılması amacını merkeze koymuştur, fakat kısa süre içerisinde ortaya çıkan petrol krizi sebebiyle, yoksullukla mücadele hedefi başlamadan sona ermiştir. Bununla birlikte bu dönem Birleşmiş Milletler bünyesinde de yoksulluk sorunu kendini hissettirmeye başlamıştır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi 27 Mayıs 1988 tarihli 16. Olağan toplantısında "Aşırı Yoksulluk" kararını kabul ederek, dünya çapında kötüye giden ekonomik durumun gelişmekte olan ülkeler üzerinde olumsuz etkisinin olduğunu ve aşırı yoksulluk içinde yaşayanların sayısını artırdığını belirtmiştir. Genel Kurulun 20 Aralık 1988 tarihli 83. Olağan toplantısında "mutlak yoksulluk" olarak ele alınan olgudan toplumdaki kırılgan grupların daha çok etkilendiği ortaya konulmuştur. Kasım 1989 tarihli "Gelişmekte olan Ülkelerde Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması için Uluslararası İşbirliği" Malezya taslak kararındaysa, yoksulluğun yeni bir şey olmadığı, hızlı bir şekilde arttığı, gelişmekte olan ülkelerde alarm veren bir seviyeye ulaşarak bu ülkelerin sosyo-politik yapısını ciddi anlamda tehdit ettiği, barış ve uyumu azalttığı ortaya konulmuştur. Yoksulluk kavramı, "sefalet" kavramı ile birlikte kullanılmakta ve yoksulluğun derinliğine ya da günümüzde daha fazla kullanılan anlamıyla "aşırı yoksulluğa" dikkat çekilerek "abject poverty" olarak kavramsallaştırılmaktadır. Dünya Bankası 1990 yılında "Poverty" adlı raporla birlikte yoksulluk konusundaki politikalarını da ortaya koymuştur. Rapor yoksulluğu asgari bir yaşam standardına erişememek olarak tanımlamaktadır. Yoksulluğu parasalcı bir yaklaşım çerçevesinde ortaya koymakla birlikte ne harcama ne de gelirin, sağlık, yaşam beklentisi, okur-yazarlık ve kamu malları veya ortak kaynaklara erişim gibi refahın bazı boyutlarını yakalayamayacağını da belirtmektedir. Dünya Bankası 2001 yılında ise yayımladığı "Sosyal Koruma Strateji Belgesi" ile birlikte yoksulluk, ekonomik reformların bir sonucu ya da maaliyeti olarak risk ve savunmasızlık kavramlarının ön plânda olduğu bir çerçevede ele alınmaya başlanmıştır. Dünya Bankası 2001/2002 Raporunda yoksulluk kavramını savunmasızlık (vulnerability), riske maruz kalma

(exposure to risk), sesini duyuramama (voicelessness) ve güçsüzlüğü (powerlessness) içerecek şekilde genişleterek ortaya koymuştur. Birleşmiş Milletler ise, 1990 yılından itibaren kalkınmanın salt ekonomik kıstaslarla değerlendirilemeyeceği görüşüyle İnsani Gelişme Raporlarını yayınlamaya başlamış, bu raporların eki olarak sunulan İnsani Gelişme Endeksi ve özellikle İnsani Yoksulluk Endeksleri dünyada insani gelişme ve yoksulluğun dağılımının eşitsizliğini ortaya koyması bakımından önemli olmuştur. Birleşmiş Milletler yoksulluk sorununa uluslararası düzeyde dikkat çekmek amacıyla 22 Aralık 1992 tarihinde aldığı bir kararla 17 Ekim’i “Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması Uluslararası Günü” ilan etmiştir ve ertesi yıl 21 Aralık 1993 tarihinde “Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması Uluslararası Yılı”nı ilan etmiştir, daha sonra 26 Ocak 1996’da “Yoksulluğun Ortadan Kaldırılması On Yılı”nı ilan etmiştir. 1995’te Kopenhag Deklarasyonunu yayımlamış, 10 Mayıs 2001’de Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi, “Yoksulluk ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi”ni kabul etmiştir. Komite, yoksulluk kavramını, onurlu bir yaşam sürdürebilme kapasitelerindeki (yeteneklerindeki) eksiklik olarak tanımlamakta ve bu geniş yoksulluk tanımını oluşturan açlık, düşük eğitim, ayrımcılık, savunmasızlık ve sosyal dışlanma gibi yönleri ortaya çıkarması yönünden bu tanımlamanın daha uygun olduğunu belirtmektedir (Yüksel Arabacı, 2021, s. 40-44).

Sosyal dışlanma sorununa değinen ilk belge 1993 yılında Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği adını alan topluluğun yine aynı yıl imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması’dır. Antlaşmanın üçüncü maddesinde “Birlik, sosyal dışlanma ve ayrımcılık ile mücadele eder ve toplumsal adaleti, sosyal korumayı, cinsiyet eşitliğini, nesiller arası dayanışmayı ve çocuk haklarının korunmasını hedefler” ifadesi bulunmaktadır. Avrupa Birliği’nin sosyal dışlanma ile savaşı 1999 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması ile başlamıştır. Antlaşmanın “Sosyal Politika, Eğitim, Mesleki Eğitim ve Gençlik” başlığının içerisinde bulunan 136. maddede yaşam ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi, uygun sosyal koruma, yönetim ve işgücü arasında diyalog, uzun süreli yüksek istihdamın temini ve dışlanmayla başa çıkma Avrupa Birliği’nin temel amaçlarından biri olarak kabul görmüştür. Antlaşmanın 137. maddesinde ise Birliğin 136. maddesinde de ifade edilen amaçlara ulaşabilmesi için üye devletlerin faaliyetlerini destekleyeceği belirtilmiştir (Bolayır, 2007, s. 45).

Avrupa Birliği 2000 yılında Lizbon’da yapılan Avrupa Konseyi zirvesinde sosyal dışlanma ile m¼cadele için somut adım olarak sosyal içerme stratejisi geliştirmiştir. Sosyal içerme, yoksulluğun yok edilmesinde belirleyici olan, bireylerin gerekli kaynaklara ve haklara erişimini garanti altına alarak, topluma herkesin aktif katılımını sağlamaya yönelik politikalardır (European Statistics (Eurostat), tarih yok). Birliğin ge yoksulluğu konusuna da yoksulluk konusundaki gibi görelili yoksulluk ve sosyal dışlanma çerçevesinde yaklaşmakta ve sorunla m¼cadele için sosyal içerme politikaları geliştirmesini öneri olarak sunmaktadır. Gençlik bakımından sosyal içerme; bireyin bir toplum içinde kendini gerçekleştirmesi, toplumsal kurumlar tarafından potansiyelinin tanınması ve kabul edilmesi, öğrenim görme, istihdam, gün¼ll¼ çalışma ve diğer katılım Őekilleri aracılığıyla toplumdaki sosyal ağ içerisinde yer alması s¼recidir (Kovacheva, 2020, s. 2).

1.2.2. T¼rkiye’de Yoksulluk ve Genç Yoksulluğu

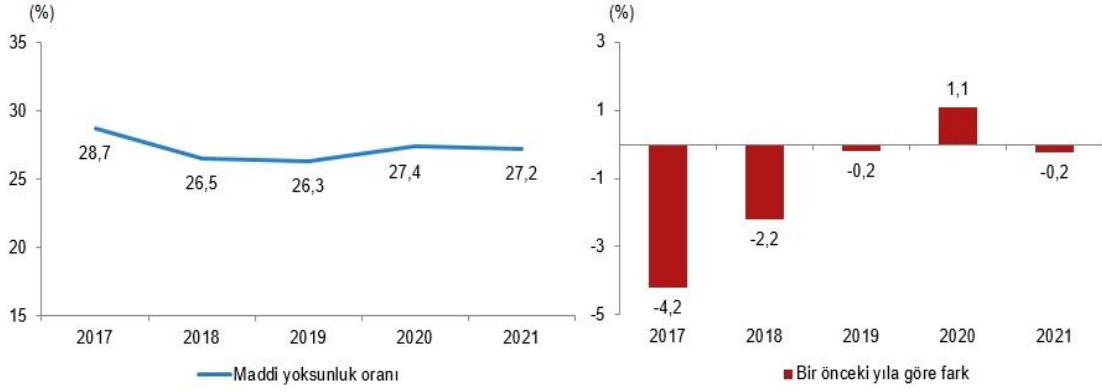
T¼rkiye’de yoksulluğun gr¼n¼m¼ olumlu bir gr¼nt¼ yansıtılmamaktadır. Gelir dağılımının adaletli bir biçimde dağıtılmıyor oluşu zengin ve fakir arasındaki ayrımı daha da belirgin hale getirmektedir ve bunun sonucunda yoksulluk oranı T¼rkiye’de artış göstermektedir. Yoksulluğun gr¼n¼m¼n¼ T¼rkiye’de, T¼rkiye İstatistik Kurumu (TUİK) bu konuda çalışmalar yaparak sunmaktadır.

Tablo 1: Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Hesaplanan Yoksulluk Oranı (%), 2012-2021

Anket yılı	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gelir referans yılı	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Medyan gelirin %40’ına göre	10,0	9,1	8,7	8,7	8,4	7,4	7,9	8,3	8,9	8,5
Medyan gelirin %50’sine göre	16,3	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4	15,0	14,4
Medyan gelirin %60’ına göre	22,7	22,4	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3	21,9	21,3
Medyan gelirin %70’ine göre	30,2	29,5	29,4	29,5	28,7	28,1	28,5	28,5	29,0	28,7

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

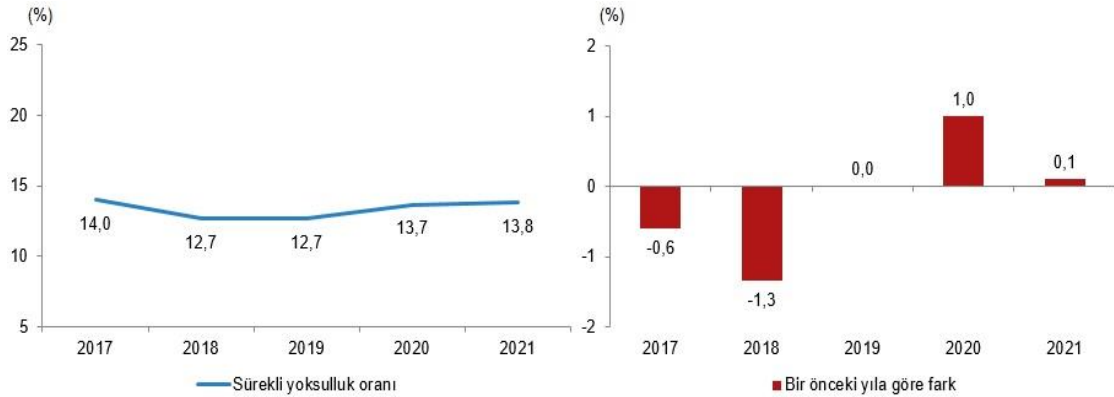
Toplumun genel seviyesine göre belirli bir çizginin altında kalan gelir d¼zeyine sahip olanlar görelili yoksul olarak adlandırılmaktadır. Tablo 1’den de gr¼leceđi üzere eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50’si baz alınarak tespit edilen yoksulluk sınırına göre T¼rkiye’deki görelili yoksulluk oranı %14,4’t¼r. Bir nceki yıl ile karşılaştırıldığında %0,6’lık bir oran ile yoksulluk sınırında bir azalma gr¼lm¼řt¼r.

Grafik 1: Maddi Yoksunluk Oranı ve Bir Önceki Yıla Göre Fark, 2017-2021

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Maddi yoksunluk, malî sıkıntıda olma halini belirtmektedir. Bu durumda, çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ile ekonomik olarak beklenmedik harcamaları yapabilme, evden uzak bir yerde bir haftalık tatil giderlerini karşılayabilme, kira, konut kredisi ve faizli borçları ödeyebilme, iki günde bir et, tavuk, balık gibi gıdaları tüketebilen ve evin ısınma ihtiyacını sağlayabilme durumuyla ilgili hanehalklarının algılarını belirtmektedir. Burada söz konusu adı geçen 9 maddenin en az 4'ünü karşılayamayanların oranı olarak açıklanan ciddi maddi yoksunluk yüzdesi 2020 yılında %27,4 iken bir sonraki yıl %27,2'ye düşerek %0,2 oranında azalmıştır.

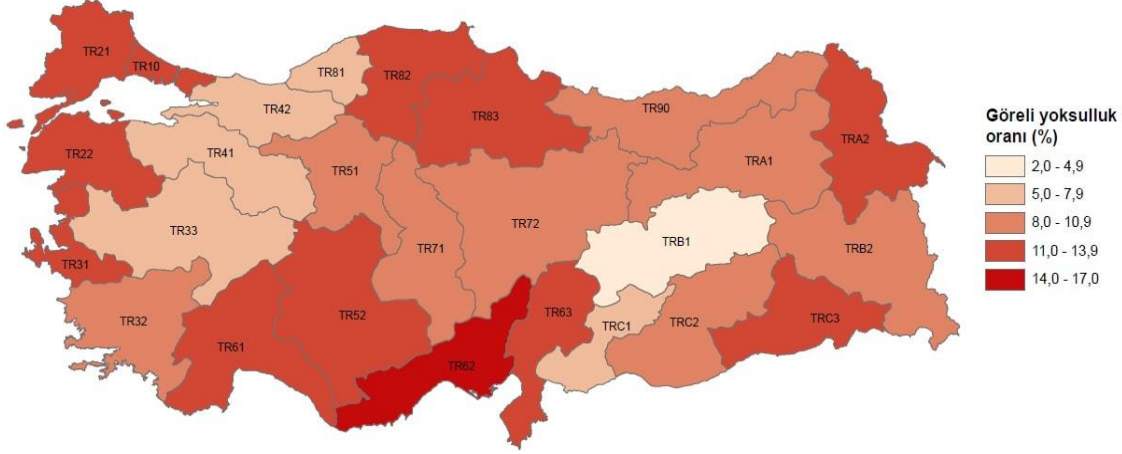
Grafik 2: Sürekli Yoksulluk Oranı ve Bir Önceki Yıla Göre Fark, 2017-2021

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

Sürekli yoksulluk oranı, dört yıllık panel veri kullanılarak hesaplanmaktadır. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %60'ına göre son yılda ve buna ek olarak

önceki üç yıldan en az ikisinde de yoksul olan fertleri belirtmektedir. Buna göre 2021 yılı anket sonuçlarına bakıldığında sürekli yoksulluk oranı 2020 yılına nazaran %0,1 oranında artarak %13,8 oranına yükselmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu(TUİK), 2022).

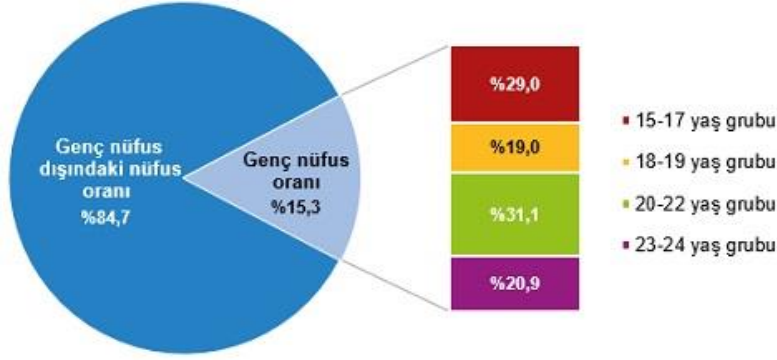
Şekil 1: Medyan Gelirin Yüzde 50'sine Göre Yoksulluk Oranı (%), İBBS 2. Düzey, 2021

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>

TÜİK'in yapmış olduğu Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'nın bölgesel bazlı sonuçlarına göre, İBBS 2. Düzey bölgelerinin her biri için eşdeğer hanehalkı kullanılabilir fert medyan gelirinin %50'sine göre hesap edilen yoksulluk sınırına göre, gelire bağlı göreceli yoksulluk oranının en yüksek olduğu bölgeler; %14,4 ile TR62 (Adana, Mersin), %13,7 ile TRC3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) ve TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) olmuştur.

Göreceli yoksulluk oranı en düşük olan İBBS 2. Düzey bölgeleri ise %2,2 ile TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli), %6,5 ile TR41 (Bursa, Eskişehir, Bilecik) ve %7,7 ile TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) olmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu(TUİK), 2022).

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına bakıldığında 2021 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin toplam nüfusu 84 milyon 680 bin 273 kişi iken 15-24 yaş grubundaki genç nüfus 12 milyon 971 bin 289 kişi olmuştur. Toplam nüfusun %15,3'ünü genç nüfus oluşturmaktadır. Genç nüfusun %51,3'ünü erkek nüfus, %48,7'sini ise kadın nüfus oluşturmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu(TUİK), 2022).

Grafik 3: Yaş Grubuna Göre Genç Nüfus Oranı, 2021

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2021

Türkiye’de yaş grubuna göre genç nüfus oranı gözlemlendiğinde, 2021 yılında genç nüfusun %29,0’unun 15-17 yaş grubunda, %19,0’unun 18-19 yaş grubunda, %31,1’inin 20-22 ve %20,9’unun ise 23-24 yaş grubunda olduğu bulgulanmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu(TÜİK), 2022).

Avrupa İstatistik Ofisi’nin (Eurostat) verilerine göre Türkiye’de gençlerin yoksulluk riski veya sosyal dışlanma oranı 2009 ve 2018 yılları aralığında, 16-29 yaş aralığına göre incelendiğinde, 2013 yılında söz konusu oran %51,2 iken; dört yıllık süreç içerisinde yaklaşık olarak 10 puanlık bir azalma ile bu oran 2017 yılında %42,4 olarak bulgulanmıştır fakat her ne kadar süreç içerisinde önemli derecede bir azalma olsa da 2017 yılı verisinin AB-28 ülke ortalamasının oldukça üzerinde olduğu ve Türkiye’nin Yunanistan’dan sonra en yüksek orana sahip ülke olduğu bulgulanmıştır. Gençlerin yoksulluk riski ve sosyal dışlanma oranı cinsiyet bakımından incelendiğinde genç kadınların genç erkeklerden daha yüksek oranlara sahip olduğu görülmüştür. 2018’de AB-28 ülke ortalaması genç erkeklerde %25,2 iken, genç kadınlarda %27,4 olmaktadır. Bireylerin sosyal dışlanma durumunu ölçmek amacıyla geliştirilen ciddi materyal yoksunluk oranları incelendiğinde, Türkiye’de hem genç erkeklerde hem de genç kadınlarda yoksunluk oranının çok yüksek olduğu görülmektedir. Her 10 genç erkekten ve kadından ortalama 3’ü ciddi materyal yoksunluğu içerisinde. Bunun dışında, Türkiye’de 2010-2017 yılları arasında gerek ailesi ile yaşayan gençlerde gerekse ailesi ile yaşamayan gençlerde yoksulluk riski oranı azalmakla birlikte ailesi ile yaşamayan gençlerde yoksulluk risk oranının ailesi ile yaşayan gençlerdeki yoksulluk risk oranından

yüksek olduğu görülmüştür. 2017 yılında ailesi ile yaşayan gençlerde yoksulluk riski %22,8 iken; aile ile yaşamayan gençlerde ise %19,7 olarak bulunmuştur.

1.3. Sosyal Dışlanma

1.3.1. Sosyal Dışlanma Kavramının Tarihsel Çerçevesi

Sosyal dışlanma kavramı, 1960'lı yıllarda ilk kez Fransa'da ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda Fransa'da sosyal politika alanında çalışmalarını sürdüren politikacılar, akademisyenler, gazeteciler ve bürokratlar gibi toplumsal aktörler yoksullardan üstü örtük ve ideolojik bir şekilde dışlanmış olarak bahsetmişlerdir (Sapançalı, 2005, s. 13). Sosyal dışlanma, gelir dağılımındaki eşitsizlik, yoksulluk, göç, sosyal güvencenin olmayışı ve eğitim oranının düşüklüğü gibi sebeplerden dolayı ortaya çıkmıştır.

Fransa'da 1970'lerde ekonomik kriz ve gerileme neticesinde dışlanma kavramını ilk kullanan kişi Chirac Hükümetinin toplumsal işlerden sorumlu devlet bakanı Lenoir'dir. Lenoir, dışlanmış kişileri Fransız ekonomisinin dayandığı temel ilkelerin uygulanması neticesinde kendini gösteren ekonomik büyümenin getirilerinden faydalanamayan kişiler olarak açıklamış ve dışlanmış kişilerin yalnızca yoksul kişiler olmadığını ve bununla birlikte çeşitli birtakım grupları içerdiğini "Les Exclus: Un Francais sur Dix" adlı kitabında açıklamıştır. Dışlanmış gruplar Lenoir için hem zihinsel hem de fiziksel engelliler, suç işleyen kişiler, hasta ve bakıma muhtaç olan yaşlılar, istismara uğra çocuklar, uyuşturucu ve madde bağımlıları, yalnız ebeveynler, intihara eğilimli kişiler, sorunlu aileler, marjinal ve asosyal bireyler ve diğer toplumsal anlamda uyum sağlayamayan kişiler olarak belirtmiştir (Silver, 1994).

Fransa'da 1970'li yılların ortalarından itibaren sosyal dışlanma ekseninde birtakım politikalar geliştirilmiştir. 1970'li yılların sonlarında sosyal dışlanma öznel dışlanma ve nesnel dışlanma olarak iki dala ayrılmıştır. Öznel dışlanma kavramı, marjinal grupları ve göçmenleri kapsamıştır. Öznel dışlanma, sınıf mücadelelerinin politik söylemlerini ve kentsel, toplumsal, kitlesel ayaklanma mücadelesini de içerisine alacak biçimde genişletilerek kullanılan bir tanımlama olmuştur (Silver, 1994). Nesnel dışlanma ise kişinin kendi iradesi dışında kendisini gösteren sorunlardan ötürü sosyal düzenin dışında kalması olarak açıklanmaktadır (Şahin, 2009, s. 18).

1980'li yıllarda dışlanmış olan bu gruplara işsizler ve yoksular eklenmiş ve sosyal dışlanma artık eşitsizlik ve yoksulluk olgularıyla açıklanmaya başlamıştır (Çakır, 2002, s. 84). Fransa'da ekonominin kötüye gitmesiyle birlikte yeni politikalar getirilmeye başlanmıştır. 1980'li yıllarda Fransa'da Mitterand Hükümeti sosyal koruma haklarından yararlanamayan kişiler için sosyal bütünleşmenin sağlanabilmesi adına asgari gelir yardımı programını yürürlüğe koymuştur. Bu planlama sosyal düzeni bozacağı düşünülen işsizlik, gecekondulaşma, aile yaşantısında meydana gelen bozulmalar gibi toplumsal problemlerle baş edebilmek adına yapılmıştır (De Haan, Social Exclusion in Policy and Research: Operationalizing the Concept, 1998). Yeni liberal politikaların sebep olduğu yeni toplumsal krizlerle birlikte işsizlik oranının artışı ve uzun süre devam etmesi, devletin arka planda bırakılması sonucunda sosyal korumanın azaltılışı geniş toplum kesimlerinin sosyal dışlanma olgusu ile karşılaşmasına sebebiyet vermiştir (Erdoğan, 2004). Sosyal dışlanma bu sebepten ötürü tüm dünyada 1980'li yıllardan bu yana yaygınlık göstermeye başlamıştır. Eşitsizlik, işsizlik, yoksulluk gibi sorunlar tüm dünyada bu sorunların oranına ve ölçüsüne göre sosyal dışlanmaya neden olmaktadır.

1990'lı yıllara gelindiğinde, bu dönemde dışlanmış kişilere ve dışlanmanın önlenmesi ve azaltılması adına geliştirilmesi gereken politikalara odaklanılmıştır (Castillo & Yopez, 1994, s. 614). Fransız kökenli olan sosyal dışlanma kavramı zaman içerisinde Kıta Avrupası'ndaki diğer ülkelerde ve İngiltere'de çok fazla ilgi toplamış ve Sosyal Dışlanma Birimi'nin kurulması neticesinde İngiltere'deki en önemli konulardan biri hâline gelmiştir (Sapançalı, 2005, s. 17). Kavramın İngiltere'deki kullanımı, Fransa'daki kullanımından farklılık arz etmektedir. Bu noktada kavrama yönelik, Fransa'da Fransız ulusal dayanışmacı paradigmalara dayanan sol kanatlı Fransız düşüncesine dayalı bir anlayış mevcutken; İngiltere'de Anglo-Saxon liberal bireyselciliğe dayalı bir anlayış ve düşünce mevcuttur (Sapançalı, 2005, s. 18). Bu anlamda Fransa'da bu kavram toplumsal ve kültürel çerçevede ele alınırken İngiltere'de gelir dağılımındaki adaletsizlik ve eşitsizliğe dayalı olarak iktisadi çerçevede ele alınmaktadır (Şahin, 2009, s. 20).

Dışlanma kavramının Avrupa Birliği literatürüne girişi 1990'lı yıllarda gerçekleşmiştir (Atkinson & Davoudi, 1999, s. 226-227). Avrupa Komisyonu sosyal dışlanmayı ilk kez 1989'da sosyal hakların yetersiz gerçekleşmesine dayanarak kullanmıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde toplumdaki temel hayat koşulları ve temel toplumsal ve ekonomik fırsatlardan yararlanmak adına vatandaşlık adına çalışan sosyal dışlanma ile mücadele

ulusal politikalar gözlemevi kurulmuştur (Cousins, 1999). AB ülkelerinde 1990'lı yıllarda artış gösteren işsizlik ve yoksulluk oranı, uluslararası göç, aile yapısındaki çözümler ve refah devletinin gerilemesi gibi artış gösteren problemler kavram üzerine yapılan vurguyu pekiştirmiştir. Maastricht Antlaşması ve yapısal fonlara sosyal dışlanma ile mücadele edileceğine yönelik maddeler eklenmiştir. Sosyal dışlanma ile mücadeleyi ise Amsterdam Antlaşması Avrupa Sosyal Gündeminin merkezine konumlandırmıştır. 1990 yılının ortalarına doğru gidildikçe sosyal dışlanma kavramı yoksullukla başa çıkma politikalarında temel kavram olarak yoksulluk kavramının yerini almıştır (De Haan, 2000, s. 24). Bu durum sosyal politika terminolojisinde önemli bir değişikliğe gidildiğini göstermektedir. Avrupa'da sosyal politika alanında dışlama sorunu ile ilgili 3 unsur önem arz etmektedir: uzun süreli işsizlik, esnek istihdam, konut ve toplum hizmetlerinden dışlanma (Rodgers, 1995).

Sosyal dışlanmanın en önemli nedenlerinden biri olan işsizlik; küresel, kalıcı ve yaygın bir sorun hâline gelmiştir. Bu sebeple günümüzde ve gelecekte de hem AB ülkeleri hem de diğer ülkeler bakımından toplumsal aktörlerce tartışılan bir kavram oluşunu koruyacaktır. Çünkü sosyal politika alanında karşılaşılan önemli sorunlar, dışlanma ile mücadele için yeni toplumsal politikaların geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır (Şahin, 2009, s. 21).

Sosyal dışlanma kavramı, ABD'de AB'deki kadar yaygın bir biçimde kullanılmamaktadır. ABD'de sosyal dışlanma kavramı yerine sınıf-altı kavramı kullanılmaktadır. Bu kavram ABD'de zencilerin ve göçmen grupların, ülkede hâkim olan kapitalist üretim, tüketim süreçlerinin ve sınıf ilişkilerinin dışında kalmalarını belirtmek için kullanılmaktadır (Şenses, 2009, s. 90-91).

1.3.2. Sosyal Dışlanma Kavramının Tanımı

Sosyal dışlanma kavramı, çok yeni bir kavram olması nedeniyle belirgin bir tanımının olduğunu belirtmek doğru olmamaktadır. Sosyal dışlanma kavramının tanımı yapılırken en çok ekonomik boyutu üzerine vurgu yapılmaktadır. Kavramın ekonomik boyutunun ön plânda olmasıyla birlikte ayrıca politik, sosyal ve kültürel boyutları da bulunmaktadır (Şahin, 2009, s. 22). Kavram üzerine pek çok görüş bulunmaktadır ve bu görüşlerin her biri ise sosyal dışlanmaya farklı bir içerik kazandırmaktadır, bu nedenle kavramı çok boyutlu bir kavram olarak düşünmek yerinde olacaktır.

Literatürde sosyal dışlanma kavramı, toplumsal, politik ve vatandaşlık haklarından mahrum bırakılmak veya kişilerin toplum içerisindeki temel politik, ekonomik ve toplumsal faaliyetlere katılamama durumudur. Bu kavram genellikle yoksulluğun psiko-sosyal boyutu olarak ele alınmaktadır. Sosyal dışlanma kavramı Adam Smith tarafından 200 yıl önce “Milletlerin Zenginliği” adlı eserinde kullanılmış, yoksulluk ve yoksunluk terimi beraberinde kullanılması ise 1970’li yıllarda olmuştur (Coşkun & Tireli, 2007, s. 185).

Dışlanma kavramının farklı tezahürleri vardır. İşgücü piyasasından, eğitimden, kamusal alandan, sosyal güvenlik sisteminden, tüketim özgürlüğünden, politik süreçten veyahut toplum değerlerinden dışlanma şeklinde değişkenlik gösterebilir (Seven, 2010, s. 52).

Walker ve Walker (1997, s. 614) sosyal dışlanma kavramını, sivil, siyasi, ekonomik ve toplumsal haklar bağlamında ele alıp kavramı, birey ve grupların bu haklara erişememesi biçiminde tanımlar. Bununla birlikte de Haan (1998, s. 3), toplumsal hakların yerine getirilememesi durumuna çok fazla önem vermemekle sosyal dışlanmayı işgücü piyasasının dışında kalma, ciddi yoksulluk ve maddi yoksulluk gibi oluşumlarla açıklar.

Saraceno (2002, s. 14), sosyal dışlanmayı iki boyutlu olarak ele almaktadır. İlk çalışma hakkının elden alınması şeklinde tanımlanmakta olup diğeri ise sivil, politik, hukuki, eğitim ve sağlık gibi haklardan meydana gelen vatandaşlık haklarından her bireyin eşit bir şekilde yararlanamaması şeklinde tanımlanmaktadır. Duffy’de (1995, s. 21) sosyal dışlanmayı Saraceno’ya benzer bir biçimde ele almaktadır ancak bununla birlikte ek olarak yabancılaşma ve toplumun genelinden ayrılma şeklinde tanımlamaktadır. Oppenheim’da (1988, s. 12) kavrama benzer bir biçimde yaklaşmakta olup kavramı, yoksulluk ve dezavantajlılık ile bir tutarak; ekonomik, politik, kültürel ve toplumsal hayattan, sosyal destek ağlarından dışlanma, yabancılaşma biçiminde tanımlamaktadır. Bunlara ek olarak Bynner’de (1998) kavramı yukarıda tekrarlanan alanlara ilişkin olarak marjinalleşme süreci olarak tanımlamaktadır.

Bunların dışında dışlanmayı, aktivite konusunda ele alan Burchardt, LeGrand ve Piachaud (1999, s. 230), daha dar kapsamlı bir tanımlamaya gitmişlerdir. Onlara göre sosyal dışlanma, bazı birey veya grupların toplumda yer alan anormal düzeydeki aktivitelere diğer vatandaşlarda olduğu gibi katılamama durumudur.

Sen (1999, s. 79), dışlanma kavramını aktif ve pasif olarak iki gruba ayırarak ortaya koymuştur. Aktif dışlanma; kurumsal süreçler aracılığıyla bilinçli ve isteğe bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Pasif dışlanma ise; toplumsal sorunlar bağlamında önlem almama şeklinde eylemsizlik durumlarında kendini göstermekte olan dışlanma biçimidir. Bu bakımdan Sen, sosyal dışlanma kavramını eğitim, sağlık, barınma, beslenme, istihdam, sosyal sigorta, finans piyasaları, yetenek, politika, kültür gibi alanlardaki yoksunluklar olarak daha geniş bir çerçevede açıklamaktadır.

Dışlanma bağlamında Giddens, toplumu alt ve üst tabaka olarak ikiye ayırmaktadır. Modern toplumlarda Giddens, toplumdan dışlanmanın iki türünün ortaya çıktığını söylemektedir. Bu dışlama türlerinden ilki, toplumun sunduğu imkanlardan yararlanamayanların, bulunduğu toplumun en alt tabakasında bulunanların dışarıda bırakılması; diğeri ise, en üst kesimdekilerin kendi istekleri dahilinde dışta kalmalarıdır. Giddens, bu iki türden daha çok ikincisi üzerinde durur ve bu yaklaşımı “elitlerin isyanı” biçiminde tanımlar. Giddens’a göre toplumun geri kalanından ayrı olarak yaşamını sürdürmeyi tercih etmiş, zengin kesimden olanların kendi istekleri bakımından kamu kurumlarından (kamu eğitiminden ve sağlık sisteminden) faydalanmamaktır. Ayrıcalıklı grupların toplumun geri kalanından uzaklaşıp bu kişilerle iletişimi kesmelerinin en somut örneği ise yüksek duvarlarla örülü mekânlarda yaşamayı seçmeleridir. Giddens’a (2000, s. 117-118) göre sosyal dışlanma, eşitsizlikle ilgili bir aşama değil fakat insanları toplumun gidiş yönünden ayıran mekanizmalarla ilgili bir olgu olmaktadır.

Muddiman (2000, s. 5), sosyal dışlanmayı dar ve geniş anlam olmak üzere iki alanda ele almaktadır. Dar anlamda dışlanmaya yapılan vurgular bağlamında yoksulluğun ve dezavantajlılığın çok boyutlu doğası, çok boyutlu muhtaçlık durumunun süreklilik göstermesi, nispeten belli toplumsal gruplar, belli coğrafi bölgedekiler üzerinde yoksulluğun ağır etkileri ve bu grupların toplumun geneline dâhil olmasının istenmesidir. Kavramın geniş alanda dikkat çektiği alanlar ise; nüfusun büyük bölümünün en azından yaşamın bazı kısımlarında dışlanma durumuna maruz kalmaları, fırsat eşitliği ve yoksulluktan korumayla bağıntılı, vatandaşlık düşüncesine toplumsal bir boyut eklemek, uyumu toplumlar için toplumsal farklılıklara saygı gösterecek bir hâle getirmektir.

Sapancalı’da (2005, s. 24) sosyal dışlanma kavramına yönelik tanımları 3 kategoride toplamıştır. İlk kategoride dışlanma, birbiriyle ilişkili ve çok boyutlu süreçler olarak

açıklanmaktadır. Bu bakımdan sosyal dışlanma dinamik bir biçimde işleyiş gösteren, birbirinden farklı ama her birinin kısır bir döngü içerisinde birbirine bağlandığı ve birbiri ile etkileşime girdiği olgulardan kaynaklanan ve toplumun dışarısında kalan, dahil olmama durumu veya süreçleri olarak açıklanmıştır. İkinci kategoride sosyal dışlanma, ilişkiler ve insanlar boyutuyla değerlendirilip 3 düzeye oturtulmuştur. Bu anlamda dışlanma, bireyleri, grupları ve bir bütün olarak toplumu kapsar. Bu tanımlarda sosyal dışlanma çoğunlukla toplumsal ilişkilere göre açıklanmakta ve dışlanma süreci; toplumsal bağın, sosyal ve sembolik karşılıklı ilişkinin kopması olarak görülmektedir. Burada sosyal dışlanma, hem bireylerin topluma katılımlarının durması biçiminde bir süreç hem de kendisinin topluma katılma yetersizliği sürecidir. Bu kapsamda katılım, geniş bir şekilde, normal yurttaşlık etkinliklerine katılmada yetersizlik veya daha özel bir durum olarak kurumlara veya ekonomik büyüme ve süreçlere katılmada yetersizlik olarak ortaya konulmaktadır. Üçüncü gruptaki tanımlar ise sosyal dışlanma kavramını sistem ve çevreler boyutuyla ele almıştır. Burada dışlanma, toplumsal sistemin işleyişi için gerekli alt sistemin ya da sistemlerin yetersizliği olarak tanımlanmaktadır. Benzer biçimde alt sistemler, kişilerin dışlanmasına sebep olan şeyler veyahut katılımlı faktörler olarak görülmektedir ve pek çok biçimde ifade edilebilir. Bu perspektiften sosyal dışlanma; demokrasi ve hukuk sistemi (yurttaşlık hakkı), işgücü piyasası (ekonomik bütünleşme), aile ve toplum sistemi (kişilerarası bütünleşme) içerisinde değerlendirilir.

AB Komisyonu, sosyal dışlanmayı şu şekilde tanımlamaktadır: Toplumsal uyumun kaybolması neticesinde toplumsal ilişkilerde beliren bölünme ve toplum ile bütünleşememe, sosyal dışlanmanın en önemli özelliğidir. Çeşitli gruplara dahil olan bireyler bakımından sosyal dışlanma, ekonomik yoksunluğa ve sosyal kültürel dezavantajların farklı biçimlerine sebep olan marjinalleşme sürecidir (Şahin, 2009, s. 32).

Avrupa Birliği Gözlemevi, sosyal dışlanma riski taşıyan grupları 5 kategoride toplamıştır: Yeterli gelire sahip olmayan yaşlılar, fiziksel ve mentâl anlamda rahatsızlıkları bulunan kişiler, eğitimde olmayan gençler, düşük gelirli ailelerdeki kadınlar, göçmenler ve etnik azınlıklardır. Kilmurray (1995), bu gruplara ek olarak bazı eklemeler yaparak son şeklini vermiştir: düşük gelirli ve tek ebeveyne sahip aileler, ilgiden yoksun gençler, uzun süreli işsiz kalanlar, gey ve lezbiyenler, evsizler, mahkûmlar ve aileleri.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün tanımlamasına göre sosyal dışlanma, ekonomik değişme ve küreselleşmenin toplumsal sonuçları olarak politik tartışmalarda ve katılımda kullanılmakla birlikte kavramın kapsamı hem bireyleri hem de grupları kapsar şekilde genişlemiştir. Bu sebeple sosyal dışlanma kavramı, bireysel ve toplum özelliği olarak iki boyutu ile birlikte incelenmelidir (ILO, 1997, s. 3).

Avrupa Konseyi'nin tanımına göre, bireylerin yoksulluk, temel eğitim/becerilerden mahrum kalması ya da ayrımcılık gibi sebeplerce toplumun dışına itilmeleri ve toplumsal yaşama diledikleri şekilde katılmalarının engellenmesi sürecidir. Bu anlamda iktisadi hayatta karşılaşılan dışlanma, temel eğitim ya da becerilerden mahrum kalma veya siyasi veya kültürel ayrımcılık sebebiyle kendisini gösterebilmektedir (Adaman ve Keyder' den akt., Şahin, 2009, s. 32).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'na (UNDP) göre sosyal dışlanma, temel sivil ve toplumsal haklardan yoksunluğu ve bu hakları sağlayan siyasi ve yasal sistemlerin yetersiz oluşunu içerisinde barındırmakta ve sivil toplum kuruluşlarına ulaşım imkânlarının kısıtlı olması neticesinde ortaya çıkmıştır (Burchardt, 2000, s. 386).

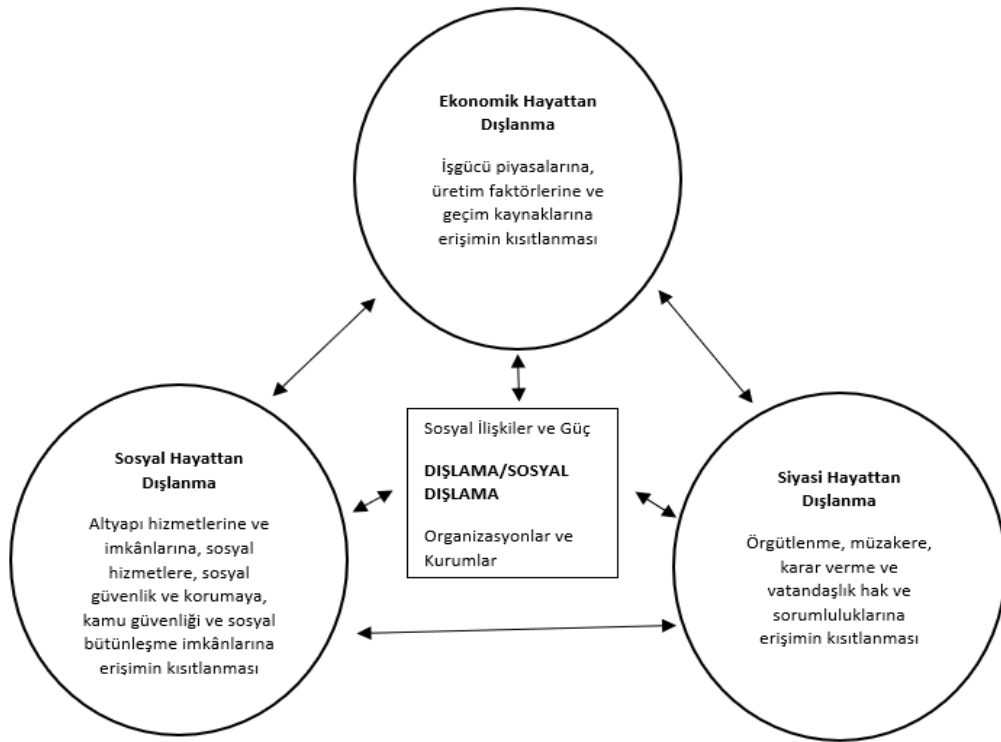
1.3.3. Sosyal Dışlanmanın Boyutları

Sosyal dışlanma kavramı; çok boyutlu bir kavram olmaktadır. Bu kavram yoksunluklara neden olan süreçlerle ve ilişkilerle ilgili olmaktadır. Bu bakımdan kişilerin geçim kaynaklarından, çalışmaktan, gelirden, konut sahibi ya da kiracısı olmaktan, eğitim ve öğretim görme hakkından, refah devleti fırsat ve imkânlarından dışlanmış olabilmektedir. Uzun süreli işsiz kalan kişiler, düzenli bir gelirden ve geçim kaynağından yoksun kalmaktadırlar. Bu sebeplerle bu bireyler için sosyal hayata katılım, temel ihtiyaçlara erişim, yaşanabilecek konut, barınma imkânlarına ve ayrıca sağlık, eğitim imkânlarına ulaşımın sancılı olması da sosyal dışlanmanın çok boyutlu oluşunun bir göstergesidir (Hatipler, 2019, s. 47).

Sosyal dışlanmanın küresel ve yerel olmak üzere iki etkeni bulunmaktadır. Sosyal dışlanmanın küresel etkenlerinde, küreselleşmeyle ilişkili durumlar varken; sosyal dışlanmanın yerel etkenlerinde ise, ulusal boyutta iktisadi yapıların ve refah sistemlerinin özellikleri, vatandaşlık haklarının uygulanamaması gibi durumlar vardır. Sosyal dışlanmanın küresel ve yerel etkenlerinde, yaşanan sürecin, yoksulluk, göç, ekonomik

krizler, kişilerin sağlık ve engellilik durumları, kişilerin eğitim ve nitelik düzeyleri, içerisinde bulunulan ekonomik ve toplumsal yapı, nüfus ve coğrafi özellikler, refah devletinin yapısı, işsizlik, güvencesiz istihdam gibi birçok nedenin sosyal dışlanmaya yol açtığı görülmektedir (Hatipler, 2019, s. 48).

Sosyal dışlanmanın küresel ve yerel etkenleri de göz önünde bulundurulduğunda sosyal dışlanmanın 3 boyutunun olduğunu söylemek yerinde olacaktır; ekonomik, sosyal ve siyasal. Sosyal dışlanmanın bu 3 boyutu birbiriyle bağlantılıdır. Bu üç boyutta da (ekonomik, sosyal ve siyasal) bir bütün halinde birbirini etkileyen unsurlar bulunmaktadır. Buradaki üç boyuttan birinin yoksunluğu diğer boyutları da etkileyip şekillendirmektedir, bu sebeple birbiriyle ilişkili olmaktadır.

Şekil 2: Sosyal Dışlanmanın Üç Boyutu

Kaynak: (Beall & Piron, 2005, s. 9.)

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi, sosyal dışlanma bir bütün olarak dışlanmanın üç boyutunu da içermekte olup bu üç boyutunda birbiriyle bağlantılı olup yine birbirleriyle nasıl ilişki içerisinde olduğunu göstermektedir. Örneğin, ekonomik hayattan dışlanan bir aynı zamanda bu dışlanmanın etkileriyle birlikte sosyal hayattan ve siyasal hayattan da dışlanabilmektedir. Bu sebeple sosyal dışlanmanın herhangi bir boyutunda yaşanan sorunlar diğer boyutlarda da sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

1.3.3.1. Sosyal Dışlanmanın Ekonomik Boyutu

Sosyal dışlanmanın en belirgin ve aynı şekilde en önemli boyutlarından biri ekonomik boyuttur. Sosyal dışlanmanın ekonomik boyutu işgücü piyasasından dışlanmayı, tüketim toplumundan dışlanmayı ve son olarak mal ve hizmet piyasasından dışlanmayı kendi içerisinde barındırır. Sosyal dışlanmanın ekonomik boyutu baz alındığında gözlemlenen dışlanma türlerinde öncelikli olarak işgücü piyasasından dışlanma en çok payı almaktadır.

Sosyal dışlanmanın ekonomik boyutu; toplum içerisinde bir kesimin toplumun sahip olduğu içtimai ve iktisadi imkânlardan faydalanamaması ya da toplumun bir kesiminin iktisadi büyüme ve refaktan pay alamama durumudur (Sapançalı, 2005, s. 3). Bu boyut ayrıca, toplumsal haklardan yararlanmada güç yoksunluğu, bireyin kendine duymuş olduğu saygının az oluşu, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirme kapasitesindeki yetersizlik, bireylerin ve grupların içerisinde yer aldıkları toplumun, ekonomik yapının fayda ve imkânlarından yararlanamaması şeklinde de ifade edilebilmektedir (Rodgers, 1995, s. 44).

Mal ve hizmet piyasasından dışlanma; kişilerin asgari geçimini sağlayacak gelirden yoksun olmasıdır. Bununla birlikte kişilerin, eğitim, sağlık, konut, enerji, iletişim ve ulaşım gibi kişiye daha iyi bir gelecek sunacak imkânlardan da yoksun olması şeklinde tezahür edilebilir. Bu anlamda bakıldığı zaman, ekonomik kaynakların toplumsal kaynaklara erişim noktasında birbirini etkilediği söylenebilir (Sapançalı, 2005, s. 125).

Tüketim toplumunda bireylere aşılana şey tüketmektir, gerçekten tüketilen şeyin bir ihtiyaç olup olmaması durumu önemsenmemekte ve ikinci plâna atılmaktadır. Bu şekilde tüketimin özendirilmesi sonucunda, ekonomik anlamda tüketilecek olan şeyleri tüketmeye fırsat ve imkânı olanlar tüketecektir, tüketmeye fırsat ve imkânı olmayanlar ise bu toplumun dışarısında kalarak sosyal dışlanmaya maruz kalıp tüketim toplumundan dışlanmış olacaklardır. Örneğin bir alışveriş merkezinde ekonomik anlamda sıkıntı çekmeyip dinlenmek için bir cafede kahve içmeyi ya da acıktığı için restoranda yemek yemeyi planlayan bir kişi ile ekonomik anlamda sıkıntı çekip bu imkânlardan faydalanamayan kişinin durumu farklıdır. Bu kültürden faydalanamayan kişi tüketim toplumundan dışlanabilmektedir.

Sosyal dışlanma üzerine literatürü incelediğimizde, yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun işsizlik sorununa odaklandığını söylemek mümkündür. Buradan da

anlaşılacağı gibi işsizlik sorunu, sosyal dışlanma perspektifinden en mühim problem alanı olarak karşımıza çıkıp beraberinde diğer sosyal dışlanmanın boyutlarının oluşumunda da büyük bir role sahip olmaktadır. Nitekim sosyal dışlanmanın boyutları daha öncede dile getirildiği üzere birbiriyle bağlantılı olup birbirini etkilemektedir. Ancak bununla birlikte sosyal dışlanmanın en mühim sebebi işsizlik olsa bile işsizliğin sosyal dışlanmaya başlı başına bir sebep olabileceğini söylemekte doğru olmayacaktır. Örneğin, bir üniversite öğrencisi maddi anlamda ailesinden destek alabilir ya da hayatını idâme ettirebilmesi için aldığı burs işi olmasa da kendisi için yeterli gelebilir ve sosyal ilişkileri de devam ettiği için kendisini dışlanmış hissetmeyecektir. Bu anlamda bakıldığında, dışlanmanın ortaya çıkabilmesi için ekonomik durumun kötü olmasının yanında sosyal olarak dışlanmışlık olgusununda ortaya çıkması gerekmektedir. Uzun süreli işsizliğin sonucu yabancılaşma ve eşitsizlik olduğundan ötürü toplumdan dışlanma da beraberinde kendini gösterecektir. Ekonomik açıdan yoksullar, işsiz ve çalışan yoksullar olmak üzere ikiye bölünmektedir. Bir iş sahibi olamamak yoksulluk ile beraber düşünülürken iken bir iş sahibi olmak yoksul olmamak anlamına da gelmemektedir (Osmani, 2003, s. 4). Çalışmayanlar için işgücü piyasasından dışlanma durumu gerçekleşirken; çalışanlar içinse işgücü piyasasında dışlanma durum gerçekleşmektedir. Bu nedenle, işgücü piyasasından dışlanma bu şekilde iki türden gerçekleşebilmektedir.

İşsiz gençler, uzun süreli işsizler, ilk defa işgücü piyasasına atılacak fakat iş bulamamış gençler ve işletmelerin esneklik ve yeni teknolojiler sebebiyle işten çıkardıkları ve yeniden iş bulabilmesi zor olan bireylerden meydana gelen işsizler, işgücü piyasasından dışlanma problemi ile yüzleşmektedirler (Çakır, Sosyal Dışlanma, 2002, s. 97).

İşsizlik ve sosyal dışlanma ilişkisinin farklı görünüşleri bulunmaktadır. İşsizlik, ilk olarak üretken işgücünün boşa kalması sebebiyle toplumsal bakımdan zarara neden olmaktadır. Uzun bir süredir işsiz kalan kişiler yeni bilgiler edinemezler ve daha önceden edinmiş oldukları bilgilerini, niteliklerini kaybedebilirler. Dolayısıyla kişinin gelecek zamanda iş bulma olasılığı gittikçe azalmış olacaktır. İşsizler, aynı zamanda, sigorta, emeklilik, sağlık güvencesi gibi ekonomik fırsatlardan da mahrum kalmaktadırlar. Bunlara ek olarak depresyon gibi psikolojik rahatsızlık ya da hastalıkların sayısı işsizlerde artar ve bununla birlikte aynı zamanda işsizlerde sürekli mutsuzluk, kaygı bozukluğu, endişe gibi rahatsızlıklarda ortaya çıkmaktadır. Bu ruhsal rahatsızlıklar ve psikolojik

bunalımlı süreç aynı zamanda bireylerde fiziksel rahatsızlıkların oluşumuna, sosyal ilişkilerde sorunların ortaya çıkması ve bu ilişkilerin zayıflamasına da sebep olur. Bu süreçte toplumsal değerler zayıflamaktadır, aile bağlarında ve ilişkilerinde sorunlar ortaya çıkmaktadır. Tüm bunlara ek olarak işsizliğin getirdiği sorunlar kişiyi suça da sürükleyebilir (Şahin, 2009, s. 73-74).

Çalışan yoksullar olarak adlandırılan gruptaki kişiler, bir işte çalışmakla birlikte yeterli gelir, sosyal koruma ve toplumsal ilişkilerde yer edinmemişlerdir. Yeni yoksullar işçi ücretlerinin düşüklüğü sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu bireyler sadece temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar gelir elde ederler. Bu sebeple bu gelir daha iyi bir geleceğe sahip olmalarını sağlayacak eğitime, toplumsal ve kültürel faaliyetlerde yeterli olmamaktadır. Çalışan yoksul kesimin varlığı, işsizlik oranının az olduğu ülkelerde bile sosyal dışlanma sorunsalını doğurmaktadır. Bununla birlikte çalışan yoksul kesimin varlığı gelişmiş ülkelerde yaygınlık gösterdiğinden sadece istihdam yaratmayı amaçlayan yoksullukla mücadele politikalarının geçerliliğini de sorgulatmıştır (İnsel, 2001, s. 69).

1.3.3.2. Sosyal Dışlanmanın Sosyal Boyutu

Sosyal dışlanmanın bu boyutunda kişilerin toplumsal faaliyetlere katılamaması söz konusudur. Toplumun genelinden farklı olarak, onlar gibi giyinemeyen, konuşamayan kişiler bu tür dışlanmadan etkilenmektedirler. Özellikle göçmen gruplar, azınlık gruplar sosyal dışlanmanın sosyal boyutundan daha çok etkilenip zarar görmüşlerdir. Sosyal faaliyetlerdende dışlanan kişiler yaşadıkları toplumda dışlanmaya maruz kalmışlardır.

Sosyal dışlanmanın sosyal boyutunda, kişilerin güvenlik, sosyal koruma, altyapı hizmetleri ve kamu güvenliği gibi alanlardan dışlanma durumları söz konusudur ve bu durum sosyal katılımdan yoksunluk olarak da özetlenebilir (Beall & Piron, 2005, s. 9).

Bu boyut söz konusu olduğunda sosyal anlamda topluma yeterli düzeyde katılamayıp dışlanan bireylerin dışlanmalarının sebepleri arasında etnik kimlik, ırk, cinsiyet, kast sınıfı gibi toplumsal kimlikler, yaşanılan mekânlar ya da yerler (ücra bölgeler, savaşın ve kargaşanın olduğu yerler vd.) sayılabilir (Beall & Piron, 2005, s. 18-20).

Sosyal dışlanmanın sosyal boyutunda, sosyal dışlanmanın oluşumu üç durumla ele alınmaktadır. İlk olarak sağlık ve eğitim gibi alanlarda bireylerin toplumsal hizmetlere erişememesi; ikinci olarak, kişilerin işgücü piyasalarına erişememesi sonucunda,

özellikle de kötü ve yetersiz istihdam şartlarında çalışma ve düşük ücret elde edilmesi gibi durumlar; üçüncü olarak da toplum içerisinde bireylerin sosyal katılımlarının olmaması sonucunda sosyal katılımı ilgili imkân ve fırsatları elde edememe ve bu fırsatlardan uzaklaşma şeklinde yaşanmaktadır (Bhalla & Lapeyre, 1997, s. 419).

1.3.3.3. Sosyal Dışlanmanın Siyasal Boyutu

Kişilerin siyasi hayattan dışlanmaları, sosyal dışlanmanın siyasal boyutunu oluşturmaktadır. Politik dışlanma, politik anlamda güçsüz konumda bulunulması sebebiyle hukuki ve siyasi haklardan yeterince yararlanamamaktır.

Siyasal dışlanmaya sebep olan haklar, sosyal güvenlik, kanun önünde eşitlik, ifade özgürlüğü, siyasi katılım, fırsat eşitliği ve sendikal haklardan oluşmaktadır (Sapançalı, 2005, s. 195).

Bireylerin karşılaştıkları engeller ya da düşünce biçimleri nedeniyle bir araya gelip örgütlenmelerine, karar verme mekanizmalarına ve vatandaşlık haklarına ulaşamamaları durumudur (Beall & Piron, 2005, s. 9). Vatandaşlık hakları da; medeni haklar, siyasal haklar ve sosyal haklardan oluşmaktadır (Marshall, 2006, s. 7). Kişiler sosyal dışlanmanın siyasal boyutunda yerel ve ulusal boyutta politik anlamda karar verme süreçlerine dahil olamamaktadırlar. Bu durumda da bireyler vatandaşlık haklarından faydalanamamaktadırlar.

Sosyal dışlanmaya maruz kalan kişilerin politik anlamda daha az ya da daha çok dışlanmaları söz konusu olabilmektedir. Örneğin, kadınlar politik alanın daha çok dışında kalabilmektedirler. Kişilerin kendilerinin de etkileyen kararlara uzakta kalması ve bu karar mekanizmalarında ikincilleştirilmeleri ya da söz haklarının hiç olmaması kendilerini toplumun daha da dışında bırakmaktadır. Karar alma mekanizmalarından dışlanma ve politik sürece katılımın sınırlı olması halinin süreklilik göstermesi ile dışlanmışlık durumunun da süreklilik gösterdiğini söylemek mümkündür (Şahin, 2009, s. 77).

1.3.4. Dışlanmanın Farklı Görünümleri ve Genç Yoksulluk

Sosyal dışlanma, hayatın hem ekonomik-yapısal hem de sosyo-kültürel yönlerini barındıran çok boyutlu bir olgudur. Maddi yoksunluk düzeyi, toplumsal haklara yeterli erişim, sosyal katılım ve kültürel uyum ise sosyal dışlanmanın kuramsal temellerine

dikkat çekmektedir (Gijsbers & Vrooman, 2007, s. 16-18). Birleşmiş Milletler SKH' de belirtildiği gibi sosyal dışlanma süreçleri çoklu ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel faktörler tarafından yönlendirilir. Sosyal dışlanma, kentsel ve kırsal yoksullar, yerli halk, etnik azınlıklar, engelli bireyler, kadınlar ve gençlerde dahil olmak üzere birçok insanı hayatlarını iyileştirmek için gerekli gördükleri fırsatlar ve yeteneklerin oluşumuna engel oluşturmaktadır (UNDP, 2016). Toplumdaki fırsatlardan yararlanamayan ve bu manada dışlanmaya maruz kalanlar toplumun yoksul kesimini oluşturmaktadır. Yoksul kesimin kendilerine fayda sağlayacak imkân ve fırsatlara ulaşamamalarının nedeni sermaye-devlet yapılarının kaynakların eşit olmayan bir biçimde birikmesine izin vermesi ve zengin kesimin bu kaynaklara daha çabuk erişiminin sağlanması olarak görülebilir (Labonte, 2004). Kaynaklara erişimi sınırlı olan kesimden biri ise gençlerdir.

Sosyal dışlanmanın boyutlarını değerlendirdiğimizde, yoksulluk sistemindeki gençler toplumdaki farklı alanlarda sosyal dışlanma süreçlerine maruz kalabilirler ve bu çok boyutlu süreç gençlerin kendilerini gerçekleştirmeleri ve toplumsal süreçlerde aktif rol alabilmeleri bakımından engeller oluşturabilir. Bunlara ek olarak bazen dışlanmanın bir boyutu diğer tüm boyutların ortadan kalmasına neden olabilmektedir, bu nedenle daha önce de belirtildiği gibi dışlanmanın boyutları birbiriyle etkileşim halindedir.

Yoksulluk sistemi içerisinde yaşayan gençler; güvenlik, sağlık, eğitim, barınma, toplum kaynakları, istihdam, maddi kaynaklar ve sosyal kaynaklar bakımından sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedirler. Bu alanlara ek olarak bir de bu alanların mikro, mezzo ve makro gibi farklı görünümünde de dışlanma süreçlerine dahil olabilmektedirler. Bu görünlere daha ayrıntılı bakmak, gençlerde yoksulluk ve sosyal dışlanma ilişkisini anlamlandırabilmek ve açıklayabilmek adına önem teşkil etmektedir.

1.3.4.1. Güvenlik

Maslow'un (1943) ihtiyaçlar piramidi teorisine göre; birinci basamakta en temel ihtiyaçlar fiziksel niteliktedir, bu basamaktan hemen sonra ikinci basamakta güvenlik ihtiyacı bulunmaktadır. Kişinin kendisini, ailesini ve toplumu güven ve emniyet içinde tehlikeden uzak tutması güvenlik ihtiyacının içeriğini oluşturmaktadır. Bu ihtiyaç aynı zamanda, kişi ya da kişilerin güvenli bir ortamda çatışmalardan ve karışıklıklardan uzak olacak şekilde yaşama isteklerini oluşturmaktadır (Kula & Çakar, 2015, s. 194-195). Güvenlik ihtiyacı giderilmeden kişi bir üst basamağa geçerek sosyal ihtiyaçlar adı altında

bütünleşen, kendini gerçekleştirme, sevgi, kendine saygı ve aidiyet gibi ihtiyaçlara ulaşamaz. Dolayısıyla bu ihtiyaçlara ulaşamayan kişinin kendine toplumda bir yer edinmesi oldukça zor olacaktır ve bu durum da beraberinde sosyal dışlanmanın oluşumuna zemin hazırlayabilmektedir.

Güvenlik özellikle suçun yoğun olduğu bölgelerde gençler için daha da önemli bir hâle gelmektedir. Çünkü genç yaşamın en önemli evrelerinden birini özellikle ergenlik gibi bir dönemi geçirirken çevresinden oldukça etkilenmekte ve geleceğe yönelik plân, amaç ve hedefleri yönünde ilerlerken çevresinden etkilenip ona göre hareket etmektedir. Bu anlamda suçun işlendiği, güvenliğin az olduğu ya da hiç olmadığı çevreler gençler için olumsuz örnek teşkil etmektedir. Böyle çevrelerde güvenlik ihtiyacının yokluğu gencin kendini gerçekleştirmesini sağlayacak sistemlere giriş ve çıkışını da engelleyecektir. Güven duygusu bakımından kendisini dışlanmış hisseden gencin bulunduğu çevre ve diğer çevrelerle olan bağlantısı da sağlıksız bir durum hâlini oluşturacaktır.

Kent yoksulunun kentle bütünleşme amacında olmayan, topluma karşı tehlike arz eden, güvenilmez ve suça yatkın öteki imajına hâkim olduğu günümüz toplumlarında kentlerde yoksulluk sisteminde yaşamını sürdüren kişilerin güvenlik hisleri de zarar görüp azalabilmektedir (Kaypak, 2014).

1.3.4.2. Sağlık

Yeterli beslenememe, egzersiz imkânlarının az oluşu ve yüksek sigara içme oranı vb. sebepler kişide sağlık sorunlarının oluşmasına sebep olabilmektedir. Buna ek olarak toplumsal olarak dışlanmış kişiler çoğunlukla daha yüksek derecede stres ve ruhsal sağlık problemleri ile yüz yüze kalabilirler. Yoksulluk sistemi içerisinde yer alan gençlerde bu konularla yüz yüze kalırken, kendilerini sağlıklı ve refah bir sistemin dışarısında hissedebilirler. Geleceğe yönelik düşünceler içerisinde yoksulluk olgusuyla yüzleşen gençlerde depresyon ve sinir hastalıkları artmakla birlikte bu gençler umutsuzluk ve çaresizlik gibi hislerle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Gençlerin sağlığını etkileyen ve bu süreçte ona zarar veren birçok unsur söz konusudur. Tütün ve tütün ürünlerinin kullanımı, alkol ve uyuşturucu kullanımı, sağlıksız ve düzensiz beslenme, fiziksel aktivite yoksunluğu, depresyon, intihar, sağlıksız dövme ve piercing kullanımı davranışları, gencin ve aynı zamanda toplumun fiziksel, psikolojik ve sosyal

yapısında derin etkiler bırakan, araştırılıp üzerinde özenle durulması gereken riskli davranışlardır (Kuloğlu, 2015, s. 36).

Gençler özellikle ergenlik döneminde üzüntü, öfke, sevinç ve korku gibi hislerini yoğun yaşarlar. Bu dönemde olumsuz duygular ağır gelirken, ergen bu duyguları aşırılık gösteren mimikler, el kol hareketleri, bağırma gibi sözlü veya sözsüz şekilde belirtebilir. Duygu ve hislerini yoğun yaşayan gençler bu hislere yönelik hareket edebilirler. Örneğin özenme ile sigara, alkol, uyuşturucu gibi sağlık için tehlike arz eden ortamlarda bulunmak genç için farklı görünmeyi çağırabilir. Normalde bulunduğu ortamdaki farklı bir ortamda bulunmanın kendisine sosyal bir statü getireceğine inanır, o sebeple bu ortamlara katılmayı düşünebilir. Buna ek olarak arkadaş ortamında bu gibi sağlık için tehlike arz eden maddeleri kullanmayı reddeden genç, arkadaş grubu tarafından sosyal dışlanmaya maruz kalabilir ve bu sebeple de kendini bu tehlikeli maddeleri kullanmaya mecbur hissedebilir.

1.3.4.3. Eğitim

Eğitim, doğum ile başlayıp hayat boyu devam eden, sosyal, kültürel ve bireysel boyutları aynı anda içerisinde barındırdığı için tanımlanması güç bir kavram olmaktadır. Eğitimin net bir tanımını ortaya koymak yoksulluğun tanımını yapmak kadar zordur. Eğitim genel bir biçimde, kültürün genç kuşaklara aktarılması ve toplumun varlığını devam ettirebilmesi için gerekli toplumsal değişimleri yapabilecek yaratıcı kişilerin yetiştirilmesi şeklinde tanımlanabilir (Çokgezen & Erdene, 2015, s. 50).

Dünya üzerinde binlerce kişi, iyi bir eğitim alamadığı için düzenli ve güvenli bir işte çalışmamakta, geçici, sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışmaktadırlar. Bu kişiler birtakım maddi ve manevi yoksunluklardan ötürü eğitim fırsatlarına erişememekte veyahut erişip eğitimlerini yoksulluk neticesinde yarıda bırakabilmektedirler. Ekonomik yoksunluklar aile boyu ebeveynlerden çocuklara aktarılmaktadır. Bu döngüde ebeveyni yoksul olan genç de yoksulluktan payını alıp yaşamını şekillendirmekte birtakım sıkıntılar ve zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır, bu anlamda genç dezavantajlı bir konumdadır fakat bu döngüyü bozacak olan tek şey de aynı zamanda eğitimidir. Bu sebeple ebeveynlerin eğitime erişmesi bu döngüyü devam ettirecek olan çocukları için de önem taşımaktadır. Okur-yazarlık becerisi zayıf olan gençler bu sebepten ötürü iş

hayatının gerektirdiği sorumlulukları yerine getiremeyeceği düşünülerek dışlanmaktadır.

Aile gelir düzeyini belirten imkânlar üzerine yapılan bir çalışmada, hanedeki imkânların (bilgisayar ve internet erişimi gibi) zengin ve yoksul hanelerden gelen gençler arasındaki eğitimsel kazanımdaki boşluğu açıklamada önemli olduğu görülmüştür (Chowdry, Crawford, & Goodman, 2009). Sonuç olarak zengin hanelerde yaşayan gençler, eğitime daha kolay erişebilmekte, yoksul hanelerde bu imkân daha kısıtlı olmaktadır. İmkânların yetersizliği de gençlerin eğitimde yer alamamasına sebep olmaktadır (Ak, Toktaş, Şahin Söylemez, & Polat Subaşı, 2021, s. 27).

1.3.4.4. Barınma

Çeşitli sebeplerden dolayı, belli mekânlara erişememe, mekânlardan faydalanmada engel ya da kısıtlamaların bulunması mekânsal dışlanma kavramının içeriğini oluşturmaktadır. Dışlanmanın bu türünde bireyler, yaşadıkları yerin özellikleri nedeniyle dışlanmakla birlikte kamusal hizmetlere erişimdeki zorluklar sebebiyle toplumsal hayatın dışarısında yer alabilirler (Adaman & Keyder, 2006, s. 10).

Kentte, mekâna dayalı dışlanma farklı boyutlarda ve farklı alanlarda ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de kent çalışmaları alan yazınına bakıldığında daha çok kent çeperinde yer alan gecekondu üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Kent içinde ya da merkezinde 1990’lı yıllardan itibaren oluşum göstermeye başlayan yoksul mahallelerinin her ne kadar pek çok özelliği bulunsun da kent çeperlerinden farklı yoksulluk, sosyal ve mekânsal dışlanma pratikleriyle ilişkili olduğu da söylenebilir (Yılmaz, 2008, s. 27).

Kentsel mekânlara erişebilmek, yoksulların özellikle de yoksul gençlerin, Weberci anlamda yaşam şanslarında etkili olabilmektedir. Kentsel sistem içerisinde yerel yöneticiler tarafından belirlenen dağıtım ve erişilebilirlik kuralları ve alınan kararlar, mekânsal ve toplumsal sınırlamalara sebep olmaktadır (Pahl, 1975, s. 201).

Ev, genelde tüm insanların özelde ise gençlerin kendilerini var ettikleri bir mekân olarak tanımlanabilir. Yoksul gençler, yer aldığı hanelerin kalabalık oluşu, fiziksel şartların (konut şartlarının) yeterli olmayışı, aile içi ilişkilerin büyük oranda gerilimli olması, gençlerin ebeveynleri tarafından pek bir anlam ifade etmediklerine inanmaları vb.

sebeplerden dolayı evin dışında kalırlar ya da kalmak isteyebilirler (Yaman, 2013, s. 339). Bu durumda toplumsal alanla ilişkileri yüksek derecede etkilemektedir.

Yoksul gençlerin yaşamlarını sürdürdükleri hanelerin büyük bir bölümünün kalabalık oluşu ev için yaşam koşullarını etkileyebilmektedir. KONDA' nın 2006 yılında yapmış olduğu bir gençlik araştırmasında 18-28 yaş arasındaki gençlerin %11'inin 1 ila 2 kişiden; % 67'sinin 3 ila 5 kişiden; %18'inin 6 ila 8 kişiden %4'ünün 9 veya daha fazla kişiden oluşan hanelerde yaşadıklarını göstermektedir. Eğitim seviyesi düşük olan özellikle Kuzeydoğu, Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu gibi bölgelerde yaşamını sürdüren gençlerin yaşadıkları hanelerdeki kişi sayısının arttığı görülmüştür (Pultar, 2008, s. 264'den akt., Şentürk, 2015, s. 177). Bu da yoksul ve eğitim seviyesi yüksek olmayan gençlerin yaşadıkları hanelerin kalabalık olduğunu göstermektedir. Koşulların yetersiz olduğu bu hanelerde yaşamlarını sürdüren gençler, ev içi kullanımda dezavantajlı konumda yer alırlar. Bu durum ise evde kalış süresini ve aynı zamanda evdeki ders çalışma koşullarını doğrudan etkilemektedir. Ev içi mekânsal şartların yetersiz oluşu hem eğitimin bırakılmasını hem de kişisel ve psikolojik gelişimleri doğrudan etkileyebilmektedir (Hall ve ark., 1999'dan akt., Yentürk, 2008, s. 55).

Yoksul hanelerde genç kızların toplumsal rolleri ev içi sorumlulukların yerine getirilmesi ayrıca ek bir işte çalışıp ekonomik anlamda haneye maddi katkı sağlamak olabilmektedir. Hane içerisinde bu gibi çeşitli sorumluluk ve yükümlülüklerle sahip genç kızlar iki kat daha dezavantajlı konumda olabilmektedirler. Yoksul hanelerdeki genç erkeklerin ise toplumsal rolleri haneye ekonomik anlamda maddi gelir getirmek şeklinde olabilmektedir, bu sebeple erkekler evin dışında yer almaktadırlar. Bazı durumlarda yoksul hanedeki ebeveynler, genç çocuklarının okula gitmelerine de engel olup herhangi bir işte çalışmalarını isteyip genç çocukları üzerinde baskı oluşturabilmektedirler. Bu durumda gençler ise ne okula, ne işe devam edemeyip arada kalıp evin, işin ve aynı zamanda okulun dışında kalmaktadırlar. Bu durum ise gençleri farklı uğraş alanı bulmaya, depresyona, psikolojik rahatsızlıklara ve bununla birlikte zararlı alışkanlıkların kullanımına itip gencin kendisine zarar vermesine sebep olabilmektedir. Bunların dışında eğitim hayatına devam etmeyen ve aynı zamanda ücretli işlerde çalışmayan, evlilik deneyimi yaşamamış ve ailesi ile birlikte yaşamını sürdüren genç yoksul kızlar "ev kızı" olarak tanımlanmakta ve kamusal alanda görünmez kalmaktadırlar (Lüküslü ve Çelik, 2008'den akt., Şentürk, 2015, s. 178). Bu anlamda yoksul genç kızlar, ev içinden bir kaçış

yolu olarak evlenmeyi ya da iş hayatına atılmayı bir çözüm olarak görüp vasıfsız, daha küçük, niteliksiz yerlerde düşük ücretle çalışmaktadırlar.

Yoksul gençler, yaşadıkları mahalle ya da semtle tanınabilmektedirler. Bu durum ise eğitim, iş ve toplumsal yaşamda kurulan ilişkileri belirlemektedir. Çoğunlukla bu mahalleler ya da semtler suçla, madde kullanımıyla, şehirli olamamakla ve güvenilir olmamak gibi tanımlamalarla ilişkilendirilmektedir (Yılmaz, 2008, s. 141). Bununla birlikte damgalanmış bir mahallede yaşayan gencin iş bulma olasılığı da zorlaşmakta; genç iş hayatında da sıkıntılarla karşılaşmaktadır.

Kent çeperlerinde oturanlar, merkeze erişim noktasında sıkıntılar ile karşılaşmaktadırlar. Ulaşımın uzun sürmesi, maaliyeti gibi sebepler yoksul gençlerin kent merkeziyle olan ilişkilerini de yok etmektedir (Şentürk, 2015, s. 183).

1.3.4.5. Toplum Kaynakları

Gençlerin topluma karışıp toplum ile kaynaşabilmeleri ve kendilerine toplumda bir yer bulabilmeleri için toplumun geri kalan bölümünün keyif aldığı aktivitelere katılım sağlayabilmeleri önemli bir araç olmaktadır. Bu kendilerini toplumdan farklı hissetmemeleri için önem arz etmektedir. Yeterli şartlara sahip olamayan aileler için tatile gidememek, evlatlarına spor yapma fırsatı sunamamak, toplumsal bakımdan kendilerini etkilediğini, diğerlerinden farklı olduğunu ve sosyal yaşamın önemli bir bölümünden dışlandıkları hissiyatını verdiği için bu alan oldukça önemli olmaktadır (Fransa'nın Türkiye Büyükelçiliği, 2001).

Dezavantajlı gruplar arzu edilen konut seçeneklerinden dışlanırken toplumun diğer kesiminin yararlandığı fırsatlardan da dışlanabilmektedir. Örneğin daha yoksul mahalleler, yoksul olmayanlara göre; bankalar, gıda mağazaları, postaneler, hizmetlere erişmekte daha dezavantajlı konumda olabilmektedirler. İmkân ve fırsatlar bakımından dezavantajlı alanlarda yaşamını sürdüren kişiler az sayıda kullanılabilir tesise sahip alanlarda sosyalleşmeye çalışmaktadırlar. Bu bölgelerde maddi ya da hukuki hizmetler veya mağazaların, kütüphaneler, parklar, spor alanları yeterli sayıda ya da hiç olmadığı görülmektedir. Alışveriş yapmak veya farklı konumlardaki hizmetlerden faydalanmak için yeterli ulaşım hizmetlerine sahip olamama durumları vardır. Sosyal dışlanmanın başka önemli bir yanı ise ulaşım, mağaza, finans vb. hizmetlere erişimin bulunmamasının

yanında, hanede elektrik, su, hizmetler vb. bulunmaması ya da eksikliğidir. Bu sebeple dışlanma, alım gücü eksikliğinden ya da böyle bir hizmetin varlığının kendilerine yeterince duyurulmadığından oluşabilmektedir (Kayalar, 2019, s. 57).

Bu türden eksikliklerin ortadan kaldırılması ve yoksul gençlerin bu türden aktivitelere katılımlarının sağlanması için programlar geliştirilmelidir. Yoksul ailelerin genç çocuklarına tatil imkânları yaratılmalı, yaşadıkları yerlere kültür, eğlence, spor gibi aktiviteler sağlanmalıdır. Bu faaliyetlerin düşük gelirli mahallelere kadar ulaştırılması ve buradaki gençlerin bu aktivitelerle ilgilenmesinin sağlanması sosyal dışlanmanın oluşumunu önleyici bir faaliyet olmakla birlikte kişilerin gelişimine katkı sağlayacak ve onları muhtemel kötü alışkanlıklardan da uzaklaştırmada önemli bir rolü olacaktır (Şahin, 2009, s. 109).

1.3.4.6. İstihdam

İstihdamdan dışlanma, gençlerin sosyal dışlanmaya maruz kalmalarının ana nedeni olmaktadır. İstihdamdan dışlanma, sosyal dışlanmanın hem boyutu hem de aynı zamanda sebebi olmaktadır. İstihdamdan dışlanan eğitimli gençler, işsiz olmaları sebebiyle sosyal dışlanmanın -mal ve hizmet piyasalarından, refah hizmetlerinden ve siyasal dışlanma-diğer boyutlarını da deneyimlemektedirler.

Küreselleşme süreci ve neoliberal politikalar, örgütlenme ve üretim şekillerini dönüştürerek işgücü piyasasının da dönüşmesine sebep olmuştur. İşgücü piyasalarında yaşanan dönüşüm artış gösteren işsizlik, atipik istihdam biçimlerinin belirmesi, esneklik ve kuralsızlaşma, sendikaların güç kaybetmesi biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Buna ek olarak işgücü piyasalarının bölünmesi hem ücret hem de çalışma koşullarını etkileyerek az ücretlerle ve güvencesiz çalışanların sayılarının artmasına sebebiyet vermektedir. Tüm bu değişim ve dönüşümler işsizliği de büyük ölçüde artırarak kronik bir problem hâline getirmiş ve sosyal dışlanma riskine en çok sahip grubun işsizler olmasına neden olmuştur. Esneklik ve kısıtlanma ile istihdam imkânlarının kısıtlanması hem yeni işsizleri ortaya çıkarmakta hem de halihazırda işsiz olanların iş bulma şansını daha da azaltmaktadır (Çakır, 2002, s. 89-90).

Gençlerin istihdamdan dışlanmalarının ana sebepleri arasında; deneyimsizlik, yaş, cinsiyet temelli ayrımcılık, üniversite mezunu öğrenci sayısının çokluğu, aşırı eğitimli

olmaları gibi durumlar bulunmaktadır. Cinsiyet bağlamında, özellikle kadınlar dezavantajlı olabilmektedir. Bu noktada; iş hayatında kendine yer bulamama, iş hayatından çekilmek zorunda kalma ve iş hayatında eşitsizliklere maruz kalma şeklinde ortaya çıkabilmektedir (Atıla Demir, 2021, s. 50). İstihdamdan dışlanma birçok sorunu arkasından getirmiştir. Bu anlamda gençlerin karşılaştıkları sorunlar; gelir yoksunluğu arkasından ise toplum ile bütünlük sağlayamama, psikolojik problemler ve gelecek beklentilerinin ortadan kalkması şeklinde sıralanabilir.

Gençlerin istihdamdan dışlanmaları, gelir yoksunluğuna sebebiyet vermektedir. Bu durum ise gençleri toplumsal çevrelerinden destek almaya götürebilmektedir. Sosyal çevrelerinden destek göremeyen gençler ise borca girebilmektedirler. Gelir yoksunluğu, gençleri ekonomik sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Bu durum ise gençlerin beslenmeden giyinmeye, barınmadan ulaşım hizmetlerine, eğitimden sağlık hizmetlerine kadar sosyal dışlanmaya maruz kalmalarına neden olabilir ve bu anlamda bu gençler mal ve hizmet piyasasının da dışında kalmışlardır.

İstihdamdan dışlanıp güvensiz bir şekilde istihdam edilen gençler, ileride herhangi bir türden hastalıkla yüz yüze kaldıklarında muayene hizmetlerinden dışlanıp tedavisi için ihtiyaç duyduğu ilaca ulaşmakta da güçlük çekebilir, bununla birlikte sosyal güvenceye de sahip olmadıkları için sosyal güvenlik hizmetlerinden de dışlanma ile karşı karşıya kalacaktır. İşgücü piyasasından dışlanan genç, siyasal dışlanmaya da maruz kalacaktır. İstihdamdan dışlanan gencin, siyaset kurumuna olan güvenci de azalmıştır. Bu sebeple gençler, siyasi anlamda parti, dernek, sivil toplum kuruluşu ve sendika gibi kurum ve kuruluşlara katılımdan uzak durmayı tercih edebilmektedir.

Sonuç olarak, genç nüfusun oranının artış göstermesine rağmen yeterli istihdam imkânlarının oluşturulamaması gelişmekte olan ülkeler için ciddi sorunları da arkasından oluşturmaktadır. Fırsat yetersizliği, siyasal ve toplumsal hayattan dışlanma gençleri suç ve şiddete yönlendirmesi nedeniyle gençler risk içeren bir grup olmaktadır (Kıcır, 2017, s. 1375).

1.3.4.7. Maddi Kaynaklar

Ekonomik dışlanmanın uç noktasında, kişisel gelirler ve devlet yardımları temel ihtiyaçlara cevap verecek durumda olmayabilmektedir. Bu durum da arkasından iyi

beslenememe, kötü sağlık ve yaşam şartları, eğitim olanaklarına ulaşmada karşılaşılan problemler, genęler için ileri yaşlarda bakımsız ve ilgisiz kalınması gibi sorunlara yol açmaktadır. Hayattan dışlanmaya da sebep olabilen en son nokta ağlıktır ve bu durum da en hafif şekliyle kişilerin bedensel ve zihinsel sağlıklarına hasar vererek, yoksulluğun kronikleşmesine yol açıp hâlihazırda zaten gencin ailesinden devraldığı bu durumu aynı dōngüyle devam ettirmesine neden olur (Adaman & Keyder, 2006, s. 9-10).

Kent yoksulu genęlerin işgücü piyasasıyla ilişkileri, onların yoksulluklarını ortadan kaldıracabilecekleri kaynaklarını azaltmakta ve sosyal dışlanmaya sebep olabilmektedir. Ayrıca emek piyasasının dışında kalmak, ekonomik bakımdan kısıtlayıcı ve riskli hayat koşulları ile kişileri daha da yüz yüze bırakmaktadır. Bu durum ise genęleri daha ęok risk altında bırakmakta hem ekonomik hem de toplumsal açıdan sahip oldukları dezavantajlı konumlarını artırmaktadır. Çalışılan işlerin ise ęođunlukla geçici işler oluşu ve uzun süreli ilerleme imkânı tanımaması riski azaltmamaktadır (Yamanoğlu Aktaş, 2006, s. 45-46).

1.3.4.8. Sosyal Kaynaklar

Birey doğduğu andan beri belirli bir toplumsal evre içerisinde yaşantısını sürdürür. İlk olarak çevreyle ilişkilerinde tamamen edilgen ve bağımlı olan birey, genęlikte etkin bir konuma yükselmektedir. Gencin toplumsal ve kültürel çevresiyle kurduğu bağ ile kişiliği oluşur ve genę toplumsallaşır. Genelde tüm toplumun özelde ise gencin toplumsallaşmasında, aile ve akrabalar gibi birincil kümelerin etkisi fazla olmaktadır. Okul ağı ve genęlikte kişinin toplumsallaşma sürecine aile-akraba dışı ikincil toplumsal gruplar girer. Genęlik ağında arkadaş gruplarının genę üzerindeki etkisi oldukça büyüktür (Karataş, 2001, s. 5).

Gencin kişiliğinin en belirgin yönlerinin oluşmasında, genęlik çağında özdeşleşme, özerklik ve sorumluluk arasında kurulan bağlantı rol oynamaktadır. Genę, değişen ve yanı zamanda gelişen kişiliği içerisinde çevresinde yeni değerler aramaya, kişiliğinin olgunlaşmasında rol alan özdeşleşme ve özerklik, sorumluluk kavramlarına cevap bulmaya çalışmaktadır. Bu kavramlar gence bir kişilik kazandırmaktadır. Gencin toplum ile ilişkilerini şekillendirmektedir ve aynı zamanda toplumdaki yerini, toplumsal statüsünü belirlemektedir (Köknel, 1979, s. 21-31).

Gençlikte, toplumun diğer kesimleriyle ilişkiler artmış, gencin dünyası genişlemiştir. Gençlik döneminin başlangıcında bir taraftan dikkatini kendi bedenine yönlendiren genç bununla birlikte giderek artan oranda toplumla iletişimini artırmaktadır. Toplumsallaşma sürecine oyun, spor, sanatsal, kültürel, siyasal vb. gibi kümeler olmak üzere çeşitli üyelikler ve referans olarak üye olmak istediği kümeler eklenmektedir (Karataş, 2001, s. 6).

Genel olarak aile ve akraba ile ilişkileri, boş zaman değerlendirme aktiviteleri, ileriye dönük kendisini gördüğü konum ya da statü gibi unsurlar genç bireylerin kendilerini güçlendirmeleri için önem arz eden sosyal kaynaklardan bazılarıdır. Bu unsurlardan birinin ya da birkaçının varlığı veyahut yokluğu bireyin yaşamını çok yönlü olarak derinden etkilemektedir. Yaşamları boyunca yoksulluk sistemi içerisinde birbirinden farklı sorunlarla boğuşan gençlerin bu ilişkiler bağından mahrum kalması, sorunlarla başa çıkabilme kapasitelerinin güçleştirebilmektedir (Kayalar, 2019, s. 61).

BÖLÜM 2: TÜRKİYE’DE GENÇLİK POLİTİKALARI

Araştırmanın bu kısmında, Türkiye’de çeşitli kurum, kuruluş ve otoriteler tarafından kabul görmüş gençlik politika ve hizmetlerine yönelik hukuki düzenlemelere yer verilmiştir.

2.1. Hukuki Düzenlemelerde Gençlik Politikaları

2.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 58. Maddesi

Bu madde, “Devlet, İstiklal ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müspet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetişme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır. Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır” şeklinde olmaktadır. Gençler, yoksulluğun bir getirisi olarak zararlı alışkanlıklara yönelebilmektedir. Bu nedenle bu maddenin bu sorunların önüne geçilmesi açısından büyük önemi bulunmaktadır. Bu maddeye göre Devlet, gençlerin cehalet ve zararlı alışkanlıklara yönelmesini engellemek adına önlem almaktadır (Yücel, 2022, s. 32-33).

2.1.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

Bu kanunun amacı, büyükşehir belediyesi yönetiminin hukuki statüsünü düzenlemek, hizmetlerin plânlı, programlı, etkin, verimli ve uyum içinde gerçekleştirilmesine imkân tanımadır. Kanununun 7. maddesinin 1. fıkrasının v bendi “ Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksekokullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapmak” şeklinde olmaktadır. Bu kanunda gençlik konusu olarak bizi ilgilendiren kısım, gençlerin de belediyelerin sunduğu sosyal hizmetlerden faydalanacak olmasıdır (Yücel, 2022, s. 33).

2.1.3. 5393 Sayılı Belediye Kanunu

Bu kanunun 14. maddesinin a fıkrasında; Belediye mahalli müşterek nitelikte olmak koşuluyla “...konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor orta ve yükseköğrenim öğrenci yurtları, sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır” ifadesi yer almaktadır. B fıkrasında ise “Gerektiğinde, sporu teşvik etmek amacıyla gençlere spor malzemesi verir, amatör spor kulüplerine ayni ve nakdî yardım yapar ve gerekli desteği sağlar, her türlü amatör spor karşılaşmaları düzenler, yurt içi ve yurt dışı müsabakalarda üstün başarı gösteren veya derece alan öğrencilere, sporculara, teknik yöneticilere ve antrenörlere belediye meclisi kararıyla ödül verebilir” şeklinde başka bir maddeye yer verilmiştir. Kanunun 60. Maddesine göre; belediye giderleri içerisinde “Dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile engellilere yönelik sosyal hizmet ve yardımlar (m. 60/i)” a yer verilmiştir. Kanunun 77. Maddesine göre; belediye hizmetlerine gönüllü katılımı ilgili olarak “Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, engellilere, yoksul ve düşkünlere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular” şeklinde bir düzenleme mevcuttur (Yücel, 2022, s. 34).

2.1.4. 638 sayılı Gençlik ve Spor Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

Bu kararnamenin 2. Maddesinde gençlik ve spor bakanlığının görevleri yer almaktadır: “Gençliğin kişisel ve sosyal gelişimini destekleyici politikaları tespit etmek, farklı genç gruplarının ihtiyaçlarını da dikkate alarak gençlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine imkân sağlamak, karar alma ve uygulama süreçleri ile sosyal hayatın her alanına etkin katılımını sağlayıcı öneriler geliştirmek ve bu doğrultuda faaliyetler yürütmek, ilgili kurumların gençliği ilgilendiren hizmetlerinde koordinasyon ve iş birliğini sağlamak, gençliğin ihtiyaçları ile gençliğe sunulan hizmet ve imkânlar konusunda inceleme ve araştırmalar yapmak ve öneriler geliştirmek, gençlik alanında bilgilendirme, rehberlik ve danışmanlık yapmak...” kısmı yoksulluk konusu özelinde

imkânları kısıtlı olup yapmak istediklerini gerçekleştirmek isteyen genç açısından bu çalışma için önem taşımaktadır (Yücel, 2022, s. 35).

2.1.5. Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik

29284 sayılı Resmî Gazete ile yürürlüğe giren 3.3.2015 tarihinde yayımlanan bu yönetmeliğin hedefi; yoksul olup temel gereksinimlerini edinemeyen ve yaşamını devam ettirmekte güçlük çeken çocuk ve gençlerin bakımı doğrultusunda ailelerin desteklenmesi amacıyla verilecek sosyal ve ekonomik destek hizmetine ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesidir. Bu yönetmelik ile yardıma ihtiyaç duyduğu belirlenen ailelerin çocukları ile haklarında korunma ya da bakım tedbiri kararı alınmış ve reşit olarak sosyal hizmet kuruluşlarından ayrılan gençlere yönelik sosyal ve ekonomik destek hizmetleri ile evlenme yardımına yönelik usul ve esaslar belirlenmiştir (Yücel, 2022, s. 37).

2.1.6. Kalkınma Planı ve Hükümet Programlarında Gençlik Politikaları

Gençler diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de kalkınma açısından önem teşkil etmektedirler. 2019-2023 yılları arasını kapsayan 11. Kalkınma Planı’nda gençlik boyutuyla temel hedef “Gençlerin güçlü yaşam becerilerine, insani ve millî değerlere sahip olarak yetişmelerinin, iktisadi ve sosyal hayata ve karar alma mekanizmalarına aktif katılımlarının sağlanması” olarak belirtilmiştir. Politika ve tedbirler başlığı altında ise 41 gençlik merkezlerinin sayısının artırılması, ders dışı zamanlarda sunulan faaliyetlerin gençlerin ihtiyaç ve taleplerine göre şekillendirilmesi, gençlerin toplumsal yaşamda ve karar alma mekanizmalarında ikincilleştirilmek yerine aktif rol almalarının desteklenmesi, hareketlilik programlarının özellikle dezavantajlı gençlerin taleplerine uygun biçimde genişletilip çeşitlendirilmesi, Türkiye Ulusal Gençlik Konseyinin aktif hale getirilmesine yönelik çalışmaların tamamlanması, eğitimde ve istihdamda yer almayan gençlerin eğitimde ve istihdamda olmama nedenlerine uygun olarak iş gücüne ve istihdama katılımlarını artırmak üzere teşvik programlarının uygulanması gibi amaçlara yer verilmiştir. Bu amaçlar, güncel kalkınma planlarında gençlere ve gençlik olgusuna yönelik bakış açısının çeşitlendiğini, sadece eğitim veya sadece istihdam odaklı bakış açısının yerine katılım, istihdam, eğitim, gönüllülük gibi alanların her birine yönelik ayrı ayrı hedeflerin belirlendiği bir paradigmaya geçildiğini ortaya koymaktadır (Yücel, 2022, s. 40-41).

Ulusal Genç İstihdam Stratejisi (2021-2023), strateji belgesinde ne eğitimde ne istihdamda yer alan gençler için ayrı bir bölüm oluşturulmuş ve ne eğitimde ne istihdamda yer alan NEET gençler olarak adlandırılan bu gençlerin istihdamına yönelik politika hedeflerine yer verilmiştir.

Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından 2018 yılında yayımlanan ve 2019-2023 yıllarını kapsayan stratejik planda gençlerin bireysel ve sosyal gelişimlerinin önemine vurgulanmıştır. Bu anlamda yükseköğrenim öğrencilerinin yaşam kalitesini artırmaya yönelik beslenme, barınma ve ekonomik destek ile ilgili amaçlara yer verilmiştir. Bununla birlikte spor hizmetlerinin önemine değinilmiş ve spor hizmetlerinin geliştirilmesi, artırılması, yaygınlaştırılması hedefleri ortaya konulmuştur. Bu planda ek olarak gençlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine imkân sağlamanın, karar alma ve uygulama süreçleri ile toplumsal hayatın her alanına etkin katılımlarının önemine vurgu yapılmıştır (Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2018).

BÖLÜM 3: ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

3.1.1. Araştırmanın Deseni ve Kullanılan Araştırma Tekniği

20. yüzyılın başlarında toplum bilimleri üzerine çalışmalar yapan araştırmacılar, fen bilimlerinin pozitivist/akılcı paradigması ile karşılaşmışlardır. Sosyal bilimlere şekillendiren pek çok bilim adamı fen bilimlerine yönelik olan pozitivist paradigmanın bilimsel çalışma ve akıl yürütme yöntemlerini kullanmıştır. Ortada kullanılabilecek, uygun başka paradigma olmaması sebebiyle fen bilimlerinin ilke ve yöntemlerini kullanarak; birey, toplum ve kültürleri araştırıp çalışmalarında bu paradigmalardan faydalanmışlardır. Pozitivizm ötesi veyahut yorumlayıcı anlayışın ileri sürdüğü “bilginin örgütlenmesinde ve sunulmasında tek, en doğru biçim yoktur” düşüncesiyle birlikte artık sosyal bilimler fen bilimlerinin yöntemlerinin yanında kendine özgü kavramlar ve araştırma yöntemlerini araştırmalarında baz alıp kullanmaya başlamışlardır (Şimşek & Yıldırım, 2013, s. 31). Bu noktada Glesne (2015) de “mantıksal pragmatizm paradigma” ve “yorumlayıcı paradigma” kavramlarından bahsetmiştir. Toplumsal olguların sebeplerini açıklayıp ortaya koymak ve onlara ilişkin tahminlerde bulunabilmek için nesnel gözlemler, kıstaslar ve deneylerden faydalanılırken mantıksal pragmatizm paradigma kullanılır; toplumsal düzenin özneleri olan bireylerin, o dünya ile ilgili algılarını yorumlamak ve insanların bu algıları üzerine konuşarak etkileşimde bulunmak ise yorumlayıcı paradigmaya özgüdür (Glesne, 2012, s. 59). Yorumlayıcı paradigmanın dinamiklerinden ortaya çıkarak toplum bilimlerinin önemli bir parçası hâline gelen, niteliksel yöntemin doğasında öznenin karşı karşıya kaldığı ve yaşamış olduğu olay, davranış ve düşünceler bulunmaktadır. Gençlerin yaşantılarının, deneyimlerinin, sorunlarının ve kendilerine ait olan seslerin daha görünür olabilmesi niteliksel yöntemlerle daha uyumlu ve uygun olabilmektedir (Kümbetoğlu, 2005, s. 62-63). Bir araştırmanın niteliksel yöntemle, hangi sınırlarda değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyabilmek için uygun bir araştırma yöntemi kullanmak oldukça önem teşkil etmektedir. Bu anlamda Şimşek ve Yıldırım (2013, s. 71) nitel araştırma desenini “Araştırmanın yaklaşımını belirleyen ve çeşitli aşamaların bu yaklaşım çerçevesinde tutarlı olmasına rehberlik eden bir strateji” şeklinde açıklamaktadır. Nitel araştırma desenlerinden biri olan Olgu bilim (Fenomenoloji) ise farklı olduğunu düşündüğümüz ve üzerinde detaylı

bilgiye sahip olmadığımız olguların derinlemesine incelenmesi ile ilgili bir araştırma deseni olmaktadır. Fenomenolojinin psikolojik ve yorumlayıcı olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Psikolojik fenomenolojide, araştırmacı elinden geldiğince kendisini konunun dışında bırakmaktadır, yorumlayıcı fenomenolojide ise araştırmacı bizzat çalışma konusunun bir parçasıdır, özne-nesne ilişkisi değil; özne-özne ilişkisi vardır (Creswell, 2020, s. 81-82). Çalışmada araştırmacı olarak Mardin’de doğmuş ve bir müddet burada yaşamış biri olarak konunun bir parçası olmakla birlikte yorumlayıcı fenomenolojik yöntemi kullanacağız.

Araştırmada, üzerinde çalışılan konunun epistemolojisine uygun olarak yoksul gençlerin sosyal dışlanma ile ilgili deneyimlerini öğrenmek amacıyla nitel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın probleminin temelini oluşturan yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi konular gençler özelinde bir araya getirilip araştırılmıştır. Araştırma deseni olarak ise, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgu bilim (fenomenoloji) kullanılmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Veri Toplama Tekniği

Araştırmada kullanılan deseni açıkladıktan sonra, araştırmanın uygulama kısmında kullandığımız teknikleri de belirtebiliriz. Nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan veri toplama teknikleri gözlem ve görüşme olmaktadır. Özellikle nitel araştırmalarda çok sık kullanılan veri toplama tekniği görüşme, bireylere kendilerini birinci elden ifade edebilme imkânı tanırken, araştırmacıya da görüşme yaptığı kişilerin anlam dünyalarını, bakış açılarını, içerisinde buldukları özel durumlara ait duygu, düşünce ve deneyimlerini yine görüşülen kişilerin ifadeleri yardımı ile derinlemesine anlama fırsatı sunar (McCracken, 1988, s. 9). Bu araştırmada ise derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme, üzerinde çalışılan konunun tüm boyutlarını kapsayan, çoğunlukla açık uçlu soruların sorulduğu ve ayrıntılı yanıtların alınmasına imkân sağlayan bir veri toplama tekniği olmaktadır. Görüşme yapılan kişilerin duygu, bilgi, tecrübe ve gözlemlerine görüşme aracılığıyla ulaşılır (Tekin, 2006, s. 101).

Bu araştırmada görüşme tekniği olarak ise yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşmelerde, görüşülen kişiden önceden belirlenmiş, standart görüşme sorularını yanıtlaması beklenir. Görüşme formunda açık uçlu sorulara çok yer verilmediğinden esneklik ve farklılıklar en aza indirilmiştir. Yapılandırılmamış görüşmeler, standartlaştırılmamış, açık uçlu soruların sorulduğu derinlemesine

görüşmedir. Bu araştırmada kullandığımız yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ise soruların açık uçlu olduğu ve görüşülen kişilerin açık uçlu cevaplar verdiği bir görüşme tekniğidir (Punch, 2005, s. 167). Görüşmelere ilişkin ifade edilmesi gerekir ki görüşme sırasında araştırmacı sadece soran ve dinleyen bir rolü üstlenmemiştir, yorumlayıcı fenomenoloji bağlamında belirtildiği gibi araştırma konusunun bir parçası olarak görüşmeyi sohbet tarzında yürütmüştür.

3.1.3. Araştırma Evreni ve Örnekleme

Nitel araştırmacılar ne çok geniş gruplarla çalışır ne de tamamıyla bir genelleme yapmayı hedeflemektedirler. Bu bakımdan yorumlayıcı araştırmacılar durumları “amaçlı” olarak seçmektedirler (Glesne, 2012, s. 231-236). Bir nitel araştırma için amaçlı örnekleme, çalışmadaki temel olguyu ortaya çıkarmaya yardımcı olabilecek katılımcıları seçme sürecidir. Bu, kişilerin (ya da grupların ya da bölgelerin), bir kitlenin temsilcisi oldukları ya da ulaşılabilir oldukları için seçildiği nicel araştırmadakilerden farklı türde bir örnekleme olmaktadır. Katılımcı (ya da bölge) olarak kimi seçeceğine, kullanılacak örnekleme yöntemine ve örneklem için kişilerin sayısına karar verme şeklinde üç kısımdan oluşmaktadır (Creswell, 2019, s. 108-109).

Amaçlı örneklemenin bir kolu olan “kartopu örnekleme” ise araştırma süreci ilerledikçe, belli kişiler ön plana çıkmaktadır ve mülakat yapılması gereken kişi sayısında azalma olmaktadır (Şimşek & Yıldırım, 2013, s. 67-69). Kartopu örnekleme tekniğine, esas olarak küçük kitleler ve erişimi zor nitelikler sunduğunda başvurulur (Suveren, 2022, s. 75).

Mardin ili Midyat ilçesi sınırlarında ikamet eden gençler araştırmanın çalışma evrenini oluşturmaktadır. Araştırmayı yapmak üzere Midyat ilçesinin seçilmesinin sebebi, bu bölgede hem öğrenci olup hem de kayıt dışı istihdamda çalışan genç sayısının fazla olmasıdır. Midyat ilçesinde tekstil atölyeleri oldukça fazladır. Bu işyerlerinde kayıt dışı, güvencesiz çalıştırılan genç sayısı da fazla olmaktadır. Bu noktada bu husus, çalışmanın konusu bakımından önemli bir detaydır. Araştırmada niteliksel yöntem kullanılacağından ötürü, evreni temsil edecek bir örneklem büyüklüğü hesaplanmamıştır. Araştırmada örneklem seçiminde Amaçlı Örneklemenin bir kolunu oluşturan “Kartopu Örnekleme” kullanılmıştır.

Görüşme yapılacak örneklemin belirlenmesi için Midyat Gönüllüleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği başkanı ile iletişime geçilmiştir¹. Bu anlamda araştırma için görüşme yapılacak gençler ile bağlantı sağlayacak “kolaylaştırıcı bir kişi” bulma açısından araştırmacıya yardımcı olmuşlardır. Bulunan kolaylaştırıcı kişi ve diğer görüşme yapılan gençlerin yönlendirmeleri doğrultusunda toplam örneklemini temsil açısından, gelir seviyesi en düşük olduğu bilinen ve/veya Midyat Gönüllüleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği’nden düzenli burs vb. yardım ve destekler alan 12 genç ile derinlemesine görüşme yapılmıştır.

3.1.3.1. Araştırmaya Katılan Gençlerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Görüşülen gençlerin yaşadıkları hanelerde eve giren toplam gelire bakıldığında hepsi açlık ve yoksulluk sınırının altındadır. Aşağıda Tablo 2’ de geçen isimler gençlere ait olmayıp gençlerin de görüşü alınarak farklı isimlerle kodlanmıştır:

Tablo 2: Araştırmaya Katılan Gençlerin Sosyo-Demografik Özellikleri

	Yaş	Cinsiyet	Eğitim durumu	Yaşadığı yer/Kaç yıldır burada yaşadığı	Hane sayısı	Hanede çalışan kişi sayısı	Kardeşlerin(varsa) yaşları	Ev içi toplam aylık gelir (TL)
Mehmet Bey	18	Erkek	Lise 3. Sınıf öğrencisi	Midyat/7 yıl	5	1	20,16,13	5000
Melek Hanım	18	Kadın	Lise mezunu	Midyat/11 yıl	7	0	21,17,15,14,11	3000
Züleyha Hanım	17	Kadın	Lise 3. Sınıf öğrencisi	Midyat/2 buçuk yıl	5	0	14,7,5	2000
Fatma Hanım	15	Kadın	Lise 1. Sınıf öğrencisi	Midyat/9 yıl	5	1	11,4	1500

¹ Desteklerinden ötürü Midyat Gönüllüleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği başkanı M. Enes AK’ a teşekkürü bir borç bilirim.

Ümit Bey	17	Erkek	Lise 3. Sınıf öğrencisi	Midyat/17 yıl	6	2	18,15,12,8	5000
Burak Bey	15	Erkek	Lise 2. Sınıf öğrencisi	Midyat/12 yıl	4	0	15,9	2000
Gül Hanım	16	Kadın	Lise 3. Sınıf öğrencisi	Midyat/16 yıl	4	0	20,18	4550
Sevgi Hanım	20	Kadın	Üniversite 1. Sınıf öğrencisi	Midyat/20 yıl	10	3	30,29,27,25,23,21,15	8500
Elif Hanım	22	Kadın	Üniversite 3. Sınıf öğrencisi	Midyat/22 yıl	11	3	25,24,23,18,16,14,11,8	21 bin
İpek Hanım	24	Kadın	Üniversite mezunu	Midyat/25 yıl	10	4	27,26,25,22,19,16,14	20 bin
Ayşe Hanım	24	Kadın	Üniversite mezunu	Midyat/28 yıl	4	3	35,30	7500
Yusuf Bey	24	Erkek	Üniversite mezunu	Midyat/23 yıl	8	2	28,26,23,22,19	8000

Kaynak: Yazar tarafından Microsoft Word programı vasıtasıyla oluşturulmuştur.

Mehmet Bey

18 yaşında olan Mehmet Bey, 11. sınıf öğrencisidir. 7 yıldır Mardin'in Midyat ilçesinde annesi ve yaşları sırasıyla 20, 16 ve 13 olan 3 kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Ailede sadece 20 yaşında olan bir ablası okumayıp tekstil işinde çalışmaktadır, diğer kardeşler okul çağında olup eğitimlerine devam etmektedirler. Annesi hiç okumamış babası ise ilkokul mezunudur. Eve giren aylık gelir 5000 TL'dir.

Melek Hanım

18 yaşında olan Melek Hanım, 2023 yılı lise mezunudur. 11 yıldır Mardin'in Midyat ilçesinde annesi ve yaşları sırasıyla 21, 17, 15, 14 ve 11 olan 5 kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Kardeşlerin hepsi okul çağında olup eğitimlerine devam etmektedirler. 21

yaşındaki erkek kardeşi okulunu dondurmuş ve şu an askerde olmakla birlikte ailede çalışan kişi yoktur. Eve giren maddi destekler ile aylık gelir ortalama 3000 TL olmaktadır.

Züleyha Hanım

17 yaşında olan Züleyha Hanım, 11. sınıf öğrencisidir. 2 buçuk yıldır Mardin'in Midyat ilçesinde annesi ve yaşları sırasıyla 14, 7 ve 5 olan 3 kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Kardeşlerin hepsi okul çağında olup eğitimlerine devam etmektedirler. Anne okur-yazardır, baba ise 3 yıldır ailesiyle görüşmemektedir, başka biriyle imam nikâhlıdır. Hanede hiç çalışan olmayıp sadece sanayide staj gören 14 yaşında bir erkek kardeş vardır. Haneye giren aylık ortalama gelir sadece sosyal hizmetten gelen 2000 TL'dir.

Fatma Hanım

15 yaşında olan Fatma Hanım, 9. sınıf öğrencisidir. 9 yıldır Mardin'in Midyat ilçesinde üvey annesi, babası ve yaşları sırasıyla 11(öz kardeş) ve 4(üvey kardeş) olan 2 kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Kardeşlerin hepsi okul çağında olup eğitimlerine devam etmektedirler. Fatma Hanım'ın öz annesi vefat etmiştir. Babası bir restoranda çaycılık yapmakta olup 11 yaşındaki erkek kardeşi ise yaz tatillerinde bir fırında temizlikçi olarak çalışmaktadır. Annesi lise mezunu, babası ise üniversite mezunudur. Haneye giren aylık ortalama gelir 1500 TL'dir.

Ümit Bey

17 yaşında olan Ümit Bey, 11. sınıf öğrencisidir. 17 yıldır Mardin'in Midyat ilçesinde annesi ve yaşları sırasıyla 18, 15, 12 ve 8 olan 4 kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Kardeşlerin hepsi okul çağında olup 18 yaşındaki erkek kardeşi fırında hamur ustası olarak çalışmakta ve aynı şekilde 15 yaşındaki erkek kardeşi ise 8. Sınıftan sonra okulu bırakıp tekstil işine girmiştir. Bu iki kardeş dışındaki diğer iki kardeşler okul çağında olup eğitimlerine devam etmektedirler. Anne hiç okumamış olup baba ilkokul mezunudur ve aileden ayrı yaşamaktadır. Haneye giren aylık ortalama gelir 5000 TL'dir.

Burak Bey

15 yaşında olan Bura Bey, 10. sınıfa gitmektedir. 12 yıldır Mardin'in Midyat ilçesinde annesi ve yaşları sırasıyla 15 ve 9 olan iki kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Baba sağ

değildir. Kardeşlerinin hepsi okul çağında olup eğitimlerine devam etmektedirler. Anne ilkokul mezunudur. Ailede çalışan kimse yoktur. Haneye sadece sosyal hizmetten gelen ortalama 2000 TL gelir girmektedir.

Gül Hanım

16 yaşında olan Gül Hanım, 11. sınıfa gitmektedir. 16 yıldır Mardin'in Midyat ilçesinde annesi ve yaşları sırasıyla 20 ve 18 olan iki kız kardeşi ile birlikte yaşamaktadır. Kardeşlerin hepsi okul çağında olup eğitimlerine devam etmektedirler. Anne hiç okumamış, baba ise hayatta değildir. Evde sadece yaz tatillerinde kendisi çalışmakta olup haneye destek olmaktadır. Haneye giren ortalama aylık gelir 4550 olmaktadır.

Sevgi Hanım

20 yaşında olan Sevgi Hanım, üniversite 1. sınıf öğrencisidir. 20 yıldır Mardin'in Midyat ilçesinde annesi, babası ve yaşları sırasıyla 30, 29, 27, 25, 23 21 ve 15 olan 7 kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Annesi hiç okumamış babası ise ilkokul mezunudur. Ailede kendisi dışında 2 kardeşi eğitimlerine devam etmektedirler. Hanede çalışan kişi sayısı 3'tür. Haneye giren ortalama aylık gelir 8500 TL'dir.

Elif Hanım

22 yaşında olan Elif Hanım, üniversite 3. sınıf öğrencisidir. 22 yıldır Mardin'in Midyat ilçesinde annesi, babası ve yaşları sırasıyla 25, 24, 23, 18, 16, 14, 11, 8 olan 8 kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Annesi ve babası ilkokul 3. sınıfa kadar okumuştur. Ailede kendisi dışında 2 kişi daha çalışmaktadır. Bir kardeşi tekstil işçisi, diğer kardeşi ise züccaciye çalışmaktadır. Ailede kendisi dışında okul çağında olan 6 kardeşi olup hepsi eğitime devam etmektedir. Hanede çalışan kişi sayısı kendisi dahil 3 'tür. Haneye giren ortalama aylık gelir 21 bin TL'dir.

İpek Hanım

24 yaşında olan İpek Hanım, üniversite mezunudur. 25 yıldır Mardin'in Midyat ilçesinde annesi, babası ve yaşları sırasıyla 27, 26, 25, 22, 19, 16 ve 14 olan 7 kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Annesi ilköğretim 3. Sınıfa kadar okumuş olup babası ilkokul mezunudur. Okul çağında olan 2 kardeş olmakla birlikte biri sağlık durumundan dolayı okula devam

edememekte diğeri ise üniversite sınavına hazırlanmaktadır. Ailede kendisi dışında 4 kişi daha çalışmaktadır. Haneye giren aylık ortalama gelir 20 bin TL'dir.

Ayşe Hanım

24 yaşında olan Ayşe Hanım, üniversite mezunudur. 28 yıldır Mardin'in Midyat ilçesinde annesi ve yaşları sırasıyla 35 ve 30 olan iki kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Annesi hiç okumamış babası ise hayatta değildir. Evde kendisi dışında diğeri iki kardeşi de çalışmaktadır. Evde okul çağında olan kardeş yoktur. Haneye giren aylık ortalama gelir 7500 TL'dir.

Yusuf Bey

24 yaşında olan Yusuf Bey, üniversite mezunudur. 23 yıldır Mardin'in Midyat ilçesinde annesi, babası ve yaşları sırasıyla 28, 26, 23, 22 ve 19 olan beş kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Annesi ve babası ilkokul mezunudur. Evde babası dışında bir kız kardeşi daha çalışmaktadır. Evde okul çağında olan 4 kardeşin hepsi okul çağında olup üniversite öğrencisidir. Haneye giren aylık ortalama gelir 8000 TL'dir.

3.1.4. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Nitel araştırmalarda, geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanabilmesi adına Guba (1981, s. 88) tarafından dört ölçüt geliştirilmiştir. Buradan yola çıkarak dört ölçütün her biri için farklı teknik kullanılmaktadır. Bu ölçüt ve teknikler, aşağıda Tablo 3'de detaylı bir biçimde verilmiştir.

Tablo 3: Geçerlilik ve Güvenilirlik Ölçüt ve Teknikleri

Geçerlilik		Güvenilirlik	
<i>İç geçerlilik</i>	<i>Dış geçerlilik</i>	<i>İç tutarlılık güvenilirliği</i>	<i>Dış güvenilirlik</i>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ İnandırıcılık ➤ Uzun süreli etkileşim ➤ Sürekli gözlem ➤ Çeşitleme ➤ Akran bilgilendirmesi ➤ Olumsuz durum analizi ➤ Referans yeterliliği ➤ Üye kontrolü ➤ Yansıtıcı günlük	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Aktarılabilirlik ➤ Kapsamlı betimleme ➤ Amaçlı örnekleme ➤ Yansıtıcı günlük	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tutarlılık ➤ Adım Adım Tekrarlama ➤ Araştırma denetimi/veya denetim izi (süreç) ➤ Kodlayıcılar arası tutarlılık ➤ Yansıtıcı günlük	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Doğrulanabilirlik ➤ Araştırma denetimi, denetim izi veya doğrulanabilir denetim ➤ Çeşitleme ➤ Yansıtıcı günlük

Kaynak: (Arslan, 2022, s. Ö405.)

Yukarıda açıklanan bu ölçüt ve tekniklere istinaden bu araştırmada da geçerlilik ve güvenilirlik ölçütleri kapsamında yukarıda verilen teknikler mümkün olduğunca kullanılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın iç geçerliliğini sağlamak adına; araştırmacı tarafından görüşme soruları hazırlanırken uygulamaya öncesinde uzman görüşlerinden faydalanılmıştır. Bu anlamda iki akademisyenin görüşlerinden yararlanılıp görüşme formunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Katılımcı teyidini sağlayabilmek adına uygulamaya geçmeden evvel görüşme soruları araştırmadaki gençler dışında üç ayrı gence görüşme yapılmadan incelettirilmiş, soruların anlaşılabilirlik ve okunabilirliği bakımından uygun olup olmadığının değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırmacı tarafından değerlendirme sonrasında gerekli düzenlemeler yapılarak görüşme formuna son şekli verilmiştir. Görüşmelerin uygulama kısmına geçmeden önce katılımcılara açıklamalarda bulunulmuştur ve görüşme sonrasında elde edilen alıntılar doğrudan, değişiklik yapılmadan aktarılmıştır. Bu araştırmada iç geçerliliği sınırlayan faktör; yalnızca bir veri toplama aracının (görüşmenin) kullanılıyor olmasıdır. Bu anlamda ise veri çeşitlenmesinin yapılmaması araştırmanın iç geçerliliğini sınırlandırmaktadır.

Araştırmanın dış geçerliliğini sağlamak adına; kapsamlı betimleme tekniği adına; araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi ve bulguların ne şekilde düzenlendiği detaylı bir biçimde betimlenmiştir. Buna ek olarak araştırmanın katılımcıları, araştırmanın hedefine katkı sağlayacak uygun kişilerden meydana gelmektedir. Dış geçerliliği sınırlayıcı bir faktör ise; katılımcı sayısının 12 ile sınırlı tutulması gösterilebilir.

Araştırmanın iç güvenilirliğinin sağlanabilmesi adına; araştırma bulgularının bütünü yorumlanmaksızın okuyucuya sunulmuş ve kayıt cihazı kullanılarak verilerin tamamı eksiksiz bir biçimde aktarılmıştır. Kuramsal çerçeve temelinde önceden belirlenmiş temalar kategorilere ayrılmış ve tüm kodlar bu temalar altında verilmiştir. Ek olarak veriler iki araştırmacı tarafından bağımsız bir biçimde okunmuş; tutarlılığı artırmak adına tema ve alt temalar arası uyum istişare edilerek düzenlenmiştir.

Son noktada dış güvenilirliği artırmak adına; veriler araştırmanın sonuç bölümünde uygun bir biçimde tartışılmıştır. Ek olarak, sonuç ve bulgular kısımları araştırmanın

tutarlılığı bakımından, araştırma konusu alanında çalışmalar yapan iki ayrı araştırmacı ile tartışılmış ve görüş birliğine varılarak okuyucuya aktarılmıştır.

3.1.5. Araştırmanın Veri Toplama Süreci

Nitel araştırmalar, kişinin yaşamındaki rutin ve sorunlu durumları tespit eden çalışmaları ve çeşitli kişisel deneyim, içebakış, hayat hikayesi, görüşme, gözlemsel, tarihsel ve görsel deneyim veya tecrübelerden oluşmaktadır. Nitel çalışmalarda yaygın bir biçimde kullanılan veri toplama aracı ise görüşme ve gözlem olmaktadır. Bu araştırmada görüşmelere gitmeden önce ilk olarak görüşme formundaki soruları değerlendirmek ve incelemek için 4 yoksul genç ile ön görüşme yapıp görüşme formunda görülen eksiklikler üzerine düzenlemeler yapılmıştır. Veri toplama süreci 40 gün sürmüş olup araştırmacı bir mülakat için yalnızca bir gününü ayırmıştır. Araştırmacı gençlerle görüşebilmek için her bir görüşme gününde kendi imkânları dahilinde yürüyerek veya toplu taşıma kullanarak gidip gelmiştir. Görüşmeler öncesinde tüm gençlerden randevu alınmış olup gözlem açısından gençlerinde fikri alınarak bir kısmı kendi evinde bir kısmı Midyat Gönüllüleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nde dernek yöneticisinin bilgisi ile sessiz bir ortamda/odada yapılmıştır. Güvenli bir iletişim oluşturabilmek için mülakat yapmadan hemen önce aile ile ön görüşme yapılmış ve -varsa- hazırladıkları ikramlar (çay, kahve vb.) kabul edilmiştir. Gençlerle görüşmeden önce çalışma kendilerine detaylı bir biçimde açıklanmış ve hemen sonrasında "Bilgilendirilmiş Onam Formu" sunulup imzalatılmıştır.

Olgubilim araştırmalarında mülakatlar uzun sürmektedir, her bir gencin güvenini kazanıp yaşantısına dinleyici olarak dahil olmak zaman almıştır. Bu sebeple en kısa görüşme 30 dakika, en uzun görüşme ise 60 dakika, ortalama görüşme süresi ise 50 dakika sürmüştür. Görüşmeler esnasında hem gençlerin bizzat kendilerinin hem ailelerinin hem de -dernekte yapılan görüşmelerde- dernek yöneticisinin ayrı ayrı izni alınarak araştırmacıya kolaylık sağlaması açısından ses kaydı alınmıştır. Gençlerin görüşme boyunca sergiledikleri jest, mimik ve kullandıkları önemli kelimeler not alınmıştır.

Veriler araştırmacının hedefine uygun olacak şekilde araştırmacı tarafından önceden hazırlanmış yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Sorular gençlerin cevaplayabileceği bir biçimde, sıralı, düzenli ve kategoriler halinde hazırlanmıştır.

Araştırma bünyesinde sorulacak olan sorular sosyo-demografik sorular ve sosyal dışlanmanın boyutları hakkında sorular olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

Görüşmeler esnasında gençler deneyimlerini anlatırken ağlama, sessizlik, iç çekiş ve uzun uzun düşünme hâlindeki durgunluk gibi verdikleri/sergiledikleri durum ve tepkilere saygı duyulmuştur ve ayrıca gençlerin duygu ve düşüncelerini rahat bir biçimde sunmalarına fırsat tanınmıştır. Görüşme süresi boyunca araştırmacı, profesyonel kimliğinden de tam anlamıyla uzaklaşmadan gençlerin kendilerini rahat bir biçimde ifade edebilecekleri tepkiler ve geri bildirimler vermeye dikkat edilmiştir. Evlerde yapılan görüşmelerde, evde koltuk, sandalye vb. eşyalar olmadığı için gençlerin mahcup olması durumuna karşın rahat ve samimi bir ortamın oluşması adına araştırmacı kendi isteği ile rahat bir beden dili sergileyerek görüşmeyi yerde oturarak yapmak istemiştir ve bu durum ise görüşme yapılan gençleri rahat hissettirmiştir. Görüşmeye başlamadan önce çekingen, içe kapanık gençlerle görüşme yapıldıktan sonra “Oh be! Çok rahatladım”, “Umarım daha sonra da tekrar görüşebiliriz”, “Benimde tam olarak sizin gibi biriyle görüşmeye ihtiyacım varmış”, “Birine derdini anlatabilmek ve karşıdaki kişinin sizi dinlemesi çok güzel, iyi ki varsınız” şeklinde alınan tepkilerin görüşülen gençleri rahatlattığı ve mutlu ettiği ayrıca gözlemlenmiştir.

3.1.6. Araştırmanın Veri Analiz Süreci

Yapılan mülakatlar neticesinde alınan ses kayıtları dokümana çevrilip analizin sağlıklı bir biçimde yapılması sağlanmıştır. Dinlenen ses kayıtları yazıya döküldükten sonra Times New Roman yazı tipi 12 punto ve 1.5 satır aralığı formatında toplam 34 sayfalık veri ortaya çıkmıştır. Dokümanın tamamı baştan sona 3 defa okunup kodlamanın titiz bir biçimde yapılması sağlanmıştır.

Veriler çözümlenirken, “Betimsel Analiz” yöntemi kullanılmıştır. Analiz sürecinde yazılım programının en son sürümü olan NVivo 12 programı kullanılmıştır. Ses kayıtlarının deşifresi yapıldıktan sonra elde edilen dokümanın tamamı kodlama yapılmak üzere Nvivo 12 programına aktarılmıştır. Programa aktarılan mülakatlar tekrar tekrar okunarak önemli olan noktalar ile kodlamanın sağlıklı bir biçimde yapılması sağlanmıştır. Kuramsal temel baz alınarak önceden belirlenmiş olan ve mülakatlar neticesinde de şekillenen temalar üzerinden kategoriler oluşturulmuş ve tüm kodlar ise temalar altında verilmiştir. Nitel araştırmalarda genellikle ilk olarak; veriler neticesinde kategoriler,

kategorilerden temalar, temalardan da kodlar çıkarılarak tümevarımcı bir yaklaşım benimsense de kuramsal çerçeve temelinde, temalar hem önceden hem de veriler eşliğinde, analiz sürecinde değişip dönüştüğü için hem tümevarımcı hem de tümdengelsel bir yaklaşımın kullanılabileceğini söylenmektedir (Patton, 2018, s. 454). Bu anlamda da bu çalışmada barınma, güvenlik ve eğitim gibi kuramsal çerçeve temelinde sosyal dışlanmanın boyutları olan temalar önceden belirlenmiş olsa da analiz sürecinde birtakım değişiklikler neticesinde yeniden şekillenmiştir. Bu nedenle bu çalışmada da hem tümevarımsal hem de tümdengelsel bir yaklaşımın benimsendiği söylenebilir.

Saha çalışması, Mardin’de 10 Ocak 2023 tarihinde başlayıp 19 Şubat 2023 tarihinde sona ermiştir. Ses kayıtlarının deşifresi her bir görüşmenin yapıldığı tarihten bir sonraki gün içerisinde yapılmaya çalışılmıştır. Analiz sürecinde gençlerin verdikleri yanıtlar doğrudan aktarılmış olup yorumlanmış ve kuramsal temel ile desteklenmeye çalışılmıştır. Etik kurallar sebebiyle katılımcıların kimlik bilgilerine çalışmada yer verilmeyip her bir gence, asıl isimleri kullanılmadan bir kod isim (Züleyha, Ayşe, Elif ve Mehmet gibi) verilip araştırma sürecinde de gençlere bunun bilgisi detaylı bir biçimde anlatılmış, açıklanmış ve onayları alındıktan sonra uygulanmıştır. Gençlere kod isim konulurken NVivo 12 programının kodlama özelliği uygulanmıştır. Örneğin, “Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [12,73% Kapsama Alanı]” şeklinde kod isim konulmuştur. Tırnak işareti içerisinde belirtilen ifade NVivo 12 kodlama ifadesi olup belirtilen gencin temaya ait kaç görüşünün olduğunu ve bu görüşün tüm doküman içerisinde yüzde kaç oranında alan kapladığını belirtmektedir. Örnekteki kod adın yanındaki ifadeler, Züleyha Hanım’ın tema üzerine bir tane görüşünün bulunduğunu ve bu görüşün tüm doküman içerisinde %12,73’lük alan kapladığını belirtmektedir.

3.2. Saha Bulgularının Değerlendirilmesi

Araştırmanın bu kısmında önceden belirlenmiş sosyal dışlanmanın sekiz boyutu başlıklar altında verilmiş olup yine sekiz alt boyut alt başlıklar altında verilmiştir. Bu alt boyutların altında ise gençlerin görüş ve deneyimleri hiçbir değişiklik yapılmadan olduğu biçimiyle aktarılmış olup değerlendirilmiştir.

Sosyal dışlanmanın her bir boyutu bakımından gençlerin deneyim ve görüşlerinden yola çıkılarak düzenlenmiş alt boyutlar aşağıda Tablo 4’te verilmiştir:

Tablo 4: Sosyal Dışlanmanın Boyutları ve Alt Boyutları

Güvenlik
Güvensiz Bir Çevrede Yaşamın Hissettirdikleri
Barınma
Yaşanılan Yerin Özellikleri ve Hissettirdikleri
Yaşanılan Mekân Sebebiyle Karşılaşılan Dışlanma
Sağlık
Genel Sağlık Durumları (Fiziksel ve Ruhsal) ve Yaşamlarına Etkileri
Sağlık Kapsamında Yaşanılan Zorluklar
Toplum Kaynakları
Toplum Hizmetlerine Erişim
Markete Erişim
Park ve Spor Alanlarına Erişim
Toplu Taşıma Hizmetlerine Erişim
Maddi Kaynaklar
Maddi Durumlarının Yaşamlarına Etkileri
İstihdam
Çalıştıkları İşyeri ve Özellikleri
İşyerinde Çalışmanın Etkileri
Çalıştıkları İşyerlerinde Karşılaştıkları Sıkıntılar
Eğitim
Eğitim Durumları
Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Dışlanma-Ayrımcılık Durumları
İnternete, Kütüphanelere ve Gerekli Ders Çalışma Ortamına Erişim
Sosyal Kaynaklar
Sosyal İlişkilerde Yaşanılan Zorluklar
Geleceğe Dair Beklentiler

Kaynak: Yazar tarafından Microsoft Word programı vasıtasıyla oluşturulmuştur.

3.2.1. Güvenlik Boyutu Üzerine Görüşler

Görüşme formunda gençlere yöneltilen sorular incelendiğinde güvenlik kategorisi altında bir adet alt boyut oluşturulmuştur. Bu alt boyut ise “Güvensiz Bir Çevrede Yaşamak ve Bu Çevrede Yaşamamanın Hissettirdikleri” olmaktadır. Bu alt boyut üzerine metin içerisindeki kodlamalar aşağıdaki gibi olmaktadır:

3.2.1.1. Güvensiz Bir Çevrede Yaşamak ve Bu Çevrede Yaşamamanın Hissettirdikleri

Gençler, yaşadıkları çevrenin güvensiz oluşunu, “madde kullanımı, şiddet, istismar, kapkaççılık ve adam yaralama gibi özellikler ile açıklamışlardır. Gençlere, güvensiz bir yerde yaşamamanın neler hissettirdiği sorulduğunda ilk olarak yaşadıkları çevreden bahsetmişlerdir ve genel olarak güvende hissetmediklerini ve en çok yaşadıkları çevrede; tartışma, kavgı ve şiddet gibi olayların yaşandığını belirtmişlerdir.

Sevgi Hanım yaşadıkları çevrede şiddetin olduğunu ve bu şiddetin güvensiz hissettirip korkuttuğunu dile getirip yine de genel olarak güvende hissettiğini, Melek Hanım mahallede tartışmaların olduğunu ve sadece bir kişi ile tartışmalar yaşadıklarını buna ek olarak Mehmet Bey ise yaşadıkları yerde tartışmaların yaşandığını fakat kendilerini etkilemediğini belirtmişlerdir:

Melek Hanım> - § 1 referans kodlu [11,48% Kapsama Alanı]

“Mahallede sadece çok tartışma oluyor. Komşumuz her gün ev sahibimizin onun amcası olduğunu söylüyor ama öyle bir şey yok, küfürler ediyor bize sürekli. Kadın Kürtçe konuşuyor, annem Arapça biliyor, Türkçe de konuşamıyor. Annem o kadın ne söylerse bırakın cevap vermeyin diyor ama ben de dayanamayıp kadına cevap veriyorum, sonra sizi gidip şikâyet edeceğim diyor. Bir gün gitti şikâyet etti ev sahibine. Biz 11 yıldır o mahalledeyiz ama kendisi 1 yıldır bu mahallede. Mahalledeki kimsenin bizimle sıkıntısı yok sadece o kadının var. Ev sahibi de o kadına artık şikâyete gelmemesini söylüyor.”

Sevgi Hanım> - § 1 referans kodlu [14,74% Kapsama Alanı]

“Çevremde tehlike olarak gördüğüm kendime karşı değil de insanların birbirine karşı uyguladığı şiddeti görüyorum, bu da bana güvensiz hissettiriyor ve korkunç geliyor, bunun olmamasını isterdim, daha düzgün daha huzurlu, güvenilir bir ortamda yaşamak isterdim. Böyle bir çevrede yaşamak bana korkunç hissettiriyor ama şu da var benim çevremde, hâlâ insanlar böyle eskisi gibi birbirini sorabiliyor, birbiriyle

ilgilenebiliyor, derdine derman olmaya çalışıyorlar hani derler ya komşusu açken tok yatan bizden değildir diye. Bu söz burda hâlâ geçerli, bir insanı aç uyutmazlar, burda mesela herkes düzgün bir şekilde birbirinin derdine çare bulmaya çalışıyor ve genel olarak da güvenilir bir ortamda yaşıyorum diyebilirim ve etrafımdaki birçok insana da güveniyorum diyebilirim.”

Mehmet Bey> - § 1 referans kodlu [2,16% Kapsama Alanı]

“Mahallede sadece kavga, tartışma oluyor ama bize hiç sığramıyor. Sıkıntı yaşamıyoruz.”

Yaşadıkları çevrenin güvensiz oluşu ve hissettirdiklerini aktarırken Burak Bey, Züleyha Hanım ve Yusuf Bey madde kullanımına odaklanmış ve madde kullanılan bir ortamda yaşadıkları için rahat hissetmediklerini, ölüm korkusunun ve huzursuzluk hissini oluşturduğunu dile getirmişlerdir:

Burak Bey> - § 1 referans kodlu [27,22% Kapsama Alanı]

“Mesela babamın eski arkadaşları vardı. Zaten iki yıl önce vefat etti babam. On dört yaşında falan hapse girmişti babam uyuşturucu, yaralamadan. Düşmanları falan vardı, mahallede çocuklara hap falan veriyolardı, pompalıyla dehşet saçtılar. Dört beş yaşındaki çocuklara uyuşturucu sattırıyorlardı. Babam genelde ot içiyordu, satmıyordu. Diyordu çocukları niye bu işe karıştırıyorsunuz, gittiler pompalıyla ayaklarına sıktılar babamın. Bir de beni eskiden özel numaradan arıyorlardı, bilmiyorum numaram nerden ellerine düştü. Bende küfrettim onlara, özel numaraya kapattım. Bilmiyorum beni takip ediyorlardı herhalde. Annemin telefonu bendeysen ya da hangi telefon bendeysen gidiyorlardı o telefonu arıyorlardı beni de uyuşturucuya çekmeye çalışıyorlardı herhalde onların arkadaşları. Babam tövbe etti, bir yıl sonra hastalandı. Tümör vardı çocukluktan beri, haberimiz yoktu.”

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [4,43% Kapsama Alanı]

“Bizim mahallede bir çete var, gece geç saatlerde beliriyorlar. Madde kullanan birkaç genç. Geçenlerde şikayetler ile polis geldi ve dağıttı hepsini ama hala da tedirgin oluyor insan. Gece geç saatlerde dışarıda kalmamaya çalışıyorum. Böyle bir çevrede yaşamak da bana huzursuz hissettiriyor, rahat değiliz ailecek.”

Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [11,46% Kapsama Alanı]

“Aslında benim kardeşimin çevresi... Uyuşturucuya da karışmışlar. Kardeşimin onlara takılmasını istemiyoruz ama ona rağmen gidiyor. Mesela babamdan da

korkuyoruz. Babam mesela anneme diyor ki en ufak bir şey olursa çocuklarıma filan bütün aileni öldüreceğim diye tehdit ediyor. Mesela geçen uzaklaştırma alıp gelmedi, bizi evden kovmakla tehdit etti. Ev babamın değil kiradayız ama kimse bu evde kalsın istemiyorum dedi geçenlerde. Çıkmazsanız hepinizi yakarım dedi. Hatta uzaklaştırma aldı, uzaklaştırma aldıktan sonra bir daha hiç gelmedi, 2 yıl oldu ama hala da tehdit etmeye devam ediyor. Bize ses kaydı atıyor, tutuyoruz onları ama kimseden korkmuyorum diyor. Mesela çocuklarımdan biri uyuşturucuya karışırsa, bir şey olursa onlara geleceğim ailenizden birini öldüreceğim diyor. Annem de korkudan Nusaybin'e gideyim diyordu ama bir yandan da onlarla da yakın olmayayım, zarar verebilir diyor. Annem fazlasıyla endişeleniyor. Annem bizim için elinden gelen her şeyi yapıyor ama bu konuda da çok korkuyor. Annem olmazsa bu dünyada bir dakika bile yaşayabileceğimi düşünmüyorum.”

Yaşadıkları çevrenin güvensiz oluşu ve hissettirdiklerini aktarıırken Fatma Hanım, yaşadığı yerden memnun olduğunu fakat yaşadıkları bu çevrede kendileri için tehdit olarak gördükleri bir şahısın olduğunu belirtmiştir. Yaşadıkları çevrede, gasp ve tehdit gibi unsurların olduğunu belirtmiştir.

Fatma Hanım> - § 1 referans kodlu [9,80% Kapsama Alanı]

“Ben çok dışarı çıkmıyorum. Bir tane çocuk vardı, kardeşime karışıyordu. Kardeşimin yolunu kesip bıçak çekmişler, para istemişler. Kardeşim de çok konuşkan biri değil, kendini de koruyamıyor. Benim de bazen sıkıntılarım oluyor, kardeşime anlatmak istiyorum, dinlemiyor. Babamda başka kimsemiz olmadığı için kardeşime dinle onu, diyor. Kardeşim dinlemiyor. Onun dışında yerimizden, konumumuzdan o çocuk dışında memnunuz, zaten oda artık görünmüyor.”

Yaşadıkları çevrenin güvensiz oluşu ve hissettirdiklerini aktarıırken Elif Hanım ve İpek Hanım şiddet/kaba kuvvet, istismar ve tecavüz suçları üzerine odaklanıp bu durumların kendilerini tedirgin ve rahatsız hissettirdiğini belirtmişlerdir.

Elif Hanım> - § 1 referans kodlu [7,86% Kapsama Alanı]

“Çevremde bir bayan olarak rahatsız olduğun tek şey gece eve giderken korkarak gitmem, malum artan kadın ve çocuk tecavüzleri beni rahatsız ediyor, hiç iyi olmuyor, rahat rahat gezemiyorum.”

İpek Hanım'ın ek olarak ailelerin uyguladığı kaba kuvveti büyük bir tehdit olarak görmektedir:

İpek Hanım> - § 1 referans kodlu [10,25% Kapsama Alanı]

“Çevremde tehlike olarak, eşlerine, çocuklarına kaba kuvvet uygulayan aileler... Bu coğrafyada zaten kızların en büyük katili anneleri oluyor. Bu toplumda yaşayan anneler başta olmak üzere, eşlerine ve çocuklarına kaba kuvvet uygulayan babalar, daha sonra amcalar, dayılar, çevredeki diğer insanlar... Çünkü bir konuda bir şekilde aileni hoşgörü ile ikna edebiliyorsun, bir şekilde onların sana ayak uydurmasını sağlayabiliyorsun ama çevredeki insanlar ailenin aklına girdiği için onlar en büyük tehlike zaten. Ben bu tür şeylerden korkuyorum açıkçası.”

3.2.2. Barınma Boyutu Üzerine Görüşler

Görüşme formunda gençlere yöneltilen sorular incelendiğinde barınma boyutu altında iki adet alt boyut oluşturulmuştur. Bu alt boyutlar ise “Yaşanılan Yerin Özellikleri ve Hissettirdikleri, Yaşanılan Mekân Sebebiyle Karşılaşılan Dışlanma” şeklinde olmaktadır. Bu alt boyutlar üzerine metin içerisindeki kodlamalar aşağıdaki gibidir:

3.2.2.1. Yaşanılan Yerin Özellikleri ve Hissettirdikleri

Görüşmelerde gençler, yaşadıkları yerin özelliklerinden ve bu yerin kendilerine hissettirdiklerinden bahsetmişlerdir. Bu anlamda bir genç hariç tüm gençler yaşadıkları hanede sıkıntılar ile karşılaşmalarına rağmen mutlu, huzurlu hissetmektedirler. Gençler, evlerindeki beyaz eşyaların bir kısmının bozuk olması, evin rutubetli olması, tavanların damlaması, sıcak suya erişimin olmaması, evlerde koltuk olmaması ve yerde oturup yerde yatmaları (yerde oturmak ve yatmak kimi zaman tercih meselesi olabilmektedir) gibi sorunlar ile karşılaşmalarına rağmen, genel olarak çoğunluğu bir köy evinde, kirada yaşamakta olup ayrıca doğa ve aile ile iç içe yaşadıkları için mutlu ve huzurlu hissettiklerini belirtmişlerdir:

Fatma Hanım> - § 1 referans kodlu [10,24% Kapsama Alanı]

“Sobalı, üç odalı bir ev. Kirada oturuyoruz, ev sahibimiz evi boyadı yeni, satacakmış herhalde. Koltuğumuz yok, sadece bir tane dernekten getirmiştik, o içerde duruyor. Biz yerde oturuyoruz. Buzdolabımız bozuk gibi, bir de bulaşık makinemiz bozuk. Babam bulaşık makinesi almıştı borçla, belki de hala borçlu, tam bilmiyorum. İkinci eldi zaten, o yüzden çalışmıyor. Böyle bi yerde yaşadığım için şükrediyorum, mutluyum. Babam ne istesek yapıyo, bizim için yaşıyormuş.”

Gül Hanım> - § 1 referans kodlu [11,68% Kapsama Alanı]

“Evimiz güzel. İki odalı, müstakil ev. Normalde iki katlı ama alt kısımda hayvan besliyoruz, üst katta da biz oturuyoruz. Evde bir tane koltuk var, yerde oturuyoruz. Beyaz eşya olarak; çamaşır makinesi, buzdolabı bir de fırın var. Evimiz damladığı için kışın zor oluyor. Tüm sıkıntılara rağmen seviyorum evimizi.”

Melek Hanım> - § 1 referans kodlu [7,16% Kapsama Alanı]

“Evi hiç beğenmiyorum ama 11 yıl o evin içerisinde yaşadığım için memnunum. Mahallemizi de çok seviyorum, alıştım oraya. Ev biraz kırık dökük, hatta içerisinde çalışmayan şeylerde var ama idare ediyoruz. Mesela mutfakta çeşme bozuk, hortumların borularını da annemle kardeşim değiştirdi ama hâlâ aynı, halı ıslanıyor. Bu beni çok fazla rahatsız ediyor. Kirada kalıyoruz.”

Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [3,01% Kapsama Alanı]

“Ne fakir ne zengin görünümlü bir ev. Müstakil 2 katlı bir ev. Evde koltuk, yatak yok yerde oturup yatıyoruz. Beyaz eşya var, mutfak güzel. Banyomuzda sadece soğuk su geliyor, sıcak suyumuz yok. Kirada kalıyoruz. 1100 kira veriyoruz ama doğalgaz gelirse zam yapacağız diyor ev sahibi.”

Gençlerin çoğunluğu yaşadıkları tüm zorluk ve ağır şartlara rağmen yaşadıkları yerde mutlu ve huzurlu hissettiğini belirtirken; Yusuf Bey, yaşadığı evde rutubet olduğunu ve bu yerde yaşamının kendisini çok mutlu etmediğini ve bu yerde bir an önce kurtulmak istediğini belirtmiştir:

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [5,26% Kapsama Alanı]

“Oturduğumuz ev 3 katlı bir köy evi. İki oda bir salon. Koltuk kullanmıyoruz evde her yerde minderler var, onların üzerinde yerde oturuyoruz. Evimizin içinin çok güzel olduğunu söyleyemem, rutubet oluyor çok fazla. Böyle bir yerde yaşamak açıkçası beni çok mutlu etmiyor, bir an önce bu evden uzaklaşmak istiyorum hatta çoğu zaman günü eve girmemek için dışarıda geçiriyorum.”

3.2.2.2. Yaşanılan Mekân Sebebiyle Karşılaşılan Dışlanma

Gençler, yaşadıkları yerin hijyenik olmaması, kokusu ve köyde yaşam şartlarının beraberinde getirdiği şehir merkezindeki birtakım kurs, etkinlik gibi faaliyetlere erişememe, cinsiyet temelli -evde bir babanın, erkin olmayışı- mahallede ve bazı devlet kurumlarında dışlanma gibi durumlardan bahsetmişlerdir.

Yaşadıkları yer sebebiyle gençlere karşılaştıkları dışlanma durumları sorulduğunda; Mehmet Bey ve Yusuf Bey, yaşadıkları yerin kokusu, hijyenik açıdan ideal olmaması, soğuk oluşu gibi sebeplerden dolayı dışlandıklarını belirtmişlerdir. Bu sebeple akrabalarının kendilerini ziyarete gelmediklerini, gelen misafirlerin kokudan rahatsız olduğunu belirtmişlerdir:

Mehmet Bey> - § 1 referans kodlu [7,93% Kapsama Alanı]

“Eskiden bir bodrumda yaşıyorduk, içeriye su giriyordu, küf kokuyordu, ev soğuktu. Dışlanıyorduk, misafirler evimizden dolayı gelemiyorlardı. Misafirlere neden gelmek istemediklerini sorduğumuzda tam olarak söyleyemiyorlardı ama biz hissediyorduk ama şimdi öyle değil, misafirler eskisine göre daha çok geliyor.”

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [4,95% Kapsama Alanı]

“Evet karşılaştım, akrabalar bize hiç gelmiyorlar ev rutubetli ve evimiz çok güzel olmadığı için herhalde. Bir keresinde bir dernekten gelmişlerdi yardım için, bizden bilgi alıp gittiler camdan bakarken bir kişinin evde değişik bir koku vardı fark ettiniz mi, dediğine şahit olmuştum. Bunu hiç unutamıyorum ve her aklıma geldiğinde daha çok üzüliyorum.”

Sevgi Hanım, şehir merkezinden uzakta olması sebebiyle merkezde olan etkinlik, kurs gibi faaliyetlerin yaşadığı yerde çok olmaması ve bu imkanlara erişemediğinden ötürü yaşadığı mekân sebebiyle dışlandığını belirtmiştir:

Sevgi Hanım> - § 1 referans kodlu [4,90% Kapsama Alanı]

“Dışlanma ayrımcılık değil de mesela merkezde yaşamadığım için lise de bazı kurslara, etkinliklere falan gidemediğim için bu bana kötü hissettiriyor. Keşke burda yaşamasaydım da merkezde yaşasaydım kurslara da etkinliklere de daha rahat bir şekilde katılsaydım diye.”

Züleyha Hanım ise; başlarında bir erkin olmayışı ve kadın cinsiyetlerinden ötürü hem mahallede komşuları hem de bazı kurumlarda ciddiye alınmadıklarını ve dışlanmayla beraber mahallede komşuları tarafından şiddete maruz kaldıklarını belirtmiştir:

Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [12,73% Kapsama Alanı]

“Evet, oldu. Mesela komşumuz babam gittiği günden beri bizi fazla küçük görüyor. Fazlasıyla dışlıyor ya da çekemiyor. Mesela bize Ramazan’da birkaç defa koli yardımı verdiler, onu bile çekemiyorlar. Nasıl hemen veriyorlar size öyle, diyorlar.

Biz yetim sayılırız bir kere. Babam gittiğinden beri annemin namusuna demediğini bırakmadı, babam olmadığı için. Komşumuzun oğlu benim kardeşimin burnunu kırdı. Biz o mahallede hiç kimse tarafından destek görmedik. Benim annemin kafasına parke taşı kaldırdılar, annemin saçını çektiler, tokat attılar, biz karakolluk olduk, emniyette bile dışlandık. Üç defa oldu bu olay ve hepsinde de hep konuyu kapatmaya çalıştılar. Biz haklı olmamıza rağmen hep sizde suçlu çıkarsınız, size de suç payı çıkaracaklar diyorlardı. Hep konuyu kapatıp görmezden geldiler. Niye uzasın, boş verin, niye mahkemeye gitsin dediler. Orada bile bizi dışladıklarını düşünüyorum. Annem darp raporlu olmasına rağmen karşı tarafı savundular hep. Onlarda erkekler çoktu, erkeklerden dolayı. Erkekler konuştu, bir şey yaptılar, biz kız başımıza olduğumuz için fazlasıyla dışlandığımızı düşünüyorum. Onlar hala orada oturuyor ve tüm mahalle bizim dedikodumuzu yapmaya devam ediyor.”

3.2.3. Sağlık Boyutu Üzerine Görüşler

Bu kısımda gençlerin yaşamış olduğu sağlık temelli dışlanma deneyimleri verilecektir. Bu anlamda gençlerin yaşadığı dışlanmanın sağlık boyutu “Genel Sağlık Durumları (Fiziksel ve Ruhsal) ve Yaşamlarına Etkileri, Sağlık Kapsamında Yaşanılan Zorluklar” gibi alt boyutlar altında verilmiştir. Gençlerin bu konudaki deneyimleri aşağıdaki gibidir:

3.2.3.1. Genel Sağlık Durumları (Fiziksel ve Ruhsal) ve Yaşamlarına Etkileri

Gençlere fiziksel ve ruhsal sağlık durumları sorulduğunda büyük bir çoğunluğu belli sebeplerden ötürü ruhsal anlamda iyi hissetmediklerini belirtmişlerdir. Fiziksel anlamda sorun yaşayan iki genç bulunmaktadır: İpek Hanım göz kuruluğunun olduğunu ve Yusuf Bey ise açık bir biçimde belirtmemekle birlikte tedavi olması gerektiğini belirtmiştir. Ruhsal anlamda sorun yaşayan gençleri ise; maddi kaynaklar ve geçim derdi gibi kaygılar, en yakınından anne kaybı, yaşlanmışlık hissi, ev içi sorumluluklar ve sevgisizlik gibi faktörlerden ötürü sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir:

İpek Hanım> - § 1 referans kodlu [2.77% Kapsama Alanı]

“Sağlık ile ilgili sadece göz kuruluğum var benim, o da ister istemez işe de okuduğum kitaplara da yansıyor. Bu şekilde daha az kitap okuyabiliyorum.”

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [6,23% Kapsama Alanı]

“Hem fiziksel hem de ruhsal anlamda iyi hissetmiyorum. Fiziksel anlamda bir hastalığım var, tedavi olmam gerekiyor devlet karşılamıyor ve benim de özele

gidecek param yok, öyle sürünüyoruz işte. Ruhsal anlamda da çöküntü içerisindeyim sanki. Yapmak istediklerimi yapamıyorum, almak istediklerimi alamıyorum. Şu an sadece aileme destek olmam gerekiyor acilen bir iş bulup. Tamamen bu duruma odaklandım işte. Bazen kafayı yiyecek gibi oluyorum.”

İpek Hanım göz kuruluğundan ötürü kitap okumakta zorlandığını ve Yusuf Bey ise yine fiziksel anlamda rahatsızlığının olduğunu ve yoksulluk temelli bu rahatsızlığı giderecek imkânlardan uzak oluşunu belirtmiştir. Buna ek olarak ruhsal anlamda da çöküntü içerisinde olduğunu ve maddi temelli kaygılarının olduğunu belirtmiştir. Her iki gençte yapmak istediklerini yapamadıklarını belirtmektedirler. Buna ek olarak Ayşe Hanım’da ruhsal anlamda iş imkanlarının kısıtlı oluşu ve maddi temelli kaygılarının olduğunu şu şekilde ortaya koymaktadır:

Ayşe Hanım> - § 1 referans kodlu [14,28% Kapsama Alanı]

“Fiziksel ve ruhsal sağlığım genel olarak iyi ama tabii ki ruhsal olarak düşünmediğim günler yok. Üniversiteyi bitirmiş ve evde oturan bir genç düşünsenize ne kadar psikolojisi iyi olabilir ki? Düşünsenize her gün bunu düşünüyorum. Burada iş imkânları o kadar kısıtlı ki... Hadi atanmayı da bir kenara bıraktım, en azından mezun olduğum bölümle ilgili bir iş yapmak isterdim, çalışmak isterdim ama maalesef yani oturduğum yerde öyle bir imkânımız yok. O yüzden psikolojim bazen gidip geliyor ama kötü anlamda değil yani. Bazen çok düşündüğüm zamanlar oluyor, onun dışında bir şey yok yani.”

Fatma Hanım, psikolojik anlamda yaşadığı sıkıntıyı annesinin vefatını ile ilişkilendirip bu kayıp neticesinde birtakım sorunlar yaşadığını şu şekilde belirtmiştir:

Fatma Hanım> - § 1 referans kodlu [8,99% Kapsama Alanı]

“Fiziksel anlamda bir rahatsızlığım yok ama psikolojik anlamda annem öldükten sonra bir şeyler oldu. Yani bilmiyorum, her şeyimi söyleyemiyodum kimseye. İşte bazen aklıma geliyor. Neden, neden benim annem. Öyle... Sonra zaten geçti artık, bilmiyorum. Küçüktüm ben yedi yaşındaydım, kardeşim dört yaşındaydı. Yani küçüktük daha. Bizi evden kovmaya çalışan bir kadın vardı, onun evinde ölmüştü, ölümü çok kötüydü.”

Mehmet Bey ise ruhsal anlamda yaşlı gibi hissetmekte ve unutkanlık gibi bir sorununun olduğunu dile getirmektedir:

Mehmet Bey> - § 1 referans kodlu [4,63% Kapsama Alanı]

“Fiziksel anlamda hiçbir sıkıntım yok ama ruhsal anlamda kendimi yaşlanmış gibi hissediyorum, unutkanlık çok fazla var bende. Mesela para varsa bende onu nereye koyduğumu unutuyorum.”

Melek Hanım ve Sevgi Hanım birtakım sorumluluklarından (ev içi sorumluluklar ve geçim temelli sorumluluklar) ötürü ruhsal anlamda iyi hissetmediklerini belirtmişlerdir. Melek Hanım, ev içi sorumluluklarına ek olarak arkadaş ilişkilerinin de kendisine ağır geldiğini belirtirken; Sevgi Hanım buna karşıt olarak çalıştığından ötürü arkadaşlarına vakit ayıramadığını, gezemediğini ve bu durumun kendisine güzel hissettirmedeğini belirtmiştir:

Melek Hanım> - § 1 referans kodlu [2,79% Kapsama Alanı]

“Fiziksel anlamda bir rahatsızlığım yok, ruhsal anlamda iyi hissetmiyorum, evdeki sorumluluklarım ve arkadaş ilişkilerim bana çok ağır geliyor.”

Sevgi Hanım> - § 1 referans kodlu [6,71% Kapsama Alanı]

“Fiziksel olarak çok şükür iyiyim ama ruhsal olarak bunu söyleyemem, şu anda kendi okulumda arkadaşlarımla eğitimime güzel bir şekilde devam edebiliyordim, gezebiliyordim, etkinliklere katılabiliyordim, kendimi çok daha fazla geliştirebiliyordim ama şu anda sadece bir işte çalışıyor olmak yani bilmiyorum bu bana hiçbir şekilde iyi gelmiyor, güzel hissettirmiyor.”

Son olarak Züleyha Hanım ise; fiziksel anlamda yaşadığı bir sağlık sorunu sebebiyle ruhsal anlamda da iyi hissetmediğini ve buna ek olarak görmediği sevgiyi karşı cinste aradığını belirtmiştir ve yaşadığı deneyim sebebiyle kendisini sevgisiz hissettiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [7,14% Kapsama Alanı]

“Ben bir ara tatil deyken tekstilde çalıştım. Utanıyorum söylemeye... Orada bir tane çocuk vardı. O çocuk bana seni seviyorum dedi. Öyle şeyleri çok sevmiyorum ama sonra tamam bir konuşayım dedim, bir hafta konuştum ve sonra benimle dalga geçti gözlerimle. İşte o zaman çok üzülmuştüm. Normal bir insan olsaydım keşke dedim. Sonra çocuk geldi helallik falan aldı. Ruhsal anlamda da sevgisizlik hissediyorum. Birisinin bana değer vermesini çok isterdim. Beni her halimle sevecek, bana değer verecek, babamın vermediği sevgiyi verecek... Belki de ondan o çocukla konuşmak istedim, inandım, güvendim ve sonra da kimseye güvenmemem gerektiğini anladım ama tövbe o işler(gülüyor).”

3.2.3.2. Sağlık Kapsamında Yaşanılan Zorluklar

Gençlere yöneltilen sorular kapsamında sağlık kapsamında yaşadıkları zorlukların kaynağını maddi yetersizlik, doktorların ilgisiz oluşu, randevu bulamamak, ulaşım sıkıntısı, doktor eksikliği gibi durumlar oluşturmaktadır.

Sağlık kapsamında Ayşe Hanım; uzun süre randevu almak için beklediğini, randevu için de saatlerce hastanede sıra beklediğini, yaşadığı yerde doktorların, ilgili bölümlerin, gerekli tıbbi cihaz ve ekipmanların yetersiz olduğunu, bu sebeple uzun yollar gitmek zorunda olduğunu ve bu anlamda ulaşım sıkıntısı çektiğini şu şekilde belirtmektedir:

Ayşe Hanım> - § 1 referans kodlu [20,24% Kapsama Alanı]

“Ben bir fiş kesmek için mesela günlerce beklediğim günleri hatırlıyorum. Mesela buradaki hastaneye gittiğimizde de uzun süre sırada kalıyoruz, yeterli doktor yok. Mesela Mardin’e gittim diyelim ya da Midyat’a gittim diyelim. Orada da sırada bekliyoruz, çok kalabalık oluyor ve gereken ilgiyi de göstermiyorlar. Ben buraya daha yakın büyük bir hastane isterdim tabii, ne bileyim böyle ulaşım sıkıntısı çekmediğimiz bir hastane isterdim. Oturduğum yer ilçe ve sadece bir tek hastane var. Bir tek hastanede mesela bütün bölümler olmuyor mesela. Ben örneğin ortopedi bölümüne gitmek için kilometrelerce yolu gitmek zorunda kalıyorum ya da bir cildiye gitmek içinde öyle. Burada mesela büyük bir hastane olsaydı, cildiye olsaydı, işte ne bileyim göz doktoru olsaydı, dahiliye olsaydı, yani hepsi daha büyük olsaydı ya da gerekli malzemeler olsaydı o kadar zorluk yaşamazdık.”

Aynı Ayşe Hanım gibi; Elif Hanım da doktorların ilgisiz muayene edişini, Fatma Hanım ve Mehmet Bey de randevu bulmakta sıkıntı çektiğini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Elif Hanım> - § 1 referans kodlu [2,87% Kapsama Alanı]

“Hastaneye gidince doktorların ilgilenmemesi ve baştan savma iş yapmaları...”

Fatma Hanım> - § 1 referans kodlu [2,48% Kapsama Alanı]

“Üvey annem kanser, çok gidemiyoruz hastaneye. Randevu da yok. Otobüs kullanıyoruz genellikle lazım olduğunda da.”

Mehmet Bey> - § 1 referans kodlu [3,10% Kapsama Alanı]

“Hastanede sadece sıra açısından sıkıntı yaşıyoruz sıra bulamıyoruz, özel hastaneye de paramız olmadığı için gidemiyoruz.”

Sağlık kapsamında Yusuf Bey ve Züleyha Hanım maddi temelli sıkıntılar çektiğini belirtmişlerdir. Yusuf Bey tedavisini devletin karşılamıyor oluşunu ve bu nedenle özel hastanelere erişim için yeterli maddi kaynağının olmayışını dile getirmiştir. Züleyha Hanım ise hasta olduğu halde hastanelere gidemediği, ilaç masraflarının çok oluşu ve karşılamakta zorlanıyor oluşunu belirtmiştir:

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [2,93% Kapsama Alanı]

“Sağlık kapsamında hastanede yaşadığım en önemli sorun rahatsızlığımın tedavisini devletin karşılamıyor oluşu. Özel bir hastaneden başka bir hastaneye gidiyorum sürekli ama yok, çok pahalı hayat, olmuyor işte.”

Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [1,69% Kapsama Alanı]

“Mesela geçenlerde çok hastaydım, boğazım çok kötü olmuştu ama sırf ilaç almayayım diye gitmedim hastaneye. İlaçlar acayip pahalı. Aslında hala da öksürüyorum.”

3.2.4. Toplum Kaynakları Boyutu Üzerine Görüşler

Gençlerle yapılan görüşmeler neticesinde toplum kaynakları boyutu üzerine gençlerin vermiş oldukları cevaplar, “Toplum Hizmetlerine Erişim, Markete Erişim, Park ve Spor Alanlarına Erişim, Toplu Taşıma Hizmetlerine Erişim” alt boyutları altında aşağıda verilmiştir:

3.2.4.1. Toplum Hizmetlerine Erişim

Gençler toplum hizmetlerine erişim konusunda Fatma Hanım, daha önce Kızılay’dan destek aldıklarını ve mesleki kurs faaliyetlerinden faydalandıklarını belirtirken; Züleyha Hanım, devletin toplum hizmetleri konusunda tam bir hizmet sunmadığını ve bu durumunda geçimlerini dolaylı yoldan etkilediğini belirtmektedir:

Fatma Hanım> - § 1 referans kodlu [11,18% Kapsama Alanı]

“Kızılay’dan bize yardım geliyordu ama adresten dolayı o da durmuştu. Başka da bir yardım, hizmet almıyoruz. Dört yaşındaki kardeşimde biraz daha büyüsün annem ÇATOM diye bir yer var, Suriyeliler gidiyor Türkçe öğrenmeye, dikiş nakış kursu, teknolojik kurslar, böyle her türlü eğitim var, oraya gönderecek eğitim için ama şu an sosyalleşmiyor, gitmek istemiyor. Annem de orda kursa gidiyor Türkçe

öğrenmek için. Kursa gidiyor, kardeşimde onla gidince ağlıyor. Acaba niye, bilmiyorum. Acaba çocuğa napıyorsa.”

Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [3,66% Kapsama Alanı]

“Devletin tam bir hizmet sunduğunu düşünmüyorum. Mesela benim küçük kardeşim anaokuluna gidiyor. Annem, kardeşimi okula bırakıp okuldan almak zorunda olduğu için tam bir işte çalışmıyor. Mesela bir yer olsa annem güvenli bir şekilde bırakabilse sonra aileye maddi anlamda katkıda bulunabilse, destek olabilse iyi olur ama hiç öyle bir şey yok.”

3.2.4.2. Markete Erişim

Markete erişim noktasında gençlere yöneltilen sorulara yönelik alınan geri dönüşlere bakıldığında gençlerin geçmişte yaşadıkları yerde market/bakkalın olmamasından ötürü sıkıntı çektikleri, bir kısmının ise markete erişseler bile maddi kısıtlılıklardan ötürü her istediklerini alamadıklarını ve sadece temel ihtiyaçlara erişebildiklerini belirtmişlerdir:

Sevgi Hanım> - § 1 referans kodlu [8,50% Kapsama Alanı]

“Şimdi zaten bizim orda kendi bakkalımız olduğu için sıkıntı çekmiyoruz ama bundan 5-6 yıl önce bizim de yoktu, mahallemizde başka kimsenin de market ya da bakkalı olmadığı için çok sıkıntı çekiyorduk. Hem biz hem mahalledeki insanların hepsi hatta insanlar şey diyordu, keşke burda bir market, bakkal olsaydı da hatta gerekirse fiyatları normalin üstünde olsaydı ama olsaydı diyorlardı ama şimdi bizim kendi bakkalımız olduğu için böyle bir sıkıntı çekmiyoruz.”

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [4,85% Kapsama Alanı]

“Markete ulaşma noktasında sıkıntı yaşamıyoruz ama maddi durumumuz çok iyi olmadığı için markete ulaşırsak bile maalesef her istediğimizi alamıyoruz, geçinebilmek için boğazımızdan kısmak zorundayız. Alışverişe çıktığımızda temel ihtiyaçlarımızı alabiliyoruz sadece, fazlasını değil. Annem bazen acil bir ihtiyaç olduğunda komşulardan borç alıyor.”

Fatma Hanım> - § 1 referans kodlu [8,00% Kapsama Alanı]

“Hayır ama babama çok az maaş veriyor patronu. Zaten babamda şikayetçi bu durumdan. Sabahtan akşama kadar çalışıyor, saat yedide gidiyor altıda dönüyor, hatta altı buçuk oldu şimdi. Yani yirmi dört saate yakın çalışıyor ama bin beş yüz

geliyor ayda, çok az. Bazı şeylerimiz yetişemiyor, bir de üç kardeşiz. Öyle işte, bir dernek Allah razı olsun yardım ediyor bize.”

3.2.4.3. Park ve Spor Alanlarına Erişim

Gençlere park ve spor alanlarına erişim noktasında sorular yöneltildiğinde; gençlerin büyük çoğunluğu parka erişme noktasında sıkıntı yaşamadıklarını fakat spor alanlarına erişmekte sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yaşadıkları yerlerde spor salonlarının olmadığını ve spor yapmak için evden çıksalar bile bunu yaşanan yerde hoş karşılanmadığını dile getirmişlerdir:

İpek Hanım> - § 1 referans kodlu [3,85% Kapsama Alanı]

“Park bizim orda yok ama okulun bahçesi var, orda yapılmış bir park var. Spor salonlarına ulaşım noktasında sıkıntı yaşıyoruz. Mesela ben şimdi bizim mahalleden spor salonuna gidiyorum diye çıksam pek hoş karşılanmaz.”

Sevgi Hanım> - § 1 referans kodlu [2,70% Kapsama Alanı]

“Evet sıkıntı çekiyorum. Çünkü yaşadığım yerde hiçbiri yok. Ben de bunun için konum değiştiremiyorum, bunlardan hiçbir şekilde faydalanamıyorum diyebilirim.”

Yusuf Bey, düzenli olarak spor yapmak istediğini belirtmiş fakat imkânlar ve maddi kaynaklar kısıtlı olduğu için bunu aklından bile geçiremediğini ve başka bir alternatif olarak yürüyüşe çıktığını belirtmiştir:

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [4,16% Kapsama Alanı]

“Park evimize yakın ama biz parka gitmiyoruz zaten. Spor alanlarına ulaşmakta güçlük yaşıyoruz ama evet. Ben mesela çok isterdim bir spor salonuna gidip düzenli olarak spor yapayım her gün ama her şey o kadar çok pahalı ki bunu aklımdan bile geçiremiyorum, işte bazen en fazla yürüyüşe çıkıyorum.”

Züleyha Hanım diğer görüşmecilerden farklı olarak, park ve spor alanları gibi mekanlara gitmediğini, okuldan çıktığında akşam olduğunu, bu sebeple vaktinin de olmadığını ayrıca kadın cinsiyetinden ötürü akşam tek başına bu mekânlara gitmediğini belirtmiştir:

Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [8,65% Kapsama Alanı]

“Park ve spor alanları gibi yerlere pek gitmediğim için (gülüyor) dışlanma gibi durumlarla da karşılaşmıyorum. Normalde vaktim pek olmuyor ya da gitsem bile tek başıma gitmek istemiyorum. Tek başıma gidip ne yapabilirim ki(gülüyor)? Okuldan

dört gibi çıkıyorum, dört buçukta evde oluyorum. Yemektir, anneme yardım etmektir... Sonra da akşam oluyor zaten, akşam da tek başıma çıkamam zaten kız başıma. Erkek kardeşim çıkıyor genelde ama ben çıkamam. Onunla birlikte de asla çıkamam. Çünkü o hep kendini düşünüyor. Bir de kötü bir arkadaş çevresi var. Annem kardeşimi evde tutmaya çalışsa da arkadaşları ulaşıyor ona bir şekilde. Arkadaşlarının fikri okumak değil ve sürekli okumak boş diyerek çocuğa aşıyorlar. Kardeşimde onlardan etkileniyor tabii. Ne zaman dışarı çıksa ve sonra eve gelse bambaşka bir insan oluyor.”

3.2.4.4. Toplu Taşıma Hizmetlerine Erişim

Gençlere toplu taşımaya erişim noktasında yaşadıkları sorunlar üzerine sorular yönlendirildiğinde; toplu taşıma saatlerinin kısıtlı olduğunu, toplu taşımanın yetersiz olduğunu ve iyi koşullarda hizmet vermediğini, buna ek olarak gençlerin bir kısmının toplu taşımayı ücretinden dolayı tercih etmediğini onun yerine bir yere ya yürüyerek ya da bisiklet ile gittiklerini belirtmişlerdir:

Ayşe Hanım> - § 1 referans kodlu [8,56% Kapsama Alanı]

“Bizim yaşadığımız yerde toplu taşıma olanakları çok kısıtlı hatta hiç yok diyebiliriz. Küçük bir yerde yaşıyoruz. Büyük bir yerde yaşamadığımız için şehir içi otobüsleri yok, sadece belediye arabası var oda bizi Mardin’e gidip götürebiliyor, bu da çok kısıtlı oluyor. Hani düşünsenize böyle belli bir insanı bir minibüse koyuyorlar, o şekilde oluyor.”

Elif Hanım> - § 1 referans kodlu [5,24% Kapsama Alanı]

“Toplu taşıma araçları sayısı çok az ve çok geç geliyorlar. Okula ve işe giderken geç kalıyorum ya da çok fazla kişi alıyorlar.”

Sevgi Hanım> - § 1 referans kodlu [5,20% Kapsama Alanı]

“Toplu taşıma olanaklarının düzgün bir şekilde sağlanabildiğini düşünmüyorum. Zaten ben Midyat’ta ama Dargeçit köyüne yakın oturuyorum. İlçeden diğer ilçeye giden dolmuşları kullanıyoruz ama onların da tam belirli bir saati ve düzeni olmadığı için onlardan da düzgün ve yeteri bir şekilde faydalanamıyoruz.”

Mehmet Bey, Yusuf Bey ve Züleyha Hanım ayrıca toplu taşımayı maddi imkânların yetersiz olduğundan ötürü de kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Mehmet Bey ihtiyaç

durumunda alternatif olarak bisiklet kullanmayı tercih ettiğini, Yusuf Bey, yürüdüğünü, Züleyha Hanım ise gerektiğinde dolmuş kullandıklarını belirtmiştir:

Mehmet Bey> - § 1 referans kodlu [6,43% Kapsama Alanı]

“Hasta olduğumuzda filan şehir içi otobüsler zamanında bizi istediğimiz yere ulaştıramıyor. Ben ve kardeşlerim maddi anlamda sıkıntı çekiyoruz toplu taşımaya ulaşmakta. Maddi anlamda sıkıntı çektiğimiz için bisiklet almıştık, her yere onunla gidiyoruz.”

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [1,66% Kapsama Alanı]

“Toplu taşıma oldukça fazla Midyat’ta ama ben çoğunlukla yürümeyi tercih ediyorum. Çünkü toplu taşıma ücreti de fazla.”

Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [2,28% Kapsama Alanı]

“Toplu taşımadan aslında hiç faydalanamıyorum ücretinden dolayı. Ailemizdeki kimse de kullanmıyor. Nusaybin’e, köye filan gitmek istediğimizde de dolmuş kullanıyoruz. Zaten 3 ayda bir ya gidiyoruz ya da gitmiyoruz.”

3.2.5. Maddi Kaynaklar Boyutu Üzerine Görüşler

Gençlerle yapılan görüşmeler neticesinde maddi kaynaklar boyutu üzerine gençlerin vermiş oldukları cevaplar, “Maddi Durumların Yaşamlarına Etkileri” alt boyutu altında aşağıda verilmiştir:

3.2.5.1. Maddi Durumlarının Yaşamlarına Etkileri

Gençlere maddi durumlarının yaşamlarını nasıl etkilediği noktasında sorular sorulduğunda; maddi anlamda geçinemediklerini, bir kısmının okul tatil olduğunda yazın ailesine destek olmak adına işyerinde çalıştığını, okul zamanı kitap gibi ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çektiklerini, sosyal ilişkilerinin maddi yoksunluklar sebebiyle sekteye uğradığını ve hayâllerini gerçekleştirme noktasında sıkıntılar yaşadıklarını belirtmektedirler.

Ayşe Hanım, maddi anlamda sıkıntılar yaşadığını ve eve giren gelir ile sadece temel ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtirken; İpek Hanım da ortalama bir gelire sahip olduklarını ve ailedeki hane sayısı ile eve giren gelir arasında ters bir orantı olduğunu belirtip yine de bir şekilde geçindiklerini dile getirmektedir:

Ayşe Hanım> - § 1 referans kodlu [6,21% Kapsama Alanı]

“Hane içi geliri noktasında tabii ki sıkıntı yaşıyorum. Sonuçta bende bir üniversite mezunuyum, çalıştığım bir iş yok. Düşünsenize mesela bi emekli maaşı alıyoruz ve ama bunu sadece giderlerimize veriyoruz, kendi ihtiyaçlarımızı zar zor karşılayabiliyoruz.”

İpek Hanım> - § 1 referans kodlu [4,45% Kapsama Alanı]

“Biz 10 kişilik bir aileyiz, o gelir 10 kişiye bölündüğü için maddi imkânlarımız kısıtlı biraz, o kadar da iyi değil aslında. Genel şekilde bize yetiyor yani, yani yaşıyoruz işte. Ortalama bir geçim, ortalama bir gelir seviyesi söz konusu.”

Elif Hanım ve Sevgi Hanım maddi anlamda güçlük çekmelerine ek olarak aynı zamanda okuyorken mecburi olarak bir işyerinde çalıştıklarını da belirtmişlerdir. Sevgi Hanım çalışmak yerine eğitimi için ek bir şeyler yapmak istediğini fakat buna maddi durumunun yeterli olmadığı ve işyerinde çalışmak durumunda olduğunu belirtmiştir:

Elif Hanım> - § 1 referans kodlu [9,14% Kapsama Alanı]

“Hane içi gelirimiz ile geçinmek zor oluyor tabii, her şey çok pahalı olduğu için biraz zorlanıyoruz, bunun için okuyorken aynı zamanda çalışma gereği de duyuyorum. Kendi ihtiyaçlarımı karşılamak için mecburen çalışıyorum.”

Sevgi Hanım> - § 1 referans kodlu [6,03% Kapsama Alanı]

“Hane içi gelirimizin yüksek olduğunu söyleyemem. Ben okul açıldığında okuyan yazın da çalışan bir öğrenciyim ama eğer iyi bir durumda olsaydık belki de benim yazında çalışmama gerek kalmazdı, o zaman da kendi eğitimim için bir şeyler yapabilirdim ama öyle olmuyor işte. Yazın başka bir işte para kazanmaya çalışıyoruz.”

Fatma Hanım ve Mehmet Bey, giyim ve kitap gibi ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Fatma Hanım ayrıca üvey annesinin sağlık probleminin olduğunu ve hane içi gelirin bir kısmının tedavi sürecine gittiğine ve borç içerisinde olduklarını dile getirmektedir. Mehmet Bey ise ek olarak ailesinden okul harçlığı almadığını ve okulda arkadaş ortamında sıkıntılar yaşadığını ve kimi zaman yalan söylemek zorunda kaldığını belirtmektedir:

Fatma Hanım> - § 1 referans kodlu [8,84% Kapsama Alanı]

“Babam bize hiç eksiklik hissettirmedi. Elinden geldiğince istediğimiz şeyleri alıyor. Kıyafet olarak dernekten alıyoruz. Ben bayramdan bayrama kıyafet alıyorum. Küçük kardeşime maalesef dayanmadığı için ona almak zorundayız, babam alıyor. Bazen hocalarımız kitap istiyor, babam şu an çok borçta. Üvey annemin da galiba rahminde kanser var, babam oraya çok para verdi, şu an borçta. Kitapları alamıyorum.”

Mehmet Bey> - § 1 referans kodlu [9,86% Kapsama Alanı]

“Hane içi gelir bizde yok. Annemden istesek, annem yok diyor, sıkıntı çekiyoruz diyor, çok nadir verir hatta hiç vermez. Annem parayı da ev için alışverişe veriyor zaten hep, kitap almak için bile zar zor istiyoruz. Mesela okula giderken de harçlık almıyorum, arkadaşlarım beni kantine çağırdığında, “Siz gidin ben sabah kahvaltı yaptım diyorum yapmasam bile. Çünkü cebimde param olmuyor.”

Mehmet Bey’e benzer şekilde Melek Hanım’da okul harçlığı olmadığı zamanlarda arkadaş ortamında teneffüslerde kantine çağırdıklarında gitmemek adına farklı alternatifler sunduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak sosyal ortamlarda maddi kısıtlılıklarından ötürü sıkıntı çektiğini şu şekilde belirtmektedir:

Melek Hanım> - § 1 referans kodlu [12,66% Kapsama Alanı]

“Okulda çoğunlukla cebimde para olmadığı için arkadaşlarım teneffüste kantine çağırdığında “Ya boş ver, başka bir şey yapalım, yürüyelim ya da hocanın yanına gidelim” diyorum ama bazı arkadaşlarım çok zorluyor ya. Mesela doğum günlerimde arkadaşlarım hep birlikte doğum günümü bir kafede kutluyorlar. Onların doğum günleri olduğunda da bende kutlamak istiyorum ama param olmuyor. Öyle zamanlarda okul harçlığımı biriktirip onları kullanıyorum, harçlığım bitince de tekrar istemiyorum annemden. Haftalık 20 TL okul harçlığım oluyor ama bazen o hafta boyunca hiç kullanmadığımda oluyor, öyle olunca tekrardan ailemden istemiyorum, benim param var diyorum.”

Gül Hanım, Ümit Bey, Yusuf Bey ve Züleyha Hanım, kendileri için bir şeyler yapamadıklarını, arkadaşları ile vakit geçirip sosyalleşmek istediklerini fakat buna maddi kaynaklarının yeterli olmadığını, hayallerinin olduğunu ve bunları gerçekleştirirken karşılaştıkları güçlükleri şu şekilde anlatmaktadırlar:

Gül Hanım> - § 1 referans kodlu [15,91% Kapsama Alanı]

“Kazandığım parayı direkt aileme veriyorum, kendime hiç almıyorum. Aslında biraz kötü hissediyorum biraz da iyi. Yani aileme destek verdiğimi için gururlanıyorum

ama kendim içinde bi şeyler yapmak istiyorum, yapamadığım için kötü hissediyorum. Mesela gezmek olur, gezemiyorum. Hayalim yurt dışına çıkmaktı, gerçekleştiremediğim için üzülüyorum, abimde orda aslında, üvey abim. Onun yanına gitmek istiyorum, tatlı dükkânı var.”

Ümit Bey> - § 1 referans kodlu [13,68% Kapsama Alanı]

“Para bazen yetmiyor. Arkadaşlarımla çıkmak istiyorum bazen kafeye filan, çıkamıyorum. Ben pek fazla sıkıntı yaşamıyorum, alışmışım yani. Pek fazla para harcamayı da sevmiyorum zaten ama kardeşlerim bazen sıkıntı yaşıyorlar. Bazen bi şeyler almak istiyorlar ama alamıyorlar. Mesela sekiz yaşındaki kardeşim bazen özeniyor, bebek, oyuncak filan almak istiyor ama alamıyor. Kızdır ya, her şeyi istiyor.”

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [14,72% Kapsama Alanı]

“Hane içi gelirimiz çok az ne yazık ki ve bu da genç olarak yaşamımı olumsuz yönde etkiliyor. Yani arkadaşlarımla görüşemiyorum hiç. Geçenlerde yıllardır görmediğim bir arkadaşım aradı, Midyat’a geliyorum görüşelim diye. İnanın o kadar çok istemiştım ki görüşmeyi ama cebimdeki paraya bakınca gitmek istemedim, bir bahane buldum ve görüşemeyeceğimi, müsait olmadığımı söyledim. Bazen çok oluyor böyle ve hep aynı bahane. Misafir geldi, hastayım falan... Bunun dışında yapmak istediğim o kadar çok şey var ki... Mesela çok büyük bir kütüphane hayalim var ileride ama gel gör ki kitap fiyatları çok fazla, alamıyorum ve genelde kütüphaneden ödünç alıp iade ediyorum sonra. Yurt dışına çıkmak çok istiyorum mesela. Bir de yüksek lisansa başlamak. Akademisyen olmak çok isterdim fakat ailem bir an önce iş bulup çalışmamı istiyor. İnanın istediğim halde KPSS çalışıp atanma ihtimalini bile düşünemiyorum, kaldı ki çalışayım. Para yok, aileme destek olup bir an önce iş bulup işe başlamak zorundayım ve bu bir istek değil şart benim için, zorunluluk hatta.”

Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [2,18% Kapsama Alanı]

“Çok fazla etkiliyor. Mesela nasıl söyleyeyim. Bende gezmek istiyorum ama gezemiyorum, tozamıyorum. Hiç eşit değilim bence. Onlar istediklerini alabiliyorlar, yiyorlar, içiyorlar. Benim hiç öyle şeyim yok.”

3.2.6. İstihdam Boyutu Üzerine Görüşler

İstihdam boyutu üzerine gençlerin yaşamış olduğu sosyal dışlanma deneyimleri “Çalıştıkları İşyeri ve Özellikleri, İşyerinde Çalışmanın Etkileri, Çalıştıkları İşyerlerinde Karşılaştıkları Sıkıntılar” gibi üç alt tema altında verilmiştir. Bu alt temalar altında metin içi kodlamalar aşağıdaki gibi olmaktadır:

3.2.6.1. Çalıştıkları İşyeri ve Özellikleri

Gençlere istihdam boyutu kapsamında çalıştıkları işyerinin özellikleri sorulduğunda; hem fiziksel hem de ruhsal anlamda yorulduklarını, çalıştıkları yerden hak ettiklerinin altında bir maaş aldıklarını fakat yine de buna rağmen maddi kaygılarından ötürü çalışmak zorunda hissettiklerini, çalışma ortamında üslup problemi olduğunu ve kendi işini yapamayıp mecburen bu işyerinde çalışmak zorunda olduklarını, aldıkları maaş ile de ailelerine destek olduklarını ve kişisel ihtiyaçları olduğu takdirde ailelerinden destek aldıklarını bildirmektedirler:

Elif Hanım> - § 1 referans kodlu [9,73% Kapsama Alanı]

“Şu anda mağaza işinde çalışıyorum. İşim müşterilerle ilgilenmek, satış yapmak. İş beni yorduğu için zorlanıyorum, bir de insanlarla uğraşmak daha da yorucu oluyor. Bazen canım çok sıkın oluyor hem bedenen hem de zihnen yorucu bir iş.”

Gül Hanım> - § 1 referans kodlu [1,12% Kapsama Alanı]

“Garsonluk yapıyorum pastanede. Sipariş alıp hazırlıyorum. Günlük alıyorum maaş, günlüğüm 50 lira oluyor sadece. Valla burda insanı kandırıyolar para vermiyolar ama yine de mecbursun ya çalışmaya, ailene destek olmak istiyorsun az da olsa...Öyle işte.”

İpek Hanım> - § 1 referans kodlu [11,56% Kapsama Alanı]

“Şu an bir tekstilde çalışıyorum ve görevimi yapamamaktayım. Aslında bir öğretmen adayı olmakla birlikte atanma durumu olmadığı takdirde istihdam durumu mesleğimin dışında meslekler oluyor. Böyle bir yerde çalışmak... İşimden şöyle bahsedeyim. Kalite kontrolcüyüm. Genelde tekstil durumu olduğunda farklı işlerde çalıştırıyorlar zaten. Kendi işimi yapmadığım için ister istemez üzülüyorum. Şöyle söyleyeyim; üslup konusu söz konusu olduğunda iğrenç bir ortam. Eğitim ilköğretim ve üslubu sadece bağırma ve çağırma ibaret olan insanlarla çalışıyorum, o şekilde pek de iyi hissettirdiği söylenemez ama mecburum hani.”

Mehmet Bey> - § 1 referans kodlu [12,17% Kapsama Alanı]

“Her sabah 1 saat pastanede çalışıyorum, eskiden garsonluk yapıyordum, sipariş alıp götürüyordum evlere. Şu an ise hem hafta içi hem de hafta sonu günlük 5 saat çalışıyorum aynı yerde artık poğaçaya, simit pişiriyorum, fırına bakıyorum. İş oldukça patron çağırıyor. Sabah 4-5 gibi işe gidiyorum. Saatlik bazen 20 bazen 30 veriyor patron. Aldığım parayı aileme veriyorum hep, bazen kitap ya da ayakkabı gibi şeyler lazım olduğunda 100-200 lira kendime alıyorum.”

3.2.6.2. İşyerinde Çalışmanın Etkileri

Gençlere bir işyerinde çalışmanın yaşamlarını ne yönde etkilediği sorulduğunda; kimi genç çalıştığı için mutlu hissettiğini belirtirken kimisi ise güzel hissetmediğini, değersiz hissettiğini ve maddi kaygılarından ötürü mecbur olduğu için bu işyerine gittiğini belirtmektedir:

Gül Hanım, ailesine destek olduğunu düşündüğü için çalışmanın onu mutlu ettiğini belirtmektedir. Aynı şekilde Mehmet Bey ise çalıştığı işin eğitimini etkilemediğini belirtmektedir:

Gül Hanım> - § 1 referans kodlu [4,75% Kapsama Alanı]

“Garsonluk yapıyorum pastanede. Böyle bir işte çalıştığım için güzel, mutlu hissediyorum. Çünkü aileme destek olmayı seviyorum.”

Mehmet Bey> - § 1 referans kodlu [0,94% Kapsama Alanı]

“Çalıştığım iş eğitimimi etkilemiyor.”

Gül Hanım’ın aksine Sevgi Hanım; çalıştığı yerde mutlu olmadığını, burada çalışırken kişinin duygu ve düşüncelerinin hiçbir anlam ifade etmediğini ve bu durumunda kendisini değersiz hissetmesine sebep olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

Sevgi Hanım> - § 1 referans kodlu [7,56% Kapsama Alanı]

“Eğitim şu an depremden dolayı online olduğu için tekstilde çalışıyorum. Böyle bir yerde çalışmakta bana güzel hissettirmiyor çünkü orda aklın, fikrin, düşüncelerin, hislerin hiçbir şey önemli değil. Sabah git işini yap akşam eve gel sadece bu. Bu da bana beni değersiz hissettiriyor yani değersiz hissettirdiği için de orda çalışmak çok da hoşuma gitmiyor, sadece parası için gidiyorum diyebilirim.”

3.2.6.3. Çalıştıkları İşyerlerinde Karşılaştıkları Sıkıntılar

Gençlere çalıştıkları işyerinde yaşadıkları sıkıntılar sorulmuştur. Gençler yaşadıkları sıkıntıları ise güvenlik, izin ve ücret konusunda değerlendirmişlerdir. Gençlerin en çok yakındıkları sorunlar; ücretlerin ve izinlerin az oluşu olmaktadır. Gençler genel olarak çalıştıkları yerde güvende hissetmektedirler:

Elif Hanım, Gül Hanım ve İpek Hanım, çalıştıkları yerde güvende hissettiklerini, izin günlerinin ve aldıkları maaşın az olduğunu şu sözlerle ifade etmektedirler:

Elif Hanım> - § 1 referans kodlu [6,28% Kapsama Alanı]

“Güven sıkıntısı yaşamıyorum ama ücret az bu devir için. İzin günleri de az, iki haftada bir. Haftada bir gün olması gerekir bence çünkü yorucu oluyor.”

Gül Hanım> - § 1 referans kodlu [8,39% Kapsama Alanı]

“Hiçbir sıkıntı yaşamıyorum. Az para alıyorum ama idare eder. Patronumu seviyorum ama bir tane gıcık bir çocuk var. Yaptığı yanlış şeyleri benim üstüme atıyor. Onun dışında bir sıkıntım yok, genel olarak güvende hissediyorum ama izin günlerimde az.”

İpek Hanım> - § 1 referans kodlu [8,83% Kapsama Alanı]

“İş güvenliği söz konusu olunca; ortalama bir iş güvenliği söz konusu. İzin konusunda da ya tabii ki bu işyerinde izinler öyle her şekilde verilmiyor, hani mecburiyetten mesela mülakat durumum oldu mesela, okulla ilgili bir durum oluyor ya da hastane durumu oluyor mesela, hani işyerinden izin almam gerekiyor. Bunlara dahi şey oluyor, diyorlar ki bir saatlik izin veririm ama bütün gün veremem gibi durumlar söz konusu oluyor. Ücret desen iki kuruşa çalışıyoruz zaten.

Sevgi Hanım’da bu noktada Elif, Gül ve İpek Hanım gibi aldığı maaşın az olduğunu belirtmektedir. Ek olarak asgari ücretin altında maaş aldığını ve hiç kimsenin asgari ücretin altında çalışmaması gerektiğini düşünmektedir ve bu düşüncelerini şu şekilde ortaya koymaktadır:

Sevgi Hanım> - § 1 referans kodlu [6,69% Kapsama Alanı]

“Ben ücret konusunda hiçbir işçinin asgari ücretin altında çalışmaması gerektiğini düşünüyorum ama maalesef kendim de çalıştığım yerde asgari ücretin altında çalışıyorum ve bunun da haksızlık olduğunu düşünüyorum. Sonuçta sen sabahtan

akşama kadar orda çalışıyorsun ve kazandığın para bile asgari ücretin altında ve bunu da bir haksızlık olarak görüyorum.”

Mehmet Bey ise Elif, Gül, İpek ve Sevgi Hanım’ın aksine patronunu ücret konusunda cömert bulmakta fakat sadece bazen maaşının geciktiğini belirtmektedir. Buna ek olarak yine diğer gençlerin aksine izin konusunda da sıkıntı yaşamadığını ve istediği zaman izin alabildiğini şu şekilde aktarmaktadır:

Mehmet Bey> - § 1 referans kodlu [5,59% Kapsama Alanı]

“Patronum cömert biri, hatta saatlik 20 ya da 30 yerine, işine geliyorsa bazen 50 veriyor. Sadece maaşımı geciktiriyor bazen o zamanlar sıkıntı yaşıyorum. İzin konusunda da sıkıntı yaşamıyorum, istediğimde izin veriyor.”

3.2.7. Eğitim Boyutu Üzerine Görüşler

Eğitim boyutu üzerine gençlerin yaşamış olduğu sosyal dışlanma deneyimleri “Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Dışlanma-Ayrımcılık Durumları, İnternete, Kütüphanelere ve Gerekli Ders Çalışma Ortamına Erişim” gibi iki alt tema altında verilmiştir. Bu alt temalar altında metin içi kodlamalar aşağıdaki gibi olmaktadır:

3.2.7.1. Eğitim Sürecinde Karşılaşılan Dışlanma-Ayrımcılık Durumları

Gençlere eğitim sürecinde karşılaştıkları dışlanma/ayrımcılık durumları sorulduğunda; okulda öğretmenleri tarafından ırkçılık temelli dışlanmaya maruz kaldıklarını ve yine öğretmenlerin öğrenciler arası ayırım yaptıklarını, maddi kaynaklarının yetersizliklerinden ötürü okulda sosyal çevrelerinde dışlandıklarını dile getirmişlerdir.

Ayşe Hanım ve Sevgi Hanım, okulda öğretmenleri tarafından etnik kimliklerinden ötürü dışlamaya maruz kaldıklarını, öğretmenlerinin zorunlu doğu görevlerinden ötürü burada çalıştıklarını ve bir an önce uzaklaşmak istediklerini belirtmişlerdir:

Ayşe Hanım> - § 1 referans kodlu [8,17% Kapsama Alanı]

“Eğitim sürecimde üniversite okurken ayrımcılık demeyelim de daha çok böyle bir ırkçılık ile karşılaştım. Yani böyle insanları dışlama... Yani Kürt olduğum için Kürtleri hor görme, sevmeme... Halbuki biz böyle bir ayrımcılık yapmadık hiçbir zaman, yani benim Kürt de Türk de arkadaşım var ama öyle insanlar oldu yani karşılaştım dışlama ile.”

Sevgi Hanım> - § 1 referans kodlu [11,90% Kapsama Alanı]

“Eğitimde benim birkaç Türk hocam olmuştu, biz Kürtlere ders anlatmak istemediklerini söylüyorlardı. Doğu görevi zorunlu olduğu için burada olduklarını, bittiğinde direkt Batı’ya gideceklerini söylüyorlardı. Bence bu da bizi Batı’dan ayırmalarına sebep oluyordu yani bizi Batı’dan ayırmaları da doğru bir şey değildi ve o hocaların bize yeterince bir şeyler öğretebildiklerini katabildiklerini düşünmüyorum. Çünkü zorunlu olarak gelmişlerdi oraya kendi görevlerini düzgün bir şekilde yapıp bize bir şeyler katmak için değil ve bence bu da bir ayrımcılıktı, hatta insanda kötü etki yaratacak kadar iğrenç bir ırkçılık diyebilirim.”

Burak Bey, Fatma Hanım ve Melek Hanım, okulda öğretmenlerinin öğrenci kayırdıklarını ve bu sebeple dışlanmaya maruz kaldıklarını dile getirmektedirler:

Burak Bey> - § 1 referans kodlu [9,20% Kapsama Alanı]

“Sekizinci sınıftayken hocalar çok ayrımcılık yapıyordu. Bende kendimi çok fazla tutamıyordum. İki kere şişe fırlattım hocaya sinirden, hoca ayrımcılık yapıyordu. Doksan almam gereken sınavdan 20 veriyordu. Dedi, kopya çekmişsin. Şişenin içinde buz vardı, bende sinirden aldım, hocaya fırlattım.”

Fatma Hanım ayrıca, maddi anlamda sıkıntılı olduğu durumlarda arkadaşlarının kendisine destek olduğunu belirtmiştir:

Fatma Hanım> - § 1 referans kodlu [5,31% Kapsama Alanı]

“Bir hoca vardı, onu hissediyordum. Birkaç öğrenci vardı, onlarla daha çok ilgileniyordu ama eskiden artık bizimle de ilgileniyor. Arkadaşlarımla aram iyi. Okulda kantine gittiğimizde bazen bende olmadığında arkadaşlarım bana destek oluyor.”

Bunlara ek olarak Melek Hanım’da aksine arkadaşlarıyla sorunlar yaşadığını, arkadaşlarının birtakım suçları kendisinin üzerine attıklarını dile getirmektedir:

Melek Hanım> - § 1 referans kodlu [21,55% Kapsama Alanı]

“Eskiden bir rehber öğretmenim vardı, bazı sıkıntılar yaşadım ama vefat ettiği için hakkında konuşmak istemiyorum. Arkadaş ortamlarını sevmiyorum, kaçıyorum hep. Bir keresinde bir arkadaşımızın doğum gününü kutlayacaktık, markete gittik. Sonra arkadaşım pasta aldı, başka bir şeyler daha aldı. Bizde kaşık, çatal yoktu. Kız sonra kaşık ve çatalı gizlice cebine koydu. Ben, “Asla öyle bir şey olmayacak dedim.” Ben öyle bağırınca markettekiler de bize bakıp ne oldu, diye sordular. Ben de bir şey

olmadığını söyledim ve biz bunları da geçirelim kasadan dedim. Sonra o arkadaşım da iletişimi kestim. Bazen de bazı arkadaşlarımın arkamdan konuştuğunu duyuyordum başkalarından ama sorduğum zaman öyle bir şey olmadığını söylüyorlar. Mesela sınavlarda kopya çekip kopyayı benim masamın üstüne koyuyorlar, kafamı bir çeviriyorum, kopya kâğıdı masamın üzerinde oluyor. Bende çoğu zaman kendimi savunamıyorum. Nasıl savunayım ki, söyleyecek bir şey kalmıyor. Arkamda hiç arkadaşım olmadığı için de hocamla konuşup haksız olduğumu söyleyemiyorum ama hocam yine de sınav kâğıdımı olduğu gibi okuyor, sıkıntı olmuyor.”

Diğer gençlerin aksine İpek Hanım, Mehmet Bey ve Ümit Bey hem arkadaşları hem de öğretmenleriyle eğitim sürecinde hiçbir ayrımcılık durumu ile karşılaşmadıklarını, sosyal ortamlarında arkadaşlarıyla birbirlerini anlayışla karşıladıklarını ve birbirlerine destek olduklarını dile getirmişlerdir:

İpek Hanım> - § 1 referans kodlu [7,26% Kapsama Alanı]

“Eğitim süresince herhangi bir ayrımcılıkla karşılaşmadım. Çünkü; Mardin’de okudum, hani geneli yurtdışında olan hocalarımız da vardı, başka yerlerden de. Ayrımcılık yaşamadım hatta tam aksine bize gösterilen ilgi farklıydı. Hani okuduğum bölüm -Felsefe olması- gerekçesiyle tartışma ortamı vardı hep, fikirler hoş görülürdü, hangi fikir olursa olsun size farklı bir gözle bakılmıyordu.”

Mehmet Bey> - § 1 referans kodlu [5,36% Kapsama Alanı]

“Eğitim sürecimde bir ayrımcılıkla karşılaştığımı söyleyemem. Öğretmenlerimle aram iyi, arkadaşlarımı da ben seçiyorum. Arkadaşlarım iyi, maddi anlamda durumu fakir olan, orta olan, zengin olan arkadaşlarım var.”

Ümit Bey> - § 1 referans kodlu [10,68% Kapsama Alanı]

“Hayır, karşılaşmadım. Okuldaki arkadaşlarımızla birbirimizin durumlarını biliyoruz hep. Mesela biri kantine gitti, onda yok, biz destek oluyoruz. Kimde para olursa o alıyor. Durumu mesela bizden iyi olanlar var, kantine filan gittiğimizde arada onlar yapıyor bi şeyler. Biz arkadaş ortamında sıkıntı yaşamıyoruz.”

İpek Hanım, Mehmet Bey ve Ümit Bey’in aksine Yusuf Bey, eğitim sürecinde dışlanma durumları ile karşılaştığını dile getirmiştir. Yusuf Bey okulda sosyal çevresi tarafından maddi yetersizliklerinden ötürü dışlandığını dile getirmiştir. Yusuf Bey sosyal arkadaş ortamının olmayışını maddi durumu ile ilişkilendirmektedir:

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [26,99% Kapsama Alanı]

“Evet karşılaşmıştım. İlkokul, ortaokul ve lise yıllarımda da maddi durumumuz olmadığı için babamdan hiçbir zaman harçlık almamıştım, diğer kardeşlerimde hiçbir zaman almadı bu arada. Biz harçlıksız okula giden çocuklardık. Ben hatırlarım sınıfta arkadaşlar harçlıklarını birleştirip kantine inip bir sürü şey alıp ortaya koyup yerlerdi hep beraber. Bir nevi piknik gibi. Benim param olmadığı için hep teneffüslerde kaybolurdum. Tuvalet falan, kaçırdım bir yerlere işte. Bu çok kötüydü işte, arkadaşlarım belki de fark ediyorlardı, çünkü artık bana teklif de etmemeye başlamışlardı param olmadığı için. O zaman dışlandığımı hissetmişim işte. Onun dışında beden derslerimiz olurdu spor salonunda. Hocamız temiz bir spor ayakkabı, temiz bir eşofman takımını giymemizi isterdi her zaman. Ben temiz ikinci bir ayakkabım olmadığı için nefret ederdim beden dersinin olduğu günlerden. Bir çocuk beden dersinden nefret eder mi hiç ya. O zamanlarda karşımızdaki sitede oturan bir komşumuz bize destek olurdu, kendi çocuğunun giymediği ya da küçüldüğü şeyleri bize verirdi böyle çuval yapıp. Ben hatırlarım, o çuval geldiği gün heyecanla altı kardeş hep birlikte o çuvalı yırtarcasına açardık, ayakkabı da vermişti komşumuz, biraz eskiydi ama giyilebilir durumdaydı. İşte o ayakkabıyı silip temizleyip beden dersinde giyerdim. Üniversite yıllarımda da benzerlerini yaşadım, sosyal ortamım çok olmazdı çünkü o ortama girildiğinde illaki kantine girilip çay kahve içiliyor, o yüzden sınıfta takılırdım genelde ya da yapacak başka bir şey bulurdum. Çok şükür burs alıyordum ama onu da işte KYK’ da kaldığım için yurt ücretine ve kişisel bakım vs. gibi ihtiyaçlara harcıyordum. Çok nadirdir arkadaşlarımla bir kafede oturduğum. Para yoktu işte, zar zor bursumla geçiniyordum, ailemden de asla para isteyemedim, onlar lazımsa söyle, derdi her zaman ama ben param olmasa bile var derdim, sıkıntıya sokmak istemiyordum ailemi çünkü.”

Züleyha Hanım tüm görüşmecilerin aksine, aile ortamında baba sevgisini hayatı boyunca hissetmediği için sevgi hissi konusunda arkadaşlarıyla eşit olmadığını, arkadaşlarının ebeveynlerinin yanlarında olduğunu fakat kendisinde böyle bir durum olmadığını dile getirmiştir, arkadaşlarının kendi aralarında iletişim kurarken kendisini düşünmeden konuştuklarını, kendisini yaptıkları plân ve faaliyetlerin dışında tuttuklarını, dışladıklarını belirtmiştir:

Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [10,20% Kapsama Alanı]

“Mesela okulumuzdaki arkadaşlarımla hiç eşit olduğumu düşünmüyorum. Onların anneleri de babaları da yanlarında, sevgi görüyorlar babalarından. Mesela ben hiç sevgi görmedim babamdan. Hep bi babalarımı anlatıyorlar, nasıl söyleyeyim, hep sevgi gördüklerini söylüyorlar. Mesela babam olmadan bir dk bile kalamam, ben babamsız ne yaparım diyorlar. Hiç bizi düşünmüyorlar. Bir de çoğu zaman sınıfta etkinlik oluyor, yerli malı yapıyorlar, birlikte geziyorlar, hiçbir şekilde bana bile sorma gereği duymuyorlar. Hani lisede hep gezip tozuyorlar ya hiç öyle bir ortamım yok benim. Okulda birlikte yürüyorlar, etkinlik yapıyorlar, ne bileyim kendilerince sohbet ediyorlar. Birlikte okul çıkışı geziyorlar, parka gidiyorlar. Bütün sınıf katılıyor ama bir kez bile istiyor musun diye sorduklarını hatırlamıyorum. Benim en yakın arkadaşım da katılıyor ama bana hiç sormuyorlar. Yaptıkları esnada soruyorlar. Gel sende katıl diyorlar ama pek önemi kalmıyor ondan sonra.”

3.2.7.2. İnternete, Kütüphanelere ve Gerekli Ders Çalışma Ortamına Erişim

Gençlerin eğitim hayatlarına, gelişimlerine fayda sağlayacak en önemli unsurlardan bazıları kütüphaneler, internet ve gerekli ders çalışma ortamlarıdır. Bu anlamda gençlerin bu ortamlara erişimine ilişkin gençlere sorular sorulduğunda maddi imkânlarından ötürü internete erişimlerinin olmadığı ve olsa bile komşuları ile ortak kullandıklarını belirtmişlerdir. Kütüphanelere erişim bakımından gençlerin çoğu erişemediklerini, kütüphane çalışma saatlerinin okulda geçirdikleri saat ile çakıştığını ve bu sebeple kütüphaneye erişemediklerini belirtmektedirler, kütüphaneye erişen genç sayısı ise oldukça azdır. Buna ek olarak gençlerin bir kısmı evde ders çalışma ortamlarının olduğunu; diğer kısım ise olmadığını belirtmektedir. Evde ders çalışma ortamı olmayanlara bunun sebebi sorulduğunda; eve çok misafir geldiği, kardeş sayısının fazla oluşu ve ev içi sorumluluklarından ötürü ders çalışmaya odaklanamadıklarını belirtmektedirler:

Burak Bey> - § 1 referans kodlu [10,51% Kapsama Alanı]

“Evimizin alt katında kuzenlerim var, onlarla ortak interneti kullanıp ödüyoruz. Kütüphaneye erişmekte sıkıntı yaşıyorum. Daha doğrusu yetişemiyorum gitmeye. Güvercinlerin yemini veriyorum, geliyorum kendim yemek yiyorum sonra yine gidiyordum işe berbere. Evde ders çalışma ortamım var ama çalışmıyorum, spor okuluna gideceğimden dolayı.”

Fatma Hanım> - § 1 referans kodlu [4,45% Kapsama Alanı]

“Benle öz kardeşim aynı odada kalıyoruz, zaten çok odaya girmiyor. Ders çalışma ortamım var. Evde internetimiz var, babam bizim için çekti. Kütüphanelere istediğimde gidiyorum. Çok sıkıntı yaşayamıyorum.”

Gül Hanım> - § 1 referans kodlu [9,55% Kapsama Alanı]

“Hayır, yaşamadım. Evde internetimiz yok ama telefona yüklediğimiz var, oradan faydalanıyorum. Kütüphaneye çok gitmiyorum, gidersem de bir hikâye kitabı alıyorum, o kadar. Evde ders çalışma ortamım da var. Bir dernek çalışma masası getirmişti, kullanıyoruz.”

İpek Hanım, yaşadığı yerde internet ve kütüphaneye erişimi olmadığı için konum değişikliği yaptığını dile getirmiştir. Yaşadığı yerdeki kütüphane eksikliğinin giderilmesi adına gerekli kurumlarla iletişime geçip bu sorunu çözebilmek adına uğraş vermekte olduğunu şu sözlerle dile getirmektedir:

İpek Hanım> - § 1 referans kodlu [10,57% Kapsama Alanı]

“Yaşadığım yerde hem internet hem de kütüphane olmadığı için onun sıkıntısını ben yaşıyorum şu an. Sınav sürecindeyim ve çalışma salonu lazım. Çünkü evde çalışmıyoruz, kütüphane için ya Mardin’e gitmem ya da çok yol gitmem gerekiyor Midyat’taki için. Bu şekilde olduğu için bir kısıtlanma durumu oluyor benim için ama bence geliştirilebilir çünkü ilçe Milli Eğitim Müdürü’ne başvurucuz. Okuldaki lojmanı kütüphaneye çevirmek için. Bu durum eğitimimi şu şekilde etkiliyor: Üç yıldır KPSS’ ye çalışıyorum. Ev ortamı olduğu için misafir geliyor, şu geliyor, bu geliyor ve tabii ki olumsuz etkilenmem söz konusu.”

Mehmet Bey> - § 1 referans kodlu [8,72% Kapsama Alanı]

“İnternet konusunda çok fazla sıkıntı yaşıyorum. Çözemediğim soruların çözümü için video izlemem gerekiyor ama internet olmadığı için izleyemiyorum. Komşudan internet şifresi aldık ama o da çok iyi çekmiyor. Kütüphanelere erişebiliyorum, o konuda sıkıntı yaşamıyorum. Evde gerekli ders çalışma ortamım var, ortam konusunda sıkıntı yaşamıyorum.”

Melek Hanım’da internet erişimi kısıtlı olduğu için ders çalışabilmek adına gerekli performansı gösteremediğini dile getirmekte ve bu konu kendisini kaygılandığı için çalışmak adına hiçbir şey yapamadığını şu şekilde dile getirmektedir:

Melek Hanım> - § 1 referans kodlu [22,09% Kapsama Alanı]

“Buraya yeni bir kütüphane açıldı ama o kadar çok dolu oluyor ki gidemiyorum o yüzden, yetersiz buluyorum. Evde de internet yok, internet olmadığı için çok sıkıntı yaşıyorum. Mesela Matematikte çok eksiklerim var, sevdiğim hocaların ders anlatımlarını dinlemek istiyorum ama dinleyemiyorum. Sınavlarda internetten o hocaları dinleyerek tüm soruları çözebilirim aslında ama olmuyor. Mesela bir kez Edebiyat dersinden anlayamadığım çok fazla konu vardı, internette bazı hocaları dinlemiştim ve her şeyi anlamıştım. Annem telefonu kapanmasın diye lira yüklüyor, ondan 1 GB internet kendime ayırıp kullanabiliyorum sadece. Böyle açıp azıcık bakıp kapatıyorum hemen. Evde çalışma ortamı yok. Bir tane Felsefe öğretmeni var, akşamları kardeşlerim haftanın 3 günü onun yanına gidiyorlar sohbete, dini sohbetler oluyor genellikle. Bazen Kur’an-ı Kerim’de okuyorlar. Ben ve annem evde kalıyoruz, öyle olunca ders çalışma masası bana kalıyor, çalışabiliyorum. Ders çalışma ortamım olmadığı için kısa sürede ben bu konuyu nasıl bitireceğim diye endişeleniyorum. Öyle olunca da telaştan hiçbir şey yapamıyorum ve olmuyor deyip başka derse geçiyorum.”

Sevgi Hanım> - § 1 referans kodlu [3,37% Kapsama Alanı]

“Yaşadığım yerde internete erişim yeterince yok. Mesela burda altyapı falan hiç yok internet için heralde, o kötü mesela. Kütüphane zaten yok, ders çalışma ortamı da ne iyi ne kötü, orta.”

Ümit Bey> - § 1 referans kodlu [8,05% Kapsama Alanı]

“Kütüphane buralarda var da zaten okuldan dörtte çıkıyoruz, yürüyoruz, kütüphane beşte kapanıyor, gidemiyoruz, ben yarım saat için gitmem çalışmaya. Zaten ders çalışma ortamım evde var, okulda da etüt merkezi var. Evde internette var.”

Yusuf Bey, üniversitede okuduğu süre boyunca araştırmalarını ve ödevlerini yapamama sebebini internet ve bilgisayara erişiminin olmamasına bağlamaktadır:

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [7,13% Kapsama Alanı]

“İnternet konusunda hep sıkıntı yaşıyordum, hala da öyle. Evimizde internet yok, bağlatamıyoruz çok pahalı, sosyal medya da kullanmıyorum bu yüzden ama isterdim kullanmak. Üniversite yıllarımda da bazen araştırma yapmam gerekiyordu, genelde okuldaki bilgisayarları kullanırdım, dolu olunca da yurttaki arkadaşlarımdan ödünç alırdım. Ödünç almaktan da korkardım hatta çekinirdim hep. Bir değil iki değil... Ya elimde bozulursa napardım. İşte öyle ödevlerimi de yapamazdım çok ama bazen zorlardım bir yolunu bulup.”

Züleyha Hanım, evde küçük kardeşlerinin olmasından dolayı ders çalışma ortamının olmadığı, dolayısıyla ders çalışmadığını, çalışabilse bile psikolojik anlamda iyi hissetmeyip başarısız olacağını düşünmektedir. Başarısız olma sebebinin bir kısmını ise ailesinin eğitim konusunda ilgisiz ve bilinçsiz oluşuna bağlamaktadır ve bu noktada da diğer öğrencilerden ayrıştığını hissetmektedir:

Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [13,28% Kapsama Alanı]

“Mesela kütüphaneye gidemiyorum. Çünkü okuldan saat dörtte çıkıyorum, dört buçukta evde oluyorum, kütüphane beşte kapanıyor. Bir de ailemde çok şey yapmıyor, napacaksın falan diyor. Annem evinde sorumlulukları olduğu için evde durmamı istiyor. Aslında internete erişimim de hiç yoktu, komşudan istemiştik vermedi hiç, sağ olsun en sonunda internetin şifresini verdiler, ücret ödemiyoruz. Ders çalışma ortamım da aslında hiç yok. Şu an kış olduğu için diğer odaya geçemiyorum, soğuk. Geçtiğimde de kardeşlerim küçük olduğu için çok rahatsız ediyorlar beni. Yani pek olmuyor, gürültülü oluyor. Bir de psikolojik olarak da hiç odaklanamıyorum. Mesela alıyorum kitabı elime, bir çalışayım diyorum. Aklım hep başka yerlerde (gülüyor)... Mesela ben ne olabilirim ki diyorum, kendimi fazla küçümsüyorum. Mutlu bir ailem olsa, benle ilgilenseler, bilinçli bir ailem olsa... Yani çoğu aile çok fazla bilinçliler, okumuş, etmiş insanlar... Onlara destek olabiliyorlar, psikolojik anlamda da, ama benim asla böyle bir şeyim yok. Annemle de çok fazla konuştum mesela. Anne bak bu senelerim çok önemli, çalışmak istiyorum falan... Diyor ki seni tutan mı var diyor ama fazlasıyla da tutuyor. Ama her şeye rağmen başarmak istiyorum, her şeyi kanıtlamak istiyorum herkese.”

3.2.8. Sosyal Kaynaklar Boyutu Üzerine Görüşler

Sosyal kaynaklar boyutu üzerine gençlerin yaşamış olduğu sosyal dışlanma deneyimleri “Sosyal İlişkilerde Yaşanılan Zorluklar, Geleceğe Dair Beklentiler” gibi iki alt tema altında verilmiştir. Bu alt temalar altında metin içi kodlamalar aşağıdaki gibi olmaktadır:

3.2.8.1. Sosyal İlişkilerde Yaşanılan Zorluklar

Sosyal ilişkileri çerçevesinde yaşadıkları sıkıntıları öğrenmek adına gençlere sorular sorulduğunda genellikle aile içi ve arkadaş çevreleriyle ilgili yaşadıkları sorunları dile getirmişlerdir. Bu noktada gençler aile içi ataerkil anlayışın yaygın oluşu gibi sebeplerden ötürü aile ortamında sorunlar yaşadıkları aktarmışlardır. Arkadaş ortamında yaşadıkları

sıkıntılar ise maddi imkânların yetersizliklerinden ötürü gelişmekte ve ayrıca sağlık konusunda mevcut rahatsızlıklarından ötürü dışlanmaya maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir:

İpek Hanım> - § 1 referans kodlu [11,23% Kapsama Alanı]

“Ataerkil bir toplumda yaşadığım için ben sosyal ilişkilerimde gerçekten zorluk yaşıyorum ve kendi içime kapanan bir insan oldum. Hani normalde insanları değiştirme ya da insanlara farklı düşünceler aktarma derecesindeydim ilk mezun olduğumda. Hani bu insanlar yanlış düşünüyor, böyle düşünmeyin ya da yanlış bir fikir içerisinde değilsiniz elbette ama şu boyuttan bakabilirsiniz gibi sürekli yol göstermeyi amaçlayan bir insandım ama şu anda ataerkil bir toplum olduğu için şu an kendi içime kapanan bir insan oldum ve yaşadığımız toplum bizi gerçekten etkiliyor ve kötü hissettiriyor ister istemez.”

İpek Hanım, ataerkil bir toplum yapısı içerisinde yaşamını sürdürdüğü için sosyal ilişkilerinde sıkıntılar yaşadığını ve daha öncesinde insanlar arası ilişkilerinde yol gösterici biri iken şimdi şimdi yaşadığı toplumdaki özelliklerden ötürü içekapanık bir kişiliğe büründüğünü düşünmektedir. Mehmet Bey ise ailesi ile sorun yaşadığını ve annesinin çocukları arasında ayrımcılık yaptığını düşünmektedir:

Mehmet Bey> - § 1 referans kodlu [6,33% Kapsama Alanı]

“Sadece ailemde annemle bazen küçük sorunlar yaşıyorum. Annem 13 yaşındaki erkek kardeşimi hiçbir zaman markete, bakkala bile götürmüyor, hep ben gidiyorum. Neden o gitmiyor diye sorduğum da küçüktür kaçırabilirler, diyor. Ayrımcılık yapıyor bence.”

Melek Hanım'da ev içerisinde yaşadığı sıkıntılardan ötürü bazen kendisinde intihar etme düşüncesinin belirdiğini, sıkıldığını ve geleceği için kaygılar yaşadığını şu sözlerle ifade etmektedir:

Melek Hanım> - § 1 referans kodlu [4,67% Kapsama Alanı]

“Evdeyken intihar etmek istiyorum bazen (söylerken gülüyor), çok sıkılıyorum. Kafama kötü kötü şeyler geliyor. Tam kalkıp ders çalışacağım diyorum, başım ağrıyor ama neden ağrıdığını bulamıyorum ama çoğunlukla geleceğim beni kaygılandırıyor.”

Ümit ve Züleyha Hanım diğer gençlerden farklı olarak, sağlık konusunda yaşadıkları sıkıntıların arkadaş ortamına da yansıdığını ve bu ortamlarda sorunlarla karşılaştığını şu sözlerle ifade etmektedirler:

Ümit Bey> - § 1 referans kodlu [3,82% Kapsama Alanı]

“Benim peltekliliğim var. O yüzden arada bazı insanlar beni anlamıyor. Sadece o var, başka da sıkıntı yaşamıyorum.”

Züleyha Hanım> - § 1 referans kodlu [5,80% Kapsama Alanı]

“Mesela ben... Utanıyorum söylemeye(gülüyor). Benim gözlerimde kayma var. Bu yüzden fazla insanlarla konuşmak istemiyorum, fark ediliyor, bir şey mi düşünüyorlar, dalga mı geçiyorlar diye düşünüyorum. Çok fazla kendime dert ediyorum ve o konuda pek fazla sosyalleşemiyorum. İnsanlar benimle konuşunca bile bakmak istemiyorum (görüşme yaparken de gözlerini sürekli kaçırıp çoğunlukla yere baktığı fark edildi). O sorunum çözülse tamam. Ameliyat pahalı ama bir dernek başkanı ameliyat için destek olacağını söyledi. Randevu aldık, inşallah gidicem.”

Yusuf Bey ise sosyal ilişkilerinde yaşadığı sıkıntıların sebebini maddi durumuna bağlamaktadır. Ona göre arkadaşlarıyla yaşadığı sorunu kaynağı maddi sebeplerdir. Çünkü arkadaş ortamında, bir kafede oturup vakit geçirmek istemesine rağmen kafede yiyip içeceğini karşılayabileceği bütçesi yoktur. Bu sebeple de arkadaşlarıyla görüşmemekte ve sorunlar yaşamaktadır:

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [6,54% Kapsama Alanı]

“Sosyal ilişkilerim sıkıntılı benim hep. Bazen arkadaşlar görüşmek istiyor bir kafede vs. Param olmadığı için bir bahane bulup erteliyorum, gitmiyorum hatta daha doğrusu gidemiyorum ve sonra arkadaşlarım küsüyor, sıkıntı oluyor. Zaten artık bunu fark etmişler ki çağırıyorlar artık hiç, o zaman dışlanmış gibi hissediyorum işte. Mahallede bir arkadaşım var, onun da maddi durumu bizim gibi iyi değil, çoğu zaman onunla takılıyorum, birbirimizi çok iyi anlıyoruz.”

3.2.8.2. Geleceğe Dair Beklentiler

Gençlere gelecekte ne beklediklerine dair soru sorulduğunda; atanıp kendi işlerini yapabilmeyi, daha iyi koşullarda çalışıp daha iyi şartları olan hanelerde yaşamak istediklerini, mesleki anlamda kendi işlerini yapmak istediklerini, ekonomik anlamda hiçbir kaygılarının olmadığı rahat, düzenli yaşam istediklerini belirtmişlerdir:

Ayşe Hanım> - § 1 referans kodlu [12,70% Kapsama Alanı]

“Geleceğe dair bir beklentim var tabii ki. Her gencin hayâli olduğu gibi üniversiteyi bitirmiş bir genç olarak ben atanmayı çok istiyorum, gerçekten bu benim en büyük hayâlim. Atanmak yani... Atanıp ta böyle çok iyi yerlere gelmek istiyorum. Kendi ayaklarımın üzerinde gerçekten durmak istiyorum. Bunlar birazcık klişe sözler ama bunları bende istiyorum. Onun dışında şey var mesela. Sporu çok seviyorum. Mesela atandığım yere de büyük bir spor salonu açmak istiyorum. Tabii ki sağlıklı bir birey olarak bunu yapmak istiyorum.”

Elif Hanım> - § 1 referans kodlu [5,07% Kapsama Alanı]

“Geleceğe dair beklentim, ekonominin daha iyi olması ve bütün üniversite mezunlarının atanması, işsizlik oranının düşmesi.”

İpek Hanım> - § 1 referans kodlu [2,02% Kapsama Alanı]

“Geleceğe dair en büyük beklentim; bir an önce buralardan uzaklaşmak ve atanıp artık kendi işimi yapabilmek.”

Sevgi Hanım> - § 1 referans kodlu [2,07% Kapsama Alanı]

“Benim geleceğe dair beklentim kendi okuduğum bölümde, anestezi den atanıp kendi ayaklarımın üstünde durabilmem.”

Ayşe Hanım, Elif Hanım, İpek Hanım ve Sevgi Hanım’ın geleceğe dair ortak ve en önemli beklentisi atanıp kendi işini yapmaktır, kendi ayakları üzerinde durabilmektir. Bunlara ek olarak, Ayşe Hanım ayrıca spor yapmayı çok sevdiği için atandığı yere büyük bir spor salonu açmak istemekte, Elif Hanım ekonominin daha iyi olmasını ve işsizlik oranının düşmesini istemektedir.

Burak Bey, Fatma Hanım, Züleyha Hanım ve Mehmet Bey’in geleceğe yönelik beklentilerinin benzerlik içerdiği görülmüştür. Bu noktada Burak Bey, Fatma Hanım ve Züleyha Hanım polis olma hayâli kurarken Mehmet Bey’in de dünyayı yönetecek bir pozisyonda olmak istemesi dikkat çekicidir:

Burak Bey> - § 1 referans kodlu [7,27% Kapsama Alanı]

“Geleceğe dair berberlik istiyorum. Zaten tıraş etmeyi biliyorum. Dayımı hep ben tıraş ederdim köydeyken. Onun dışında polislik istiyorum. Bir dizi var, öğlen izliyorum, sonra akşam, sonra sabah ezanına kadar izliyorum. Ordan etkileniyorum herhalde.”

Fatma Hanım> - § 1 referans kodlu [10,18% Kapsama Alanı]

“Yani sporda falan kendimi geliştirmek istiyorum. Ben ilerde polis olmak istiyorum ama fikrim değişir mi bilmiyorum. Çocukluktan beridir polis olmak istiyorum ama bilmiyorum. Yani izlediğim filmler mi Şey yapıyor, ben kendimde o Şeyi mi görüyorum, bilmiyorum yani, küçüklükten beridir olmak istiyorum. Mesela Arka Sokaklar, biraz o Şey yaptı. Bir de bir film daha vardı, askerler falan Allah’ın yolunda Őehit oluyorlar, ben o duyguyu Şey yapmak istiyorum, o yüzden.”

Burak Bey ve Fatma Hanım’ın geleceğe yönelik ortak olarak izlediği filmlerden etkilendikleri için polis olmak istemektedirler.

Züleyha Hanım> - Ő 1 referans kodlu [8,52% Kapsama Alanı]

“Gelecekte hayallerimi gerçekleştirmek istiyorum. Tek isteğim kendimi kanıtlamak, herkese göstermek, özellikle de babama. Okulda hep başarılıydım, babam hep öylesine beni mutlu etmek için verdiklerini söylüyordu. Hiçbir zaman benim başarımla gurur duymadı. Ben bir gün elime mesleğimi alıp onun karşısında durmak istiyorum. Polislik istiyorum küçüklükten beri. Onu başarabilirsem tamamdır benim için. Üniversite hayatı beni çok kaygılandırıyor. Mesela orda nasıl yapabilirim, nasıl ayak uydurabilirim onlara. Çünkü herkes fazlasıyla konuşuyor birbiriyle Şu an okulunda. Gelecekte nerde olacam, nerde kalacam, annem hep yanımda olmayabilir, kardeşlerim küçük, babam zaten başka bir yerde, nasıl ayakta duracağım. Bu zamanda her Şey zaten torpil gibi bir Şey olmuş. İşte o konuda biraz tereddütlerim var.”

Mehmet Bey> - Ő 1 referans kodlu [10,09% Kapsama Alanı]

“Geleceğe dair büyük bir insan olup tüm Dünya’ya hâkim olmak istiyorum. Dünya’da siyasi ayrımcılıklar çok fazla, ülkelerarası çatışmalar var. Dünyayı daha iyi bir yer haline getirmek için yasalar geliştirmek, her ülkenin uymak zorunda olduğu kurallar koymak istiyorum, bu kuralların dışına çıkanların ise cezalandırılmasını istiyorum. Mimarlık da düşünüyorum aslında, çizim yapmayı da seviyorum.”

Ayrıca Burak Bey ek olarak berberlik işi ile de meşgul olmak istemekte, Fatma Hanım sporla da meşgul olmak istemekte, Züleyha Hanım istediği mesleği yapıp önce babasına sonra ise herkese kendisini kanıtlamak istemekte ve son olarak Mehmet Bey ise çizim yapmayı sevmekte ve mimar olmak istediğini de belirtmektedir. Bu noktada Mehmet Bey gibi Ümit Bey’in de mimar olma hayâli bulunmaktadır:

Ümit Bey> - § 1 referans kodlu [23,27% Kapsama Alanı]

“Düzenli bir hayat beklentim var. Düzen, para, gelir, eğlence, tatil, aile, güzel bir hayat... İlerisi için hem mimarlık hem de doktorluk var kafamda. İki alanda beni çok etkiliyor. Küçükken hep evin krokilerini çizirdim, severdim, o yüzden mimarlık çekiyor beni. Mesela güzel resim yapamam ama ev çizmeyi çok seviyorum. Doktorluğu da bilmiyorum ama hep böyle görünce etkileniyorum onlardan. Bu hayalleri gerçekleştirmede kaygılanıyorum, ya başarısız olursam kaygısı var. Arada böyle sanki başarısız olacaksın, yapamayacaksın kaygısı geliyor. Birçok hocamda sen üniversiteye git biz her şeyi karşılarız, her türlü bursu karşılarız diyorlar. Ortaokul, lise hocalarım hepsi böyle diyor.”

Ümit Bey gelecekte düzenli bir hayat ve gelir istemekle birlikte eğlenmek ve tatil yapma imkânının olmasını da istemektedir. Mesleki anlamda mimarlığa ek olarak doktorluk hayâlinin olduğunu da belirtmiştir. Bu hayâlleri gerçekleştirme noktasında ise birtakım başarısız olma gibi kaygılara sahiptir.

Melek Hanım> - § 1 referans kodlu [4,34% Kapsama Alanı]

“Geleceğe dair ilk hedefim üniversite okumak. Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik kazanmak istiyorum. Güzel bir eve taşınıp ailemle mutlu yaşamak istiyorum. Mutfaktan su akmayan, bizi zorlamayacak bir evde yaşamak istiyorum.”

Melek Hanım'ın geleceğe yönelik ilk hedefi üniversitede Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümünü kazanıp okumaktır. Buna ek olarak daha iyi koşullara sahip bir hanede yaşamak istemekte ve bu noktada mutfağında su akmayan ve kendilerini zora sokmayan bir ev hayâlinin olması dikkat çekicidir.

Yusuf Bey> - § 1 referans kodlu [2,45% Kapsama Alanı]

“Geleceğe dair beklentim yurtdışında akademisyen olmak, dil öğrenmek... Kendi evimin olması, her sabah düzenli spor yapacağım bir hayatımın olması, maddi kaygılarımın olmaması.”

Yusuf Bey ise mesleki anlamda ileride yurtdışında dil öğrenip orada akademisyen olmak istemektedir. Ayrıca maddi kaygılarının olmadığı, düzenli spor yapabileceği bir yaşama ek olarak kendi evinin olmasını ve Ümit Bey gibi düzenli bir hayatının olmasını istemektedir.

Gül Hanım> - § 1 referans kodlu [22,73% Kapsama Alanı]

“Aslında ben okul okumak istemiyordum. Ailemin zoruyla gittim. Yani ortaokulda LGS sınavına girerken düşük bir okul geldi, gitmek istemedim, ayrıldım, hocalar geldiler, işte akıllı birisin, sen yaparsın, o göz var sende ama niye çalışmıyorsun falan dediler. Okulda erkek filan çok vardı, okumak istemedim. Zorla götürdüler okula, işte okuyorum hala. Öyle... Üniversite okumayı da düşünmüyorum. Kazanmayacağımı düşündüğüm için istemiyorum. Benim ticarete ilgim olduğu için orda ilerlemek istiyorum. Gezmeyi seviyorum, böyle bir işte çalışmayı seviyorum. Geleceğe dair kendime kafe gibi bir şey açmak istiyorum.”

Gül Hanım diğer gençlerden farklı olarak hayatı boyunca okul okumak istemediğini, zorla okutulduğunu düşünmektedir. Üniversite okumak istemediği ve bunun sebebinin de başarısız olma hissine ilişkin olduğunu belirtmiştir. Ticarete ilgisinin olduğunu ve bu noktada ileride bir kafe açmak istediğini belirtmiştir.

SONUÇ

Kişinin sosyalleşmesi, özgüveninin sağlanması, toplumsal açıdan hayatın her bir kademesine aktif olarak katılım sağlanması, toplumsal kalkınmada bir yer edinip ona katkıda bulunabilmesi için kişinin toplum ile olan bağı son derece önem içermektedir. Bu sebeple yoksulluk gibi toplumsal sorunlar sebebiyle sosyalleşme aşamaları boyunca yaşanan bulanıklık kişinin toplum ile bütünlük sağlayamamasına ve sosyal dışlanmaya maruz kalmasına neden olabilmektedir.

Sosyal dışlanma kavramı, çok boyutlu bir durumdur. Çok boyutluluktan kastedilen; sosyal dışlanma ve yoksulluk olgusunun ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel bakımdan farklı kaynaklarının olmasıdır, nihayetinde sosyal dışlanma ve yoksulluk olgusu bu kaynaklarla ilişki içerisindedir, daha açık ifadeyle; ortaya çıkma sebepleri bu kaynaklarla bağıntılı olmaktadır. Bu noktada sosyal dışlanma kavramı, sosyoloji dışında, sosyal hizmet, psikoloji, hukuk, ekonomi ve siyaset biliminin de çalışma konusu olabilmektedir. Yoksulluk, sosyal dışlanmayı beraberinde getirebildiği gibi sosyal dışlanmada yoksulluğu arkasından getirebilmektedir (Şahin, 2009, s. 85). İşte bu çok boyutlu ve kompleks yapısı içerisinde gençlerin deneyimlemiş oldukları dışlanmanın boyutlarını analiz edebilmek de oldukça güç olabilmektedir. Bu araştırmada mülakat yapılan 12 gencin yaşadıklarını bize aktarabildiği kadarıyla, yoksulluk bağlamında deneyimledikleri çeşitli sorunların resmi ortaya konulmuştur. Gençlerin her birinin çalışmaya sağladığı resim çeşitlilik sağlamak ve değişkenlik göstermekte olup, deneyimledikleri sorunların tamamı da yeni geliştirilebilecek yoksulluk politikalarının genel görünümünü oluşturmuş olacaktır.

Çalışma süresince gençlerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlar çalışmanın inşasının temelini oluşturmaktadır. Mutlak ve kronik yoksulluğun geçmişe göre azaldığı günümüz Türkiye'sinde yapabilirlikten yoksunluk, insani yoksulluk, yeni yoksulluk, kent yoksulluğu gibi dünyada çoğunlukla sözü geçen yoksulluk türlerine yönelik gençlerin deneyimlerinden yola çıkarak Türkiye'ye yönelik olarak yeni bir perspektif ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Gençlerin deneyimledikleri sorunlar çerçevesinde, çalışma boyunca üzerinde durulan sosyal dışlanmanın “güvenlik, barınma, sağlık, toplum kaynakları, maddi kaynaklar, istihdam, eğitim ve sosyal kaynaklar” gibi boyutları, araştırmanın bu bölümünde de

yoksulluk bağlamında tartışılıp bu çerçevede sonuç ve öneriler geliştirilerek ortaya konulacaktır.

Güvenlik Boyutuna İlişkin Sonuç ve Öneriler:

Bir insanın fizyolojik ihtiyaçlardan sonra gelen en önemli ihtiyacı, güvenlik ihtiyacı olmaktadır. Kişi, yaşamında kontrol ve güven ister ve bu nedenle emniyet ve güven ihtiyacı bu seviyedeki davranışlara önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. Kişinin güvenlik gereksiniminin karşılanmadığı durumlarda ise “güvende hissetmeme” duygu sarmalı ortaya çıkmakta ve yaşam boyu bir döngü biçiminde bu durum devam edebilmektedir. Gençler, yaşadığı çevrenin güvensiz oluşu nedeniyle yapabilirliklerine ulaşma noktasında yoksun kalabilmektedir. Gençlerin güvenilir bir çevrede yaşamlarını sürdürüp yapmak istediklerini diğer gençlerle eşit ölçüde fırsat ve imkânlar dahilinde yapabilmeleri için devletin ve gerekli kurumların bu konuda sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumluluk bilinci dahilinde ancak tüm gençler eşit fırsatlara sahip olup güvensizlik hissini ortadan kaldıracaklardır. Bu sebeple kronikleşen ve bir döngü halinde kendisini sürdüren yoksulluk ortadan kaybolup bununla birlikte sosyal dışlanma durumu da azalış gösterecektir. Gençlerin kendilerini güvende hissedebildikleri bir çevrede yaşamasının sağlanması adına geliştirilen öneriler şu şekildedir:

- Kent yoksullunun, topluma karşı tehlike arz eden, güvenilmez ve suça yatkın öteki imajına hâkim olduğu günümüz toplumlarında kentlerde yoksulluk sisteminde yaşamını sürdüren kişilerin güvenlik hisleri de zarar görüp azalabilmektedir (Kaypak, 2014). Gençlerin bir kısmı genel olarak güvenli bir çevrede yaşadıklarını dile getirir de en çok şikayetçi oldukları durum, çevrelerinde insanların birbirlerine uyguladığı fiziksel ve sözlü şiddetin çok yaygın olduğunu belirtmektedirler. Bu durumun ise kendilerine huzursuz hissettirdiğini öne sürmektedirler. Bu şiddeti azaltmak adına her mahalleye bir güvenlik konulup herhangi bir tartışma ya da şiddet içerikli olay ve durumların önüne geçilebilir. Şüphesiz güvenli bir çevrede yaşamak her gencin, kadının ve çocuğun en temel haklarında biridir.
- Şiddetin yoğun olduğu bir çevreye bir de madde bağımlılığı, adam yaralama, çeteleşme, tehdit ve gasp gibi olumsuzluklar eklenince böyle mahallelerde yaşamak hem gençler hem de aileleri için sorunlar yaratabilmektedir. Bu noktada gençlerin rahat bir biçimde hareket edebilmesi, ölüm korkusunun ortadan kaldırılması, huzurlu

bir ortamın yaratılabilmesi için İçişleri Bakanlığı, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve diğer ilgili bakanlıklar, yoksul gençlerin ve ailelerinin yaşadıkları yerleri tespit edip bu yerlerde risk analizi yapmaları önem arz etmektedir.

- Artan kadın cinayetleri ve istismar gibi durumlara maruz kalabilme ihtimali olan genç kızlar, akşam işten eve gittiklerinde ya da akşam dışarıda vakit geçirmek istediklerinde korku hissine maruz kalabilmektedir. Gençlerin bu anlamda dile getirdikleri “(...) rahat rahat gezemiyorum (...)” ifadesi gençlerin bu sorunlarla karşılaşma durumlarını destekler niteliktedir. Bu sebeple bu risk ve sorunların azaltılması adına TC. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı’na birtakım sorumluluklar düşmektedir. Geç saatlerde karayolu ulaşımının etkin olması bu noktada önem taşımaktadır. TC. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü de bu anlamda akşam saatlerinde güvenlik önlemlerini artırmalıdır, her mahalle ve sokak boyunca güvenlik önlemleri artırılmalıdır.
- Bu sorunlara ek olarak, “Çevremde tehlike olarak, eşlerine, çocuklarına kaba kuvvet uygulayan aileler... (...)” ifadeleri dolaylı anlamda gençlerin bu toplumdaki en büyük tehlike faktörlerinin aileleri olabildiğini göstermektedir. Bu anlamda gençler, çevrelerindeki kişilerin ailelerinin fikirlerini olumsuz anlamda etkilediklerini ve bu durumun ise kendi yaşam şartları için tehlike oluşturduğunu belirtmektedirler. Bu noktada “(...) Bu coğrafyada zaten kızların en büyük katili anneleri oluyor (...)” ifadesi bu durumu örnekler niteliktedir. Bu anlamda Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı tarafından gençler adına ailelere yönelik seminerler artırılmalıdır. Bu anlamda güvenlik ihtiyacı gençler için hak, ilgili bakanlıklar içinse birer ödev olmaktadır.

Barınma Boyutuna İlişkin Sonuç ve Öneriler:

Barınma ihtiyacının karşılanması yoksulluk döngüsü içerisinde hayatlarını idâme ettiren gençler için son derece önemli bir unsur olmaktadır. Gençler vakitlerinin bir kısmını evde geçirmektedirler, bu nedenle ev içerisinde gerçekleşen sorunlar, psikolojik ve sosyolojik anlamda genci olumsuz etkilemektedir. Gençler ev içerisinde karşılaştıkları sorunlara ve ağır yaşam koşullarına rağmen yaşadıkları yerin doğa ile iç içe oluşu ve aileleriyle birlikte yaşamaları sebebiyle mutlu, huzurlu hissetmektedirler. Gençlerin çoğunluğu sobalı, iki ya da üç katlı müstakil köy evini andıran evlerde kirada yaşamaktadırlar. Gençler yaşadıkları yerin özellikleri bakımından sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedirler. Bu

dezavantajlılık durumu, ailesi, akrabaları ve arkadaşları arasındaki ilişkilere de yansımaktadır. Bu dezavantajlılık durumunu ortadan kaldırmak ve gençlerin sosyal dışlanmaya maruz kalmasını önlemek adına geliştirilen öneriler şunlardır:

- Gençlerin çoğu iki ya da üç katlı köy evini andıran mahallelerde, kirada yaşamaktadırlar. Evlerinin içerisinde bazı beyaz eşyaların çalışmıyor oluşu, mobilya eksikliği, doğalgazın yaşadıkları yerde olmaması ve dolayısıyla sıcak suya da erişimin olmaması ve yaşadıkları evin rutubetli oluşu beraberinde birtakım zorlukları getirmektedir. Ağır koşullar altında yaşamlarını sürdürmeye devam eden gençler, sağlık sorunları, psiko-sosyolojik sorunlarla yüz yüze kalabilmektedir. Bu sorunları ortadan kaldırmak adına sosyal yardımlaşma ve dayanışma kurumları, sosyal hizmet daireleri ve sivil toplum örgütlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu noktada, düzenli olarak gerekli kurumlar öncelikle yoksulluk sınırının altında yaşamlarını sürdürmeye çalışan hanelere düzenli ziyaretler yapmalı ve eksikliklerini gidermek adına gereken desteği düzenli olarak sağlamalıdır. Gençlerin ve ailelerinin diğer gençler ve aileler ile eşit yaşam koşulları altında yaşamlarını devam ettirebilmeleri bakımından bu destek son derece önemli olmaktadır.
- Gençler yaşadıkları hanelerin eski, kırık-dökük ve rutubetli oluşu sebebiyle evde vakit geçirmek istemektedir. Buna ek olarak akrabalarının evlerine gelemediklerini ve kendilerini dışladıklarını hissetmektedirler. Bu duruma “(...) akrabalar bize hiç gelmiyorlar ev rutubetli (...)” ve “(...) bir bodrumda yaşıyorduk, içeriye su giriyordu, küf kokuyordu, ev soğuktu. Dışlanıyorduk, misafirler evimizden dolayı gelemiyorlardı (...)” ifadeleri örnek olarak verilebilir. Bu durum aile bağlarını da zedeleyebilmektedir. Bu gibi sorunların ortaya çıkmaması ve gençlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi adına devlet gerekli önlemleri almalıdır. Bu anlamda, yoksul vatandaşlara konut sağlanabilir. Bu konut eski yaşam şartlarını kendilerine hatırlatmayacak, temiz, sağlam ve düzenli bir plâna sahip evler olmalıdır. Bunun dışında bu hanelere, gençler için çalışma masası, yatak, gerekli beyaz eşya ve mobilya yardımı da yapılmalıdır.
- Yoksul gençler, yer aldığı hanelerin kalabalık oluşu, fiziksel şartların (konut şartlarının) yeterli olmayışı, aile içi ilişkilerin büyük oranda gerilimli olması, gençlerin ebeveynleri tarafından pek bir anlam ifade etmediklerine inanmaları vb. sebeplerden dolayı evin dışında kalırlar ya da kalmak isteyebilirler (Yaman, 2013, s.

339). Gençler yaşadıkları yerin şartlarının iyi olmayışı sebebiyle vakitlerini bu mekânlardan uzaklaşacakları yerlerde geçirmektedirler. Bu duruma, “(...) bir an önce bu evden uzaklaşmak istiyorum hatta çoğu zaman günü eve girmek için dışarıda geçiriyorum.” ifadesi örnek olarak verilebilir. Yoksul ailelere devlet tarafından sağlanacak hane projelerinin öncesinde gençlerin ihtiyaçları doğrultusunda sosyolog ve psikologlar ile iş birlikli bir biçimde planlamalar yapılmalıdır. Gençlerin ihtiyaç duyduğu park ve spor alanları, temiz huzurlu nefes alacakları bahçe planlamaları gibi faktörler plânlama öncesinde göz önünde bulundurulmalıdır.

- Bireyler yaşadıkları yerin özellikleri nedeniyle dışlanmakla birlikte kamusal hizmetlere erişimdeki zorluklar sebebiyle toplumsal hayatın dışarısında yer alabilirler (Adaman & Keyder, 2006, s. 10). Gençler, yaşadıkları yerin şehir merkezinden uzakta oluşu sebebiyle kurs, etkinlik gibi faaliyetlere katılmadıklarını dile getirmektedir. Yerel belediyeler bu konuda gençlere söz hakkı verip ihtiyaçlarını dinlemeli ve bu doğrultuda eksikliklerini gidermek adına yaşadıkları bölgede çalışmalar yürütmeli ve yaşam koşullarını daha iyi hâle getirmek için çabalamalıdır. Gençlerin eksikliklerini gidermek için online veya yüz yüze anketler yapılabilir ve bu anketler doğrultusunda ortaya çıkan istek ve öneriler adına çalışmalara başlanabilir.

Sağlık Boyutuna İlişkin Sonuç ve Öneriler:

Yoksul gençlerin yaşamları boyunca karşılaştıkları sağlık sorunları, fiziksel ve psikolojik anlamda olmaktadır. Gençlerin fiziksel anlamda karşılaştıkları sağlık sorunları; göz kuruluğu ve göz kayması şeklinde olmaktadır. Buna ek olarak psikolojik anlamda karşılaştıkları sorunlar ise maddi kaynaklar, işsizlik ve geçim derdi gibi kaygılar, en yakınından anne kaybı, yaşlanmışlık hissi, ev içi sorumluluklar ve sevgisizlik temelinde olmaktadır. Gençler fiziksel ve ruhsal anlamda yaşadıkları sorunlara ek olarak sağlık kapsamında da birtakım sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Sağlık kapsamında yaşadıkları zorlukların kaynağını maddi yetersizlik, doktorların ilgisiz oluşu, randevu bulamamak, ulaşım sıkıntısı, doktor eksikliği gibi durumlar oluşturmaktadır. Bu noktada gençlerin sağlığı ve sağlık kaynaklarına erişim noktasında karşılaştıkları ayrımcılık hissini ortadan kaldırmaya yönelik şu öneriler sunulabilir:

- Gençlerle yapılan görüşmelerde yaşadıkları psikolojik sorunları gidermek adına kendilerine profesyonel anlamda destek sağlanması kaygılarını gidermek adına gereklidir. Gençlere zorlu yaşam koşullarında yol gösterecek ve yaşamlarını kolaylaştıracak destek elemanlarının artırılması son derece önemlidir. Yoksul gençlerle yapılan görüşmelerde “Benimde tam olarak sizin gibi biriyle görüşmeye ihtiyacım varmış” şeklinde alınan dönütler bu durumu destekler niteliktedir. Bu anlamda bu mahallelerde bulunan sağlık ocağında gençlere psikolojik danışmanlık desteği de sağlanmalıdır.
- Gençlerin psikolojik anlamda iyi hissetmiyor oluşunun bir sebebi de üniversite mezunu olup kendi işlerini yapamıyor oluşudur. Yaşadıkları yerde iş imkânlarının ve maddi imkânlarının kısıtlı oluşu kendilerini istemedikleri başka meslekleri yapmaya yönlendirmiştir. Bu anlamda gençler çalıştıkları bu yerlerde mutsuz hissetmektedir. Soruna bu çerçeveden bakıldığında gençlerin kendi alanlarında istihdamının sağlanabilmesi adına devlete büyük sorumluluklar düşmektedir. Genç istihdamı artırılmalıdır. Bunun dışında gençler KPSS gibi kendi alanlarında çalışabilmek adına girmesi gereken sınava mevcut işyerlerinde çalıştıklarında ötürü bu sınavlara çalışacak yeterli vakti ve çalışmak için sessiz bir ortamı bulamamaktadır. Bu noktada gençlere çalışabilecekleri ortamlar, kütüphaneler sağlanmalı ya da bu ortamların sayısı artırılmalıdır.
- Gençler sağlık kapsamında yaşadıkları yerlerde hastanelere erişmekte zorlanmaktadır. Bu kapsamda randevu bulmakta zorlandıklarını, randevu bulsalar bile istedikleri her bölüme bulamadıklarını, doktorların ilgisiz oluşunu, yaşadıkları yerdeki hastanelerin gerekli tıbbi araç, gereç ve malzeme bakımından yetersiz oluşunu ve herhangi bir hastalık durumunda farklı ilçelere yönlendirildiklerini dile getirmişlerdir. Bu kapsamda alınabilecek önlemlerin en önemlisi, yaşadıkları yerlere daha kapsamlı hastaneler kurulmasıdır. Gençlerin şehir içi hastaneler arası ulaşımını sağlayacak her ilçedeki hastaneler önünde özel servisler bulunmalıdır.
- Fiziksel rahatsızlığı olan ve maddi imkânlarının yetersizliğinden dolayı özel hastanelere gitmek zorunda olup bu hastanelerdeki muayene ücretlerini ödemekte güçlük çeken gençlerin devlet hastanelerinde tedavileri karşılanmalı ve hastaneler bu bakımdan güçlendirilmeli ve geliştirilmelidir. Buna ek olarak maddi

yetersizliklerinden ötürü ilaç almakta zorlanan gençler içinde eczanelerde gerekli indirimler yapılmalı ve gençler bu anlamda desteklenmelidir.

Toplum Kaynakları Boyutuna İlişkin Sonuç ve Öneriler:

Yoksul mahalleler, yoksul olmayanlara göre; bankalar, gıda mağazaları, postaneler, hizmetlere erişmekte daha dezavantajlı konumda olabilmektedirler. İmkân ve fırsatlar bakımından dezavantajlı alanlarda yaşamını sürdüren kişiler az sayıda kullanılabilir tesise sahip alanlarda sosyalleşmeye çalışmaktadırlar (Kayalar, 2019, s. 57). Gençler toplum kaynaklarına erişim noktasında; toplum hizmetlerine, markete, park ve spor alanlarına ve toplu taşıma hizmetlerine erişim noktasında toplumun diğer kesimine nazaran dışlanmaktadır. Bu anlamda örneğin, sosyo-ekonomik anlamda daha dezavantajlı mahalleler; bankalar, marketler ve mağazalar gibi hizmetlere erişim noktasında sorunlar yaşayabilmektedir. Genelde daha varlıklı kesimleri yaşadıkları yerlerde bu hizmetler toplanır. Bu sebeple yoksul kesim bu hizmetlere erişmekte sıkıntı çekebilmektedir. Bu noktada gençlerin kendilerini şehirlerden dışlanmış hissetmelerinin önüne geçilebilmesi adına aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Gençler markete erişseler bile sadece temel ihtiyaçlarını karşılayabildiklerini, ebeveynlerinin aldıkları maaşların çok az olduğunu dile getirmişlerdir. Bu anlamda sosyal hizmet kurumları tarafından her yoksul aileye ailelerin aylık mutfak içi ihtiyaçlarını karşılayacak ve yine o ailelerdeki her yoksul gencin de aylık kişisel ihtiyaçlarını karşılayacak aylık alışveriş çeki verilebilir.
- Gençler spor alanlarına erişme noktasında sıkıntı yaşamaktadırlar. Yaşadıkları yerlere yakın spor alanları olmasa bile yaşadıkları evden spor salonuna gidiyorum, diye çıkmanın bile yaşadıkları yerlerde hoş karşılanmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu “(...) Mesela ben şimdi bizim mahalleden spor salonuna gidiyorum diye çıksam pek hoş karşılanmaz (...)” şeklindeki söylem örnekler niteliktedir. Bunun dışında gençler spor yapsalar bile spor salonlarının fiyatlarının çok yüksek olduğunu ve onun yerine yürüyüşe çıktıklarını belirtmektedirler. Spor yapmak ve her türlü spor faaliyetlerinden eşit ölçüde yararlanmak her gencin en temel hakkıdır. Bu noktada gençlerin düzenli spor yapabilecekleri her mahallede ücretsiz spor salonları açılmalı ve aileler spor yapmanın faydaları üzerine sporcular ve ilgili eğitmenler tarafından bilinçlendirilmelidir.

- Gençler yaşadıkları yerde toplu taşıma olanaklarının kısıtlı olduğunu ve belirli saatlerde toplu taşımanın olduğunu ve bu sebeple istedikleri her yere gidemediklerini, gitseler bile toplu taşıma araçlarının aşırı yolcu aldığını ve bu durumdan rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Buna ek olarak gençler çoğu zaman toplu taşımanın yetersiz oluşundan ötürü işe de geç kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu sebeplerden ötürü belediyeye bu konuda bazı sorumluluklar düşmektedir. Toplu taşıma araçlarının sayısı artırılmalı ve her saat başı araçların hareket etmesi önerilebilir.

Maddi Kaynaklar Boyutuna İlişkin Sonuç ve Öneriler:

Dışlanmanın maddi boyutu kendi dışında diğer boyutlarını da etkilemekte ve diğer boyutlarda da sosyal dışlanmanın görünürlüğünü artırmaktadır. Maddi anlamda yoksunluklar, gençlerin eğitimini, sosyal ilişkilerini, sağlıklarını ve diğer tüm boyutlarını etkilemektedir. Bu durum ise arkasından iyi beslenememe, kötü sağlık ve yaşam şartları, eğitim olanaklarına ulaşmada karşılaşılan problemler, gençler için ileri yaşlarda bakımsız ve ilgisiz kalınması gibi sorunlara yol açmaktadır (Adaman & Keyder, 2006, s. 9). Gençler, maddi anlamda geçinemediklerini, bir kısmının okul tatil olduğunda yazın ailesine destek olmak adına işyerinde çalıştığını, okul zamanı kitap gibi ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çektiklerini, sosyal ilişkilerinin maddi yoksunluklar sebebiyle sekteye uğradığını ve hayâllerini gerçekleştirme noktasında sıkıntılar yaşadıklarını belirtmektedirler. Gençlerin bu yoksulluk döngüsünden kurtulmalarını sağlayacak öneriler şu şekilde olabilir:

- Gençler hane içi gelirleri ile geçinmekte zorlandıklarını ve bu sebeple kışın okuyan yazın ise çalışan olduklarını dile getirmişlerdir. “(...) Ben okul açıldığında okuyan yazın da çalışan bir öğrenciyim ama eğer iyi bir durumda olsaydık belki de benim yazında çalışmama gerek kalmazdı, o zaman da kendi eğitimim için bir şeyler yapabilirdim ama öyle olmuyor işte (...)” söylemi bu durumu örnekler niteliktedir. Buradan da anlaşılacağı üzere gençlerin bir kısmı mecbur kaldığı ve ailesine destek olmak istediği için zorunlu olarak yaz aylarında farklı bir işte çalışmaktadırlar ve bu durumda eğitimlerini etkilemektedir, gençler yapmak istediklerini yapamamaktadırlar. Bu durumda gençlerin çalışmayı seçmesi bir zorunluluk olmaktadır. Bu konuda da Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına sorumluluklar düşmektedir. Bu vakıflar düzenli olarak ailelere aylık maddi destek yardımlarında bulunabilirler. Buna

ek olarak gençlerin bir kısmı ise zorunluluk olarak değil de kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına işyerinde çalışmayı tercih etmektedirler. Bu tercihin sebepleri arasında ise eğitim ihtiyaçlarını karşılayabilme, kitap alabilme gibi ihtiyaçlar yer almaktadır. Bu noktada Millî Eğitim Bakanlığı tarafından gençlere aylık eğitim ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri kitap çekleri verilebilir.

- Gençler çoğu zaman ceplerinde para olmadığı için okul kantinlerinde satılan gıdalara ulaşmakta sorunlar yaşamakta ve yine aynı şekilde kafede arkadaşlarıyla vakit geçirmek gibi sosyal ortamlara erişmekte sorunlar yaşamaktadırlar ve bu sorunlarla baş edebilmek adına ise arkadaşlarına yalan söylemek zorunda kalmaktadırlar. Bu sorunların ortadan kaldırılması adına okul kantinleri yerine her okulda her öğrencinin ücretsiz olarak erişebileceği yemekhaneler bulunmalıdır. Bu durumda gençlerin hem sağlıksız gıdalar erişiminin önüne geçilecektir hem de ayrımcılık ve eşitsizlik durumu ortadan kalkmış olacaktır. Buna ek olarak gençlere aylık burs verilmelidir ve bu destek sayesinde de gençlerin sosyal ortamlara erişim noktasında yaşamış oldukları sıkıntılar ortadan kalkmış olacaktır.

İstihdam Boyutuna İlişkin Sonuç ve Öneriler:

Küreselleşme süreci ve neoliberal politikalar, örgütlenme ve üretim şekillerini dönüştürerek işgücü piyasasının da dönüşmesine sebep olmuştur. İşgücü piyasalarında yaşanan dönüşüm artış gösteren işsizlik, atipik istihdam biçimlerinin belirlenmesi, esneklik ve kuralsızlaşma, sendikaların güç kaybetmesi biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Buna ek olarak işgücü piyasalarının bölünmesi hem ücret hem de çalışma koşullarını etkileyerek az ücretlerle ve güvencesiz çalışanlarının sayılarının artmasına sebebiyet vermektedir (Çakır, 2002, s. 89-90). Bu araştırmada da çalışan gençlerin tümü güvencesiz ve düşük maaşlı işyerlerinde çalışmaktadır.

Gençler, istihdam boyutu kapsamında hem fiziksel hem de ruhsal anlamda yorulduklarını, çalıştıkları yerden hak ettiklerinin altında bir maaş aldıklarını fakat yine de buna rağmen maddi kaygılarından ötürü çalışmak zorunda hissettiklerini, çalışma ortamında üslup problemi olduğunu ve kendi işini yapamayıp mecburen bu işyerinde çalışmak zorunda olduklarını, aldıkları maaş ile de ailelerine destek olduklarını ve kişisel ihtiyaçları olduğu takdirde ailelerinden destek aldıklarını belirtmektedirler.

Bir gencin kendini gerçekleştirmesine etki eden en önemli etkenlerden biri istihdamda yer alabilmesinin sağlanmasıdır. Yoksul genç istihdamda yer almadığı ya da kendi alanında çalışma fırsatının olmaması dahilinde özgüven kaybına uğrayabilmektedir. Ülkemizde gençlerin istihdama katılımını sağlayacak politikalar olsa da bu politikaların daha kalıcı, yerel ve etkin olabilmesi için yeni çalışmalar yapılmalıdır. Bu anlamda gençlerin kendi alanlarında çalışma hayatına entegre olmaları dahilinde mutlu ve özgüvenli olacağı hissi ise aşıkardır. Bu çerçevede gençlerin istihdama uygun koşullarda katılımının sağlanabilmesi ve istihdamdan dışlanma durumunun ortadan kaldırılabilmesi adına geliştirilen öneriler aşağıdaki gibidir:

- Gençler hane içi maddi kaygılarından ötürü mecburi olarak kendi alanları dışındaki işlerde çalışmaktadırlar. Bu işyerlerinde duygularının ve hissettiklerinin hiçbir öneminin olmadığını ve durumun ise kendilerini değersiz hissettirdiğine vurgu yapmaktadırlar. Bu noktada gençlerin ve ailelerinin yaşam kaygılarını en aza indirebilmek adına her genç mezun olur olmaz kendilerine kendi alanlarında staj imkânları sağlanabilir. Staj programları kapsamında daha özgüvenli, mutlu ve huzurlu nesiller yetiştirilebilir.
- Gençler çalıştıkları yerlerde izin, çalışma saatleri ve ücret konusunda problemler ile karşı karşıya kalmaktadır. Özel durumlarda bile çalıştıkları işyerinin yöneticisinden izin almakta zorlanıp mesai saatlerinin çok yoğun olduğunu ve ücretlerini ise düzenli olarak almadıklarını belirtmektedirler ve buna ek olarak ise bir kısmı asgari ücretin altında maaşlarla çalışmaktadır. Hiçbir genç asgari ücretin altında ağır şartlarda çalıştırılmamalıdır. Bu durum bir suç olup gereken cezai yaptırımlar işyerine uygulanmalıdır. Hiçbir işveren işçisine asgari ücretin altında ücret sunmamalıdır. Bu konuda halihazırda zaten uygulanmakta olan denetimler daha düzenli ve daha sık yapılmalı ve takip edilmelidir.
- Gençler için mesleki kurslar artırılmalı ve gelecekleri adına mesleki becerilerinin ortaya çıkması ve geliştirebilmesi sağlanmalıdır. Böylece daha fazla gencin mesleki hayata girişi noktasında ilk adım atılmış ve deneyim kazanılmış olacaktır. Bu anlamda ise deneyimsiz işçi almayan işyerlerine giriş konusunda sıkıntı yaşayan gençlerin önündeki en büyük engellerden biri de ortadan kalkmış olacaktır.

Eğitim Boyutuna İlişkin Sonuç ve Öneriler:

Yoksulluk bağlamında gençler; sosyal dışlanmanın eğitim boyutu bakımından, öğretmenler tarafından etnik kimliklerinin farklılık göstermesi nedeniyle ve yine maddi durumlarının yetersiz oluşundan ötürü okulda arkadaş ortamında dışlanmaya maruz kalmaktadırlar. Gençler maddi kaynakların yetersizliğiyle de internete erişim, kütüphanelere erişim ve gerekli ders çalışma ortamına erişim bakımından da dışlanmaktadır. Gençlerin eğitiminde fırsat eşitliği artıkça, gençlerin yoksulluğu hissetme seviyesi de ters orantılı bir biçimde azalacaktır. Buna ek olarak eğitim seviyesi düşük genç kızlar ise yoksulluk ve dışlanmayı erkeklerden daha fazla hissetmektedirler (UN Women, 2018, s. 79). Bu sebeple kız çocuklarının eğitim ile ilişkisi her açıdan güçlendirilmelidir. Yoksulluk bağlamında gençlerin karşılaştıkları sosyal dışlanmayı önlemek için aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Eğitim süreci içerisinde gençler öğretmenleri tarafından farklı etnik kimliklere sahip oldukları için dışlanmaktadır. Bu durumu “(...) birkaç Türk hocam olmuştu, biz Kürtlere ders anlatmak istemediklerini söylüyorlardı. Doğu görevi zorunlu olduğu için burada olduklarını, bittiğinde direkt Batı’ya gideceklerini söylüyorlardı. (...)” ifadesi özetler niteliktedir. Böyle ayrımcılıkların önüne geçebilmek adına öğretmenlere şark görevi ve şartları konusunda atanma durumu öncesi bilgilendirmeler ve seminerler verilebilir.
- Gençler, yoksul olmaları sebebiyle de eğitim süreçlerinde öğretmenlerinin öğrenci kayırdıklarını ve her öğrenciye aynı davranışları sergilemediklerini belirterek ayrımcılıklara maruz kaldıklarını dile getirmişlerdir. Bu ayrımcılık durumunu ortadan kaldırmak adına yine her öğretmene lisans eğitimleri süresi boyunca verilen konu ile ilgili derslerin içeriği genişletilmeli ve zenginleştirilmelidir.
- Gençler okulda teneffüslerde arkadaşları kantine gidip alışveriş yaparken kendilerinin maddi yetersizliklerden ötürü yapamadıklarını ve bu sebeple de arkadaş grupları arasında dışlanmaya maruz kaldıklarını belirtmektedirler. Bu dışlanmanın önüne geçebilmek adına okullarda kantinler kaldırılmalı ve her öğrencinin eşit bir şekilde ulaşabilecekleri sabit yemekler çıkan ücretsiz yemekhaneler kurulmalıdır. Yeterli, sağlıklı ve düzenli beslenme başarıyı da beraberinde getirmektedir. Bu ölçüde öğrencilerin temiz ve sağlıklı gıdalara ulaşması da sağlanmış olacaktır.
- Kütüphaneler, çoğunlukla gençlerin okulda geçirdikleri süre zarfında açık olmakta olup gençler bu süre zarfında okulda oldukları için kütüphanelere erişememektedirler.

Bu sebeple kütüphaneler 7/24 halka açık olmalıdır. Kütüphanelere ulaşım açısından sıkıntı yaşayan öğrenciler için ise kütüphane önünde servisler bulunmalı ve belirli aralıklarla gezici kütüphaneler kütüphanelere ulaşmakta güçlük çeken gençlerin yaşadıkları bölgelere gitmelidir.

- İnternet altyapısı her ilçeye sunulmalı her genç internete eşit ölçüde erişmelidir. İnternete maddi kaynaklarından ötürü erişemeyen yoksul gençler için ise devlet tarafından internet sağlanmalıdır.
- Her genç gerekli ders çalışma ortamına yaşadıkları hanede de ulaşabilmelidir. Bu bakımdan sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları tarafından her gencin evine ders çalışma masası gibi mobilya, araç ve gereçlerin teminatı sağlanmalıdır.
- Zengin hanelerde yaşayan gençler, eğitime daha kolay erişebilmekte, yoksul hanelerde bu imkân daha kısıtlı olmaktadır. İmkânların yetersizliği de gençlerin eğitimde yer alamamasına sebep olmaktadır (Ak, Toktaş, Şahin Söylemez, & Polat Subaşı, 2021, s. 27). Yoksulluk sebebiyle üniversite okumak istemeyen gençlere bu anlamda maddi ve manevi (rehberlik hizmetleri vb.) hizmetler sağlanmalı, gençler bu konuda teşvik edilmeli ve eğitim sistemi içerisinde yer almaları sağlanmalıdır.

Sosyal Kaynaklar Boyutuna İlişkin Sonuç ve Öneriler:

Gençlerin toplumsal hayata uyum sağlayabilmeleri için sosyal ağların bir parçası olabilmek, boş vakitlerini değerlendirebilmek gibi şeyler gençler için önemlidir (Robeyns, 2003). Bu boyutun eksikliği ise, halihazırda zaten yoksulluk sistemi içerisinde yer bulmaya çalışan gençlerin daha da görünmez oluşuna, dışlanmasına sebep olmaktadır. Sosyal kaynakların artırıldığı bir yaşam için aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

- Genelde tüm toplumun özelde ise gencin toplumsallaşmasında, aile ve akrabalar gibi birincil kümelerin etkisi fazla olmaktadır. Okul çağı ve gençlikte kişinin toplumsallaşma sürecine aile-akraba dışı ikincil toplumsal gruplar girer (Karataş, 2001, s. 5). Gençler yoksulluk sistemi içerisinde aile ortamlarında sorunlar ile karşılaşabilmektedirler. Gençler ataerkil toplumlarda yaşadıklarını düşündükleri için aile içerisinde çatışmalar yaşayabilmektedirler. Üniversite gibi ortamlarda öncesinde ifade özgürlüklerinin olduklarını düşünürken üniversite bittiğinde ev ve işyeri gibi ortamlarda daha fazla vakit geçirdiklerinde, ifade özgürlüklerinin ortadan kalktığını ve düşüncelerini cinsiyet temelli ayrımcılıklardan ötürü de rahatça ifade edemediklerini

ifade etmişlerdir. Özellikle ev ortamında yaşanan sorunlara yönelik olarak her aileye bir aile danışmanı atanabilir ve bu hizmetler sayesinde aile ilişkilerindeki sorunlar çözüme kavuşabilir.

- Yaşları itibariyle dinamik ve üretken olan bu gençlerin vakitlerini daha çok kişisel gelişimlerine vakit ayırıp etkinlik ve faaliyetlere katılabilecekleri ev dışındaki mekânlarda geçirmeleri sağlanmalıdır. Nitekim yoksulluk bağlamında gençler evde kaldıkları süre zarfında mutlu olmadıklarını dile getirmektedirler ve bu durum ise kendilerini ruhsal anlamda olumsuz yönde etkilemektedir. Bunun en belirgin örneği ise “Evdeyken intihar etmek istiyorum (...)” sözleridir. Gençleri bu durumdan kurtarmanın en etkili yolu ise onları sosyal ortamlara davet etmek ve üretkenliklerini artırmak olabilir. Bunun dışında her gence bir psikolog veyahut rehberlik hizmeti sunulabilir.
- Gençler maddi yetersizliklerinden ötürü kafe gibi sosyalleşme imkânlarının olduğu mekânlara erişememektedirler. Gençlerin bu mekânlarda arkadaş ortamlarına katılımlarının sağlanabilmesi adına gençlere aylık burs desteği verilebilir.
- Genç, değişen ve yanı zamanda gelişen kişiliği içerisinde çevresinde yeni değerler aramaya, kişiliğinin olgunlaşmasında rol alan özdeşleşme ve özerklik, sorumluluk kavramlarına cevap bulmaya çalışmaktadır. Bu kavramlar gence bir kişilik kazandırmaktadır. Gencin toplum ile ilişkilerini şekillendirmektedir ve aynı zamanda toplumdaki yerini, toplumsal statüsünü belirlemektedir (Köknel, 1979, s. 21-31). Gençlerin geleceğe dair en önemli beklentileri arasında maddi kaygılarının olmadığı refah bir yaşantı sürme isteği dikkat çekici olmaktadır. Bu noktada da gençlerin en önemli hayali ise atanıp bir an önce kendi işlerini yapabilmektir. Gençlere bu istekler doğrultusunda mezun olmadan staj gibi imkânlar sunulmalı ve mezun olup deneyim kazandıkları takdirde de kendi işlerini yapabilmeleri için fırsatlar tanınmalıdır.
- Her genç spor yapmalıdır, bu sebeple de gençlere ücretsiz spor yapabilecekleri spor salonları kurulmalıdır. Sadece yoksul gençlerin ücretsiz spor yapabilecekleri değil tüm genç öğrencilerin ücretsiz bu hizmetlerden yararlanması olası ayrımcılık ya da dışlanma durumlarının önüne geçebilmek adına önemlidir.
- Lise gençlerin bir kısmını üniversite hayatı endişelendirdiği için bir kısmı üniversite okumak istemediğini belirtmektedir. Bu durumun önüne geçebilmek adına gençler üniversite ortamları üzerine önceden bilgilendirilmeli, rehberlik hizmetleri almalı ve

rehberlik hizmetleri aracılığıyla belirli aralıklarla üniversite ortamını sahaya inip yerinde gözlemeleme fırsatına sahip olmalıdır. Bu anlamda olası olumsuzlukların ve kaygı durumlarının önüne geçilip umutsuz, kaygılı gençler yerine daha heyecanlı, daha üretken ve meraklı bir gençlik yetiştirilecektir.

Genel olarak değerlendirildiğinde;

Yoksulluk sistemi içerisinde yer alan gençlerin yaşadıkları bir nevi var olmaya çalışma sürecidir. Gençler tüm yapabilirliklerinden yoksun oluşlarına rağmen toplumda yer edinmeye, var olmaya çalışmaktadırlar. Kimi genç umutsuzluğa kapılıp kendi içine kapanırken kimi genci ise içerisinde yaşadığı bu durum geleceğe dair beklenti noktasında daha da umutlandırmaktadır fakat her halükârda gençlere gerekli imkânların sunulması kendilerini gerçekleştirebilme ve topluma kazandırma açısından gerekli olmaktadır.

Yukarıda aktarılan tüm sorunlar kendi içerisinde birbiri ile bağlantılı ve ilişkili olmaktadır. Bu noktada bu sorunlara ilişkin önerilerde birbiriyle ilişkili olmaktadır. Öyle ki sosyal dışlanma çok boyutlu bir durumdur. Bu araştırmada sunulan önerilerde de görüldüğü üzere bir boyut hakkında sunulan öneriler aslında diğer boyutları da etkilemektedir. Gençlerin ise yoksulluk temelli deneyimlediği sosyal dışlanma döngüsünden sıyrılabilmesi de bu noktada çok boyutlu, çok aşamalı olmaktadır.

Sosyal dışlanma ve yoksulluk olgusunun bu karmaşıklığı ve çok boyutluluğu göz önünde bulundurulduğunda geliştirilecek politikalarda bu etkileşim ve boyutlar temelinde dikkate alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adaman, F., & Keyder, Ç. (2006). *Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*. Şubat 12, 2023 tarihinde https://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf adresinden alındı
- Ak, Y., Toktaş, D., Şahin Söylemez, S., & Polat Subaşı, K. (2021, Kasım). Neden ve Etki Boyutlarıyla “Ne Eğitimde Ne İstihdamda Ne de Yetiştirmede (NEİY)” Olan Gençler. *ResearchGate*, 1-124.
- Aktan, C. C., & Vural, İ. Y. (2002). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri. C. C. Aktan (Dü.) içinde, *Yoksullukla mücadele stratejileri*. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Altan, Ö. Z. (2004). Bölüşüm ve Refah Rejimi: Kapitalizmin Adaleti "Eşitsizlik". *I. Ulusal Sosyal Politika Kongresi*. Ankara.
- Ansell, N. (2005). *Children, Youth and Development*. London: Routledge.
- Arpacıoğlu, Ö., & Yıldırım, M. (2011). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 4(2), 60-76.
- Arslan, E. (2022). Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(51), Ö395-Ö407.
- Atila Demir, S. (2021). Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Dışlanma ve Dezavantajlılık. *Tezkire Dergisi*(74), 41-55.
- Atkinson, R., & Davoudi, S. (1999). Social Exclusion and the British Planning System. *Planning Practice&Research*, 2(14), 225-236.
- Beall, J., & Piron, L.-H. (2005). DFID Social Exclusion Review. *The London School of Economics and Political Science*.
- Beaudoin, S. M. (2006). *Yoksulluğun Tarihi*. (T. Kaban, Çev.) İstanbul: İndie Kitap.
- Bhalla, A., & Lapeyre, F. (1997). Social Exclusion: Towards an Analytical and. *Development and Change*(28).
- Bilen, M., Şan, M. K., & Aydın, M. K. (2005). Yoksulluk Sorunu Üzerine. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 1-26.
- Bolayır, C. (2007). *Amsterdam Antlaşması “Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları*. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı.
- Brinker, P. A., & Klas, J. J. (1976). *Poverty Manpower and Social Security*. Texas: Austin Press.

- Burchardt, T. (2000). *Social Exclusion: Concepts and Evidence*. Bristol: The Policy Press.
- Burchardt, T., Le Grand, J., & Piachaud, D. (1999). Social Exclusion in Britain 1991-1995. *Social Policy and Administration*, 33(3), 227-244.
- Buz, S., & Aygüler, E. (2017). Amartya Sen'in Kapasite-Yapabilirlik Yaklaşımı Bağlamında Türkiye'de Yoksulluk Durumu. *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies)*, 3(15), 177-189.
- Bynner, J. (1998). *Use of Longitudinal Data in the Study of Social Exclusion*. OECD: Centre for Educational Research and Innovation. Nisan 14, 2023 tarihinde <http://www.oecd.org/els/edu/ceri/conf220299.htm> adresinden alındı
- Can, B., Aydın, M., Doğruer, İ. M., Tekin, M., Yaman, A., Özdemir, Ş., . . . Özkaya, C. (2016). *Türkiye'de Gençlik: Gençliğin Özellikleri, Sorunları, Kimlikleri ve Beklentileri*. İstanbul: SEKAM Yayınları.
- Castillo, D., & Yopez, I. (1994). A Comparative Approach To Social Exclusion: Lessons From France & Belgium. *International Labour Review*, 5-6(133), 613-631.
- Ceyhan, T. (2016). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Yoksulluk Sorunu*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Chowdry, H., Crawford, C., & Goodman, A. (2009). *Drivers and Barriers to Educational Success : Evidence from the Longitudinal Study of Young People in England*. Department for Children, Schools and Families Research Report.
- Coşkun, S., & Tireli, M. (2007). AB, Dünya Bankası ve UNDP Bağlamında Yoksullukla Mücadele Yaklaşımları. IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi, 19-21 Ekim 2007, Küresel Yoksulluk. Çanakkale.
- Cousins, C. (1999). Social Exclusion in Europe: Paradigms of Social Disadvantage in Germany, Spain, Sweden and the United Kingdom. *Policy and Politics*, 26(2), 127-146.
- Creswell, J. (2019). *Nitel Araştırmacılar İçin 30 Temel Beceri (2. b.)*. (H. Özcan, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
- Creswell, J. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 83-104.
- Çakır, Ö. (2002). Sosyal Dışlanma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 83-104.

- Çokgezen, M., & Erdene, O. (2015, Aralık). Gelişmekte Olan Ülkelerde Yaygın Eğitimin Yoksulluğu Azaltma Üzerindeki Etkisi. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 19(2), 47-64.
- De Haan, A. (1998). Social Exclusion in Policy and Research: Operationalizing the Concept. J. Figuirodo, & A. De Haan (Dü) içinde, *Social Exclusion: An ILO Perspective* (s. 367-369). International Institute for Labour Studies(IILS).
- De Haan, A. (2000). Social Exclusion: Enriching the Understanding of Deprivation. *Studies in Social and Political Thought*, 2, 22-40.
- Drewnowski, J. (1977). Poverty: It's Meaning and Measurement. *Development and Change*, 8(2).
- Duffy, K. (1995). *Social Exclusion and Human Dignity in Europe*, Council of Europe. Brussels.
- Erdoğan, S. (2004). Sosyal Politikada "Avrupalı" Bir Kavram: Sosyal Dışlanma. *Çalışma Ortamı Dergisi*(75).
- Erikli, S. (2014, Ağustos). *Yoksul Lise Son Sınıf Öğrencilerinde Eğitim Algısı: Mamak Örneği*. Yüksek Lisans Tezi.
- Erikli, S. (2022, Nisan). Avrupa Birliği ve Türkiye’de Genç Yoksulluğu. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 123-139.
- European Statistics (Eurostat)*. (tarih yok). Nisan 28, 2023 tarihinde Poverty and Social Exclusion Statistic: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/youth> adresinden alındı
- Eurostat. (2013). *The measurement of poverty and social inclusion in the EU: achievements and further improvements*. Nisan 29, 2023 tarihinde Working paper. adresinden alındı
- Fransa'nın Türkiye Büyükelçiliği. (2001). Toplumsal Dışlanmalara Karşı Bilgilendirme Fişi. Nisan 12, 2023 tarihinde <http://www.ambafrance-tr.org/spip.php?article954> adresinden alındı
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2018). Stratejik Plân (2019-2023). Nisan 20, 2023 tarihinde <https://sgb.gsb.gov.tr/Public/Edit/images/SGB/012014/2019-2023-Stratejik-Plan%C4%B1.pdf> adresinden alındı
- Giddens, A. (2000). *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*. (M. Özay, Çev.) İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Gijsbers, G. J., & Vrooman, C. (2007). Explaining Social Exclusion; A Theoretical Model Tested in The Netherlands. *The Netherlands Institute for Social Research*, 1-42.
- Glesne, C. (2012). *Nitel Araştırmaya Giriş* (4. b.). Anı Yayıncılık.

- Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Educational Communication and Technology Journal*, 29(2), 75-91.
- Hacettepe Üniversitesi Gençlik Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi. (tarih yok). Şubat 23, 2023 tarihinde <http://www.hugaum.hacettepe.edu.tr/> adresinden alındı
- Hagenaars, A., & De Vos, K. (1988). The Definition and Measurement of Poverty. *The Journal of Human Resources*, 23(2), 211-221.
- Hatıplı, M. (2019). Boyut ve Etkenleriyle Sosyal Dışlanmanın Yoksullukla Karşılaştırmalı İlişkisi. *Bilgi*, 21(1), 39-77.
- Houghton, J., & Khandker, S. R. (2009). *Handbook on Poverty and Inequality*. Washington: World Bank Publications.
- Iacovou, M., & Aassve, A. (2007). *Youth Poverty in Europe*. Nisan 23, 2023 tarihinde Joseph Rowntree Foundation. adresinden alındı
- İbrişim, N. (2008). *Yoksulluk, Yoksulluğun Ölçülmesi ve Türkiye Üzerine Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- ILO. (1997). *Social, Exclusion and Anti-Poverty Policy: A Debate*. Geneva.
- İnsel, A. (2001). İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri. *Toplum ve Bilim*(89).
- İpek, M. (2015, Nisan 1). Yeni Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Yardım Paradoksu. *Karatahta/İş Yazıları Dergisi*(1), 77-104.
- İşık, O., & Pınarcıoğlu, M. M. (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk-Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karataş, K. (2001). Gençlik ve Sorunları Üzerine. V. Duyan , & A. Mavili Aktaş (Dü) içinde, *Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları: Prof. Dr. Nihal Turan'a Armağan* (s. 153-161). Ankara.
- Kaya, Z. (2011). *Türkiye'de Yoksulluk Analizi: Bir Probit Model Uygulaması*. Yüksek Lisans Tezi.
- Kayalar, T. (2019). *Yoksulluk Bağlamında Kadınların Sosyal Dışlanma Deneyimleri*. Yüksek Lisans Tezi.
- Kaypak, Ş. (2014). Yoksulluğun Değişen Yüzü; Kentsel Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma. K. A. Ertan, F. Kartal, & Y. Ş. Atay (Dü.), *Sosyal Adalet İçin İnsan Hakları Sosyal Haklar* içinde (s. 261-282). TODAİE.
- Kıcır, B. (2017). Eğitimli Genç İşsizliği Üzerinden İşsizlik Kaygısına Bir Bakış. *Çalışma ve Toplum*, 3, 1369-1396.

- Kilmurray, A. (1995). *Beyond the Stereotypes*. Social Exclusion, Social Inclusion, Democratic Dialogue. Belfast.
- Kovacheva, S. (2020). Social Inclusion, EU-CoE Youth Partnership Policy. Ocak 19, 2023 tarihinde <https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/47261683/Social+inclusion+by+Siyka+Kovacheva/651cf755-ca79-486d-9648-5ae89542650b> adresinden alındı
- Köknel, O. (1979). *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Kula , S., & Çakar, B. (2015). Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi Bağlamında Toplumda Bireylerin Güvenlik Algısı ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(12), 191-210.
- Kuloğlu, Y. (2015). *Genç Kuşakta Riskli Sağlık Davranışları (Kırklareli Üniversitesi Öğrencileri Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (1. Baskı b.). Bağlam Yayıncılık.
- Labonte, R. (2004). Social Inclusion/Exclusion: Dancing the Dialectic. *Health Promotion International*, 19(1), 115-121.
- Levitas, R., Pantazis, C., Fahmy, E., Gordon, D., Lloyd, E., & Patsios, D. (2007). *The Multidimensional Analysis of Social Exclusion*. London: Department for Communities and Local Government(DCLG).
- Marshall, T. H. (2006). *Yurttaşlık ve Toplumsal Sınıflar*. (A. Kaya, Çev.) İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Marx, I., & Van Den Bosch, K. (2007). On Poverty Measurement in an Enlarged EU Context: Conventional and Alternative Approaches. *CEIES Proceedins*, 34.
- McCracken, G. (1988). *The Long Interview*. London: Sage Publications .
- Michael, L. (1997). Poverty: Are there holes in the consensus? *World Development*, 25(2).
- Muddiman, D. (2000). Theories of Social Exclusion and the Public Library. D. Muddiman, S. Durrani, M. Dutch, R. Linley, J. Pateman, & J. Vincent (Dü) içinde, *Open to All? The Public Library and Social Exclusion* (s. 154-158). London.
- Mütevellioglu, N., Zambak, M., & Mert, M. (2010). İşsizlik, Üniversiteli Gençlik ve Gelecek: Bir Alan Araştırmasının Bulguları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 207-228.
- Oppenheim, C. (1998). An Overview Of Poverty and Social Exclusion. C. Oppenheim (Dü.) içinde, *An Inclusive Society*. London: IPPR.

- Osmani, S. R. (2003). *Exploring the Employment Nexus: Topics in Employment and Poverty*. A Report Prepared for the Task Force on the Joint ILO–UNDP Programme on Employment and Poverty, International Labour Office, Geneva.
- Öztornacı, B., & Demirdöğen, A. (2015). Farklı Eşdeğerlik Ölçeklerine Göre Temel Yoksulluk Göstergelerinin Değişimi: Türkiye Örneği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 21(1), 7-15.
- Öztürk, Ş. (2008). Kırsal Yoksulluk ve Ne-Liberal Ekonomi Politikaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 605-634.
- Pahl, R. E. (1975). *Whose City?* London, Harmondsworth, UK: Penguin Books.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (Bütün, Mesut, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş, Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Z. Akyüz, D. Bayrak, & H. B. Arslan, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Rahman, S. O. (2003). Evolving Views of Poverty: Concept, Assesment and Strategy. *Asian Development Bank Poverty and Social Development Papers* (s. 1-9). içinde Manila: Asian Development Bank Publishing.
- Robeyns, I. (2003). Sen’s Capability Approach and gCender Inequality: Selecting Relevant Capabilities. *Feminist Economics*, 9(2-3), 61-92.
- Rodgers, G. (1995). “What is Special About a “Social Exclusion” Approach? G. Rodgers , C. Gore, & J. B. Figueiredo (Dü) içinde, *Social Exclusion: Rhetoric, Reality, Responses* (s. 43-55). Geneva: International Institute for Labour Studies[IILS].
- Sapancalı, F. (2005). *Sosyal Dışlanma*. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Saraceno, C. (2002). “Introduction: Exploring social Assistance Dynamics”,in Social Assistance Dynamics in Europe. C. Saraceno (Dü.) içinde, *National and Local Poverty* (s. 1-35). Bristol: The Policy Press.
- Sen, A. K. (1999). *Development as Freedom*. New York: Knoph Press.
- Seven, F. (2010). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Yoksullukla Mücadeledeki Rollerini: Kayseri Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Silver, H. (1994). Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms. *International Labour Rewiev*, 133(5-6), 531-578.
- Sipahi, E. B. (2005). *Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk*. Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Suveren, Y. (2022). *Sosyolojik Araştırma Pratiği Temel Konu ve Sorunlar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Şahin, T. (2009, Mayıs). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. *T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü*.
- Şenses, F. (2009). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk* (5. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şentürk, M. (2015). Dışarıda ve Dışında Olmak: Yoksul Gençlerin Mekânla İlişkileri. *Sosyoloji Dergisi*, 169-203.
- Şimşek, H., & Yıldırım, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. b.). Seçkin Yayıncılık.
- Tekin, H. H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *Sosyoloji Dergisi*, 3(13), 101-116.
- Temiz, H. E. (2008). Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Stratejileri. *Çalışma ve Toplum*, 2, 61-100.
- Topgül, S. (2013). Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(1), 277-296.
- Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom: A Survey of Household resources and Standarts of Living*. University of California Press.
- Treanor, M. C. (2012). *Impacts of Poverty on Children and Young People*. Scottish Child Care and Protection Network (University of Stirling). Şubat 24, 2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/237078363_Impacts_of_poverty_on_children_and_young_people adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu(TUİK). (2022). *İstatistiklerle Gençlik, 2021*. Türkiye İstatistik Kurumu. Mart 21, 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu(TUİK). (2021). *Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri, 2010-2019*. Mayıs 4, 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Surdurulebilir-Kalkinma-Gostergeleri-2010-2019-37194> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu(TUİK). (2022). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları, 2021*. Türkiye İstatistik Kurumu. Mart 21, 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-Bolgesel-Sonuclari-2021-45582> adresinden alındı
- Türkiye İstatistik Kurumu(TUİK). (2022). *Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2021*. Türkiye İstatistik Kurumu(TUİK). Mart 21, 2023 tarihinde <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581> adresinden alındı

- UN Women. (2018). *Turning Promises Into Action: Gender Equality In The 2030 Agenda for Sustainable Development*.
- UNDP. (2013). *Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı için Hazırlanan Proje Raporu*. UNDP, Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi. Ajans-Türk A.Ş.
- UNDP. (2016). *UNDP Support to the Implementation of the Sustainable Development Goals*. New York.
- UNDP. (tarih yok). *Binyıl Kalkınma Hedefleri 1*. Mayıs 4, 2023 tarihinde <https://www.undp.org/content/%20turkey/tr/home/mdgoverview/overview/mdg1> adresinden alındı
- UNDP Türkiye. (tarih yok). *2014 İnsani Gelişme Özet Raporu*. Mayıs 4, 2023 tarihinde <https://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/Publications/hdr/06%202014%20IGR%20Turkce%20Ozet.pdf> adresinden alındı
- Uyan Semerci, P., Karatay, A., Ekim Akkan, B., Yurttagüler, L., Müderrisoğlu, S., & Elveriş, İ. (2010). *İnsan Hakları İhlali Olarak Yoksulluk*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Van Praag, B. M., & Ferrer-i-Carbonell, A. (2008). *A Multidimensional Approach to*. London: Palgrave Macmillian.
- Walker, A., & Walker, C. (1997). *Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in The 1980s and 1990s*. *Child Poverty Action Group*.
- Yaman, Ö. M. (2013). *Apaçi Gençlik: Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri: İstanbul'da "Apaçi" Alt kültür Gurupları Üzerine Nitel Bir Çalışma*. İstanbul: Açılımkitap.
- Yamanoğlu Aktaş, M. (2006). Kent Yoksulu Gençlerin Yaşam Koşulları ve Yoksulluğun Yeniden Üretimi. *İletişim Araştırmaları*, 4(1), 9-48.
- Yentürk, N. (2008). Gençlerin Yaşamlarını Çevreleyen Alanlarda Gençlik Politikaları ve Önerileri. N. Yentürk, Y. Kurtaran, & G. Nemitli içinde, *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları* (s. 379-399). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, S., & Özdemir, A. (2013). Yapabilirlikten Yoksunluk Bağlamında Türkiye'de Kadın Yoksulluğu. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 2(4), 50-83.
- Yılmaz, B. (2008). Türkiye'de Sınıf-altı: Nöbetleşe Yoksulluktan Müebbet Yoksulluğa. *Toplum ve Bilim*, 113, 127-145.
- Yücel, İ. (2022). *Gençlerin ve Gençlik Çalışanlarının Gözünden Gençlik Politikaları ve Hizmetlerinin Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , Ankara.

Yüksel Arabacı, R. (2021). *Yoksulluk: Kavram, Ölçüm, Mücadele* (1. b.). Bursa: Dora.

EK

Ek 1: Etik Kurul Raporu

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu

Sayı : E-61923333-050.99-228996
Konu : 55/19 Zehra AĞIRMAN

09.03.2023

Sayın Zehra AĞIRMAN

İlgi : 03.03.2023 tarihli ve E--000-0 sayılı yazınız.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 08.03.2023 tarihli ve 55 sayılı toplantısında alınan "19" nolu karar ile Zehra AĞIRMAN'ın başvurusu **uygun** görülmüş ve karar örneği ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. Bayram TOPAL
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu
Başkanı

Ek: Karar Yazısı (1 Sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu :BS9KZKYY2E Pin Kodu :83292

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5783&eD=BS9KZKYY2E&eS=228996>

Adres:Esentepe Kampüsü 54187 Serdivan SAKARYA / KEP Adresi:

Bilgi için: Hanife Babacan

sakaryauniversitesi@hs01.kep.tr

Unvanı: Birim Evrak Sorumlusu

Telefon No:0264 295 50 00 Faks No:0264 295 50 31

c-Posta:ozelkalem@sakarya.edu.tr Elektronik Ağ:www.sakarya.edu.tr

KARAR

19. Zehra AĞIRMAN'ın “ Yoksulluk Bağlamında Gençlerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri: Mardin Örneği ” başlıklı çalışması görüşmeye açıldı.

Yapılan görüşmeler sonunda Zehra AĞIRMAN'ın “ Yoksulluk Bağlamında Gençlerin Sosyal Dışlanma Deneyimleri: Mardin Örneği ” başlıklı çalışmasının Etik açıdan **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verildi.

Ek 2: Görüşme Soruları

1. KISIM: SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER İLE İLGİLİ SORULAR

1. Yaşınız

2. Cinsiyetiniz

3. Eğitim durumunuz nedir?

Lise/ 1. Sınıf 2. Sınıf 3.Sınıf 4. Sınıf Mezun

Üniversite/ Hazırlık Sınıfı 1. Sınıf 2. Sınıf 3. Sınıf 4. Sınıf Mezun

4. Nerede yaşıyorsunuz?

Köy

Kasaba

İl

İlçe

5. Ne kadar süredir burada yaşıyorsunuz?

6. Yaşadığınız evdeki hane sayınız nedir?

7. Birlikte yaşadığınız kişileri belirtir misiniz?

8. Ailenizdeki çalışan kişi sayısı nedir, çalışan kişileri meşgul oldukları iş ile birlikte sıralar mısınız?

9. Anne ve babanızın eğitim durumu nedir?

10. Varsa kardeşlerinizin yaşları nedir?

11. Ailenizde okul çağında olan kardeşiniz var mı?

-Okula giden kardeşiniz varsa kaçınıcı sınıfa gitmektedir?

12. Okul çağında olup okula gitmeyen kardeşiniz var mı?

Var ise;

-Şu an ne ile ilgilenmektedir?

13. Evinize giren toplam aylık gelir nedir?

2. KISIM: SOSYAL DIŞLANMANIN BOYUTLARI HAKKINDAKİ SORULAR

a. Barınma Boyutu

14. Oturduğunuz haneyi tanımlar mısınız?

-Böyle bir yerde yaşamak size neler hissettiriyor?

15. Yaşadığınız mekân nedeniyle dışlanma/ayrımcılık gibi durumlarla karşılaştınız mı, açıklar mısınız?

b. Toplum Kaynakları Boyutu

16. Toplum hizmetlerine (Engelli hizmetleri, yaşlı bakım hizmetleri, kreş hizmetleri vb.) erişim noktasında ailenizde sıkıntı yaşayan var mı?

-Bu hizmetlerden yararlanma deneyimleriniz nelerdir?

17. Markete ulaşma noktasında sıkıntı yaşıyor musunuz?

-Bu hizmetlerden yararlanma deneyimleriniz nelerdir?

18. Park ve spor alanları gibi mekânlara ulaşmakta sıkıntı yaşıyor musunuz?

-Bu mekânlarda ayrımcılık/dışlanma gibi durumlarla karşılaştınız mı?

19. Toplu taşıma olanaklarınızdan bahseder misiniz?

-Bu hizmetlerden faydalanırken eğer ki karşılaşıyorsanız, ne gibi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?

c. Maddi Kaynaklar Boyutu

20. Hane içi geliriniz genç olarak yaşamınızı nasıl etkiliyor, açıklar mısınız?

d. İstihdam Boyutu

21. Şu anda bir işte çalışıyor musunuz?

alıŐıyorsanız;

-İŐinizden bahseder misiniz?

-Böyle bir işte çalışıyor olmak sizi nasıl etkiliyor?

22. Bu iş yerinde sıkıntılar (güven, ücret, izin, güvenlik vb. konularda) yaşıyor musunuz, açıklar mısınız?

e. Eğitim Boyutu

23. Eğitim sürecinizde herhangi bir ayrımcılıkla karŐılaŐtıėınızı düşünüyor musunuz?

-KarŐılaŐtıysanız ne tür bir ayrımcılıkla karŐılaŐtıınız, açıklar mısınız?

24. Yaşadığınız yerde eğitiminiz için internete erişim, kütüphanelere erişim ya da gerekli ders çalışma ortamına erişim noktasında sıkıntı yaşıyor musunuz, açıklar mısınız?

-Bu durum eğitiminizi nasıl etkiliyor?

f. Sosyal Kaynaklar Boyutu

25. Sosyal iliŐkilerinizde karŐılaŐtıėınız zorluklar nelerdir, açıklar mısınız?

26. Geleceğe dair beklentileriniz neler, açıklar mısınız?

g. Sağlık Boyutu

27. Genel sağlık durumunuz (fiziksel ve ruhsal) hakkında ne düŐünüyorsunuz, açıklar mısınız?

-Bu durum yaşamınızı nasıl etkiliyor?

28. Sağlık kapsamında hastanede yaşadığınız zorluklar nelerdir?

h. Güvenlik Boyutu

29. Çevrenizde sizin için tehlike olarak gördüğünüz Şeyler nelerdir? (Suç, cezaevi vb.)

-Böyle bir çevrede yaşamak size ne hissettiriyor?

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Zehra AĞIRMAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	İnsan ve Toplum Bilimleri
Bölümü	Sosyoloji
Makale ve Bildiriler	
<p>1. Ağırman, Z., Atila Demir, S., & Beşel, F. (2022). Sakarya'daki Üniversite Öğrencilerinin Sorunları ve Bu Sorunlara Yönelik Çözüm Önerileri. A. İnce, K. Cevherli, M. Koçak, A. A. Adalar, & S. Kaya Aıtaourı (Dü.), <i>Uluslararası Gençlik Araştırmaları Sempozyumu 2022 Tam Metin Bildiriler Kitabı</i>. içinde 1, s. 55-71. Sakarya: Eksen Yayınları. https://gencliksempozyumu.sakarya.edu.tr/sites/gencliksempozyumu.sakarya.edu.tr/file/Genclik_Sempozyumu_Tam_Metin_Kitabi.pdf#page=63 adresinden alındı</p> <p>2. İnce, A., Atila Demir, S., Beşel, F., Ketten, B., & Ağırman, Z. (2022). Türkiye'de Gençlik Profili ve Sorun Alanları (Sakarya Örneği). Sakarya: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.</p>	